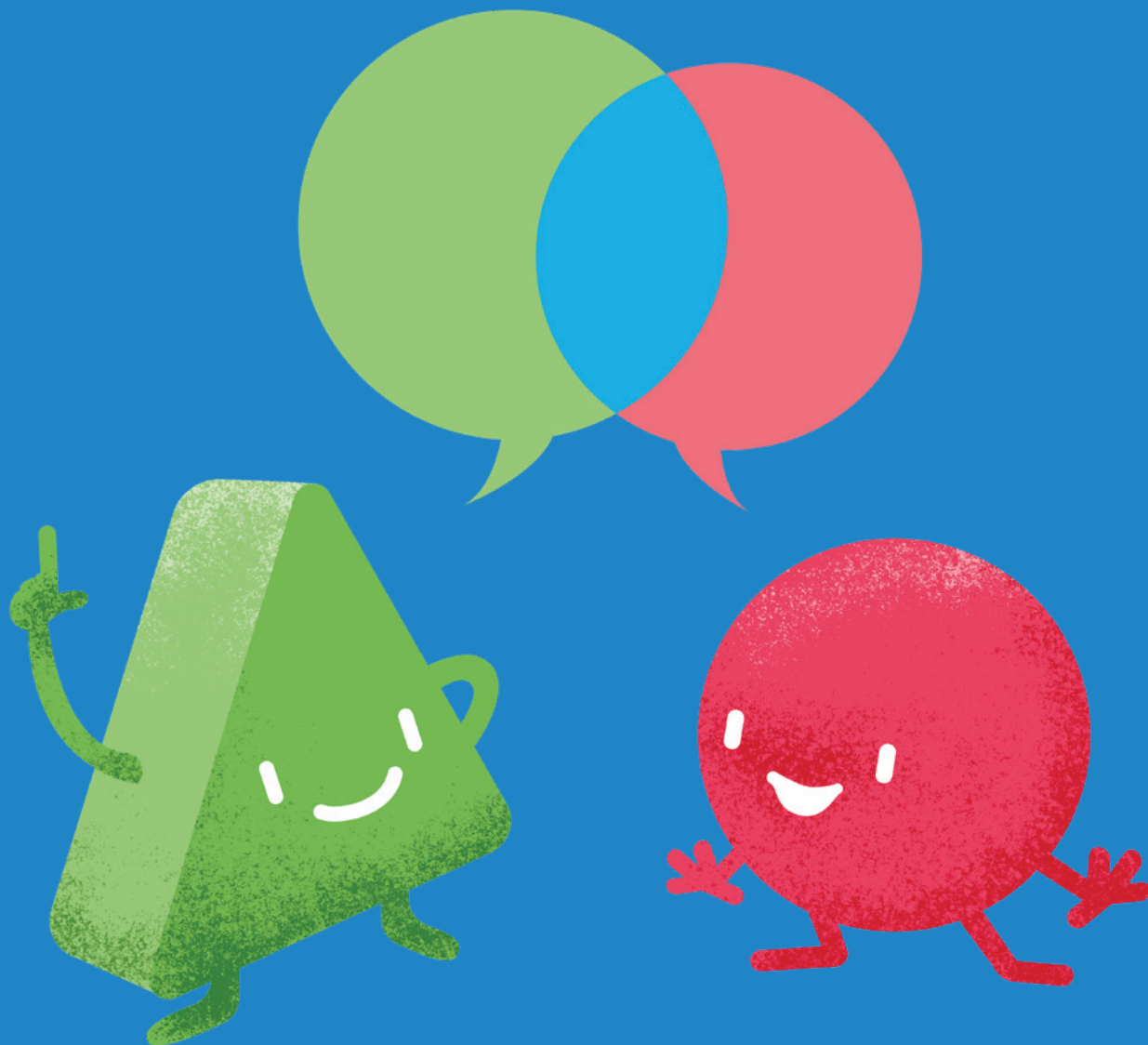

Applying Safe Behaviours

VOORKOMEN VAN EN REAGEREN
OP GEWELD TUSSEN KINDEREN

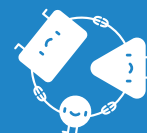
PRAKTISCHE GIDS

SOS CHILDREN'S
VILLAGES

Co-funded by the Rights,
Equality and Citizenship
(REC) Programme of the
European Union

**Applying
Safe
Behaviours**

PREVENTING AND RESPONDING
TO PEER VIOLENCE

Impressum

©SOS Kinderdorpen Internationaal, 2021

Gepubliceerd in Oostenrijk door SOS Kinderdorpen Internationaal.

Eerste editie gepubliceerd in mei 2022

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOS Kinderdorpen Internationaal, of zoals uitdrukkelijk toegestaan door de wet, of onder voorwaarden overeengekomen met de bevoegde organisatie voor reprografierechten. Verzoeken in eerste instantie aangaande verveelvoudiging buiten het toepassingsgebied van bovenstaande bepaling moeten aan SOS Kinderdorpen Internationaal worden gezonden op onderstaand adres.

SOS Kinderdorpen Internationaal

Hermann-Gmeiner-Str.51

A-6020 Innsbruck

Austria

Email: train4childrights@sos-kd.org

Hoofdauteurs

Dr Chrissie Gale and Evelyn Vrouwenfelder

Redactieraad

Dr. Chrissie Gale, Francine Stansfield, Florence Treyvaud Nemtzov, Evelyn Vrouwenfelder

Ontwerp en lay-out

Bestias Design

Illustraties

Josip Vranjković

Voorgestelde referentie

SOS Kinderdorpen Internationaal (2022): Voorkomen van en reageren op geweld tussen kinderen: *Applying safe behaviours*. Praktische Gids.: SOS Kinderdorpen Internationaal.

Deze publicatie is geproduceerd met steun van de Europese Unie. De inhoud van deze publicatie is uitsluitend de verantwoordelijkheid van SOS Kinderdorpen Internationaal en geeft niet de mening van de Europese Unie weer.

Applying Safe Behaviours

VOORKOMEN VAN EN REAGEREN
OP GEWELD TUSSEN KINDEREN

**Applying
Safe
Behaviours**

PREVENTING AND RESPONDING
TO PEER VIOLENCE

Dankwoord

SOS Kinderdorpen Internationaal wil iedereen die betrokken was bij dit project en bij de voorbereiding en productie van deze publicatie bedanken.

PROJECTTEAM OP PARTNERNIVEAU

SOS Kinderdorpen International wil alle kinderen en jongeren bedanken die betrokken zijn bij de Nationale Kinder- en Jonge Expertgroepen in elk projectland, en de jongeren in de Internationale Jonge Expertgroep.

SOS Kinderdorpen Internationaal: Coenraad de Beer, Francine Stansfield, Florence Treyvaud Nemtzov, Fae Wallner.

SOS Kinderdorpen België: Adeline Puerta, Melissa Seggio.

SOS Kinderdorpen Frankrijk: Emma Baz, Fanny Hug, Sandrine Margueres.

SOS Kinderdorpen Italië: Margherita Brasca, Teresa Pietravalle.

SOS Kinderdorpen Roemenië: Andreea Ancuta, Adriana Birloi, Nicoleta Moldovanu.

SOS Kinderdorpen Spanje:

Marie Daries, Inmaculada Concepcion Maldonado Calvo.

SOS Kinderdorpen Internationaal wil bijzondere dank uitspreken aan het directoraat-generaal Justitie en Consumentenzaken van de Europese Commissie voor zijn financiële steun en voortdurende ondersteuning bij de realisatie van het project.

Voorwoord

Kinderen en jongeren die opgroeien zonder ouders en in kwetsbare gezinnen krijgen vaker te maken met mensenrechtenschendingen zoals geweld. Als gevolg daarvan worden ze vaker een doelwit of aanstichter van geweld tussen kinderen.¹

Maar hoewel geweld vaak voorkomt – en hoewel het van essentieel belang is dat kinderen en jongeren waardig en respectvol worden behandeld om de banden te ontwikkelen die ze nodig hebben om de sterkste versie van zichzelf te worden – slagen jeugdhulpverleners en andere volwassenen die kinderen en jongeren helpen er vaak niet in doeltreffend te reageren op geweld tussen kinderen.

Het project ***Applying Safe Behaviours (beschermend gedrag toepassen)*** – dat is gefinancierd door het programma voor rechten, gelijkheid en burgerschap van de Europese Unie – is erop gericht dit probleem aan te pakken en deze praktische gids is een belangrijk resultaat van het project.

Het project wordt gecoördineerd door SOS Kinderdorpen Internationaal en uitgevoerd in samenwerking met de verenigingen van SOS Kinderdorpen in België, Frankrijk, Italië, Roemenië en Spanje. We zijn deze verenigingen en alle partners die een bijdrage hebben geleverd aan het project en deze praktische gids dankbaar voor hun steun.

De veelgebruikte uitspraak ‘*nothing about us without us*’ is heel toepasselijk voor het project *Applying Safe Behaviours* (beschermend gedrag toepassen). Kinderen en jongeren moeten betrokken worden bij de strijd tegen geweld tussen kinderen. Daarom hebben we voor dit project geluisterd naar wat kinderen en jongeren te zeggen hadden en naar wat ze nodig hebben met als doel om hun kennis en vaardigheden op dit gebied te vergroten. Een belangrijke doelstelling van dit project is tenslotte om kinderen en jongeren *actief te betrekken* bij het realiseren van een veilige omgeving voor hunzelf en hun leeftijdsgenoten.

Geweld tussen kinderen vindt overal plaats. Factoren in de bredere omgeving van kinderen en jongeren kunnen het risico vergroten dat ze een doelwit, aanstichter of getuige worden van geweld tussen kinderen.

Dit project is er ook op gericht om jeugdhulpverleners in staat te stellen op gepaste wijze te reageren. Hiertoe moet een *multisectorale aanpak* worden ontwikkeld waarbij iedereen die betrokken is bij de hulpverlening – waaronder degenen die verantwoordelijk zijn voor beleid en het creëren van een organisatiecultuur waarin aandacht is voor kindveiligheid – weet wat aandachtspunten zijn en welke rol elke hulpverlener moet spelen. Daartoe wordt ernaar gestreefd managers, beleidsmakers en andere besluitvormers erbij te betrekken en hen te informeren en adviseren, zodat ze zich bewust zijn van de noodzaak van een beleid om geweld tussen kinderen te voorkomen en erop te reageren.

1. Brodie & Pearce, 2017

Deze praktische gids vervult een belangrijke behoefte en we zijn van mening dat deze gids de uitdagingen vanuit alle kanten belicht. We verspreiden de materialen binnen de federatie SOS Kinderdorpen en we hopen dat de gids en de bijbehorende opleidingsmaterialen overal ter wereld zullen worden gebruikt om geweld tussen kinderen te verminderen en een veilige omgeving te creëren voor kinderen en jongeren die zonder ouders opgroeien.

Ingrid Maria Johansen
CEO, SOS Children's Villages International

Voorwoord van de International Young Expert Group

De volgende punten zijn ontwikkeld door de jongeren die deel uitmaken van de International Young Expert Group voor het project. Dit is wat personen die zorgen voor en werken met kinderen en jongeren volgens hen moeten weten over geweld tussen kinderen.

**Geweld tussen kinderen
komt vaker voor als een kind
anders is dan de rest**

Dit kan gaan om verbale mishandeling, vernedering, body shaming, sociale uitsluiting, groepsdruk en haat. Het kan de vorm aannemen van seksisme, racisme, homofobie en discriminatie op basis van economische status of etniciteit. Volwassenen moeten kinderen leren tolerant te zijn en anderen te accepteren zoals ze zijn.

**Kinderen en jongeren krijgen
er in allerlei contexten mee
te maken, vaak zonder dat
volwassenen het zien**

Geweld kan overal gebeuren: online en op sociale media, op school, in leefgroepen, in hobby- en sportclubs, op straat en in het openbaar vervoer. Er is niet altijd een volwassene aanwezig.

Kinderen en jongeren praten niet over geweld tussen kinderen omdat ze bang zijn voor de gevolgen

Ze zijn bang dat de situatie kan verergeren en dat anderen hen niet zullen geloven. Afwijzing is beangstigend! In andere gevallen beseffen kinderen niet dat ze te maken hebben met geweld, omdat er niet voldoende belang aan wordt gehecht of omdat het wordt genormaliseerd.

Volwassenen mogen geweld tussen kinderen nooit als een dom spelletje tussen kinderen beschouwen

Volwassenen moeten kinderen serieus nemen als ze vertellen over geweld tussen kinderen. Geef hen niet het gevoel dat ze overdrijven! Erken altijd hun emoties! Wees een goed rolmodel voor kinderen en jongeren!

Praat meer over geweld tussen kinderen met kinderen, jongeren en volwassenen

Geweld mag geen taboe zijn. Praat erover en houd je aan je woord, zodat kinderen geweld kunnen herkennen, het melden en het misschien zelfs kunnen voorkomen. Rollenspellen zijn een goede manier om het gesprek aan te gaan.

Zelfvertrouwen opbouwen is cruciaal

Een laag zelfbeeld kan agressief gedrag uitlokken en tot geweld tussen kinderen leiden. We moeten eraan werken om verschillen tussen kinderen en jongeren te transformeren tot een persoonlijke kracht!

Kinderen kunnen elkaar steunen, maar er moet ook een verantwoordelijke volwassene zijn

Jongeren kunnen andere jongeren die te maken hebben met geweld steunen. Ze kunnen hen helpen het te vertellen aan een volwassene, ze kunnen naar hen luisteren en ze kunnen advies geven vanuit hun eigen ervaringen.

Alle kinderen die te maken hebben met geweld tussen kinderen hebben steun nodig

Zowel aanstichters als doelwitten van geweld tussen kinderen ondervinden er gevolgen van. Beide groepen hebben een betrouwbare en verantwoordelijke volwassene nodig die naar hen luistert. Kinderen moeten niet gestraft of beschuldigd worden; het gaat erom samen tot een oplossing te komen. Onthoud dat de aanstichter ook een slachtoffer van geweld kan zijn.

Een jeugdhulpervaring mag niet worden gezien als een zwakte. Daarom moeten kinderen in de residentiële jeugdhulpverlening beter worden gesteund

Maak duidelijk dat de jeugdhulpervaring waardevol kan zijn en ontkracht mythes over de residentiële jeugdhulpverlening.

Kinderen in de residentiële jeugdhulpverlening hebben niet altijd een vaste persoon bij wie ze terecht kunnen als ze te maken krijgen met geweld tussen kinderen.

Ook kunnen ingewikkelde groepsdynamieken leiden tot geweld tussen kinderen in de residentiële jeugdhulpverlening en andere groepssituaties.

Vertrouwelijkheid is essentieel

Leg de vertrouwelijkheidsregels uit en houd je eraan. Praat niet met iedereen over ons verhaal en vraag ons om toestemming voordat je ons verhaal deelt!

Inhoud

HOOFDSTUK 1	11
Inleiding in de praktische gids	11
Waarom is deze praktische gids nodig?	12
Wat is het doel van de praktische gids?	13
Voor wie is deze praktische gids bedoeld?	13
Beperkingen van deze praktische gids	14
Hoe gebruik je deze praktische gids?	14
Hoe deze praktische gids gebruiken?	14
HOOFDSTUK 2	17
HOOFDSTUK 3	21
HOOFDSTUK 4	27
Geweld tussen kinderen	28
Waar vindt geweld tussen kinderen plaats?	29
HOOFDSTUK 5	31
Wat kinderen en jongeren ons hebben verteld	32
HOOFDSTUK 6	43
Welke factoren dragen bij aan geweld tussen kinderen?	44
HOOFDSTUK 7	51
Gedrag van kinderen en adolescenten en het risico op geweld tussen kinderen	53
Ontwikkeling van seksueel gedrag	63
HOOFDSTUK 8	71
Organisatiecultuur en organisatieontwikkeling	73
Wat moet een beleid voor geweld tussen kinderen omvatten?	73
Rollen en verantwoordelijkheden in de ontwikkeling en implementatie van een beleid over geweld tussen kinderen	74
Beginnen met het ontwikkelen van een beleid voor geweld tussen kinderen	75
Personeelswerving en vaardigheidstraining	78
HOOFDSTUK 9	81
Relatiegebaseerde werkwijzen	83
De achtergrond, het gedrag en de reacties van kinderen en jongeren in je voorziening begrijpen	84
Hoe we reageren	87
Preventie en vroegtijdige interventie	93
Geweld signaleren, situaties melden en informatie delen	95

HOOFDSTUK 10	103
HOOFDSTUK 11	111
Voorlichting over respectvolle relaties	113
HOOFDSTUK 12	123

HOOFDSTUK 1

Inleiding in de praktische gids

HOOFDSTUK 1.

Inleiding in de praktische gids

WAAROM IS DEZE PRAKTISCHE GIDS NODIG?

Relaties met leeftijdsgenoten zijn heel belangrijk voor kinderen en jongeren. Ze dragen bij aan het ontstaan van sociale normen, het ontwikkelen van zelfvertrouwen en sociale vaardigheden, en ze kunnen gedrag en levenskeuzes beïnvloeden. We hopen dat alle kinderen en jongeren veilige relaties met leeftijdsgenoten kunnen aangaan. Wanneer er echter sprake is van geweld tussen kinderen, is dit schadelijk en kan dit een nadelige invloed hebben op het emotionele, fysieke en psychisch welzijn van kinderen en jongeren.

Voor deze praktische gids geschreven werd, hebben we een verkennend onderzoek uitgevoerd om informatie te verzamelen over geweld tussen kinderen in de landen van de vijf lidorganisaties van SOS Kinderdorpen die deelnemen aan het door de EU gefinancierde project voorkomen van en reageren op geweld tussen kinderen (*'Applying safe behaviours'*): België, Frankrijk, Italië, Roemenië en Spanje. Dit verkennend onderzoek bestaat uit twee onderdelen: interviews door en met jongeren en een online vragenlijst die werd ingevuld door jeugdhulpprofessionals en andere stakeholders. Daarnaast gebruikten we informatie uit groepsdiscussies met kinderen en jongeren met een jeugdhulpervaring en uit kwetsbare gezinnen. De praktische gids is het resultaat van alle informatie die is verzameld.

We ontdekten dat geweld tussen kinderen invloed heeft op:

- De getroffene¹ van het geweld;
- De initiator² van het geweld;
- andere kinderen en jongeren die betrokken zijn, bijvoorbeeld doordat ze het hebben zien gebeuren.

In deze praktische gids verwijzen we naar al deze kinderen en jongeren als kinderen en jongeren die te maken hebben gehad met geweld tussen kinderen.

1. We hanteren de term 'getroffene' in plaats van 'slachtoffer'

2. We hanteren de term 'iniator' in plaats van 'vermeende pleger': we hebben gekozen voor een terminologie die zo min mogelijk stigmatiseert

We ontdekten ook hoe belangrijk het is dat iedereen die voor kinderen en jongeren zorgt en hen begeleidt, voldoende kennis heeft over geweld tussen kinderen. Dat ze weten hoe het kan worden voorkomen en wat kinderen en jongeren die ermee te maken krijgen, nodig hebben. Kinderen en jongeren vroegen ons in het bijzonder om informatie te delen die ertoe zou leiden dat er beter op geweld tussen kinderen zou worden gereageerd, en dat kinderen en jongeren die ermee te maken kregen, beter zouden worden geholpen.

WAT IS HET DOEL VAN DE PRAKTISCHE GIDS?

Kinderen en jongeren hebben ons verteld dat alle plekken waar ze met elkaar in contact komen, wonen en leren onveilig kunnen worden door geweld tussen kinderen. Het doel van deze praktische gids is dan ook om informatie te geven over hoe kinderen en jongeren in alle situaties kunnen worden geholpen en ondersteund.

Daartoe bevat deze praktische gids informatie die hopelijk zal bijdragen aan het creëren van een veilige en zorgzame omgeving voor kinderen en jongeren. Deze informatie is gericht op drie hoofdaspecten:

- Medewerkers, hulpverleners en andere stakeholders moeten goed opgeleid zijn en zich bewust zijn van wat geweld met kinderen doet;
- Beleid en praktijken omtrent kindveiligheid moeten maatregelen omvatten om geweld tussen kinderen te voorkomen en hier adequaat op te reageren;
- Kinderen en jongeren moeten de ondersteuning kunnen krijgen die ze nodig hebben als ze te maken krijgen met geweld tussen kinderen.

VOOR WIE IS DEZE PRAKTISCHE GIDS BEDOELD?

Deze praktische gids is ontwikkeld voor iedereen die zorgt voor en werkt met kinderen en jongeren die (het risico lopen om) te maken (te) krijgen met geweld tussen kinderen.

Dit betekent eerst en vooral iedereen die dagelijks werkt met en zorgt voor kinderen en jongeren, zoals ouders, voogden, andere primaire verzorgers en personen die in diverse sectoren werken zoals het onderwijs, sociaal werk, de gezondheidszorg, sport en jeugdwerk, politie, het rechtswezen, religieuze organisaties en internet-/websiteaanbieders etc. De gids is ook relevant voor alle anderen die de taak hebben de verschillende onderliggende oorzaken van geweld, waaronder sociale uitsluiting, stigma en discriminatie, aan te pakken.

Als zodanig stimuleert de praktische gids een multisectorale aanpak om ervoor te zorgen dat alle actoren weten waar ze rekening mee moeten houden als het gaat om geweld tussen kinderen en de rol die verzorgers en hulpverleners kunnen spelen.

Daarnaast dient deze praktische gids als informatiebron en adviesinstrument voor beleidsmakers, besluitvormers en wetgevers ten aanzien van wat kinderen en jongeren die te maken krijgen met geweld tussen kinderen nodig hebben, en strategieën om dergelijke situaties te voorkomen. De praktische gids is ook relevant voor iedereen die zich ervoor inzet om de manier waarop kinderen en jongeren worden beschermd ten positieve te veranderen.

BEPERKINGEN VAN DEZE PRAKTISCHE GIDS

Voordat we verdergaan, willen we opmerken dat deze praktische gids enkele beperkingen heeft en dat in dit document gezien de omvang en complexiteit van de materie niet op elk detail van elk onderwerp kan worden ingegaan. **We streven ernaar uitgebreide informatie te bieden die als basis kan dienen om het onderwerp zelf actief verder uit te diepen.**

HOE GEBRUIK JE DEZE PRAKTISCHE GIDS?

De praktische gids bestaat uit de volgende hoofdstukken:

Hoofdstuk 1. Inleiding in de praktische gids

Hoofdstuk 2. Terminologie

Hoofdstuk 3. Leidende beginselen

Hoofdstuk 4. Wat is geweld tussen kinderen?

Hoofdstuk 5. Wat kinderen en jongeren zeggen

Hoofdstuk 6. Wie krijgt te maken met geweld tussen kinderen en waarom?

Hoofdstuk 7. Zorgwekkend gedrag herkennen

Hoofdstuk 8. Een veilige omgeving creëren: het belang van een beleid voor geweld tussen kinderen

Hoofdstuk 9. Relatiegebaseerde werkwijzen: vaardigheden en kennis voor het reageren op geweld tussen kinderen

Hoofdstuk 10: Herstelgerichte praktijken

Hoofdstuk 11. Kinderen en jongeren: respectvolle relaties en levensvaardigheden

Hoofdstuk 12. Je inzetten voor verandering

HOE DEZE PRAKTISCHE GIDS GEBRUIKEN?

De praktische gids heeft twee duidelijke functies:

Hij dient als **naslagwerk** voor iedereen die zorgt voor en werkt met kinderen en jongeren. De gids is gebruiksvriendelijk opgesteld en onderverdeeld in een aantal hoofdstukken waarin verschillende aspecten van geweld tussen kinderen worden behandeld. De gids kan ook worden gebruikt om een discussie op gang te brengen als je samenwerkt met collega's van andere instanties en hen inzicht te geven in de aspecten die moeten worden aangepakt voor kinderen en jongeren die te maken hebben of kunnen krijgen met geweld tussen kinderen.

Hij **maakt deel uit van een breder opleidings- en organisatieontwikkelingsproces** ter ondersteuning van iedereen die werkt met en zorgt voor kinderen en jongeren die te maken hebben of kunnen krijgen met geweld tussen kinderen. We raden iedereen die deze praktische gids leest en gebruikt aan om ook de opleiding te volgen die speciaal voor dit project is ontwikkeld. Deze bijbehorende opleiding wordt verzorgd door SOS Kinderdorpen en heeft tot doel om de inhoud van de praktische gids zo relevant mogelijk te maken voor stakeholders in alle deelnemende landen.

Bij sommige teksten in de praktische gids staan pictogrammen om de lezer attent te maken op aanvullende materialen:

TIPS EN TOOLS: extra ideeën, informatie of activiteiten die je kunt doen.

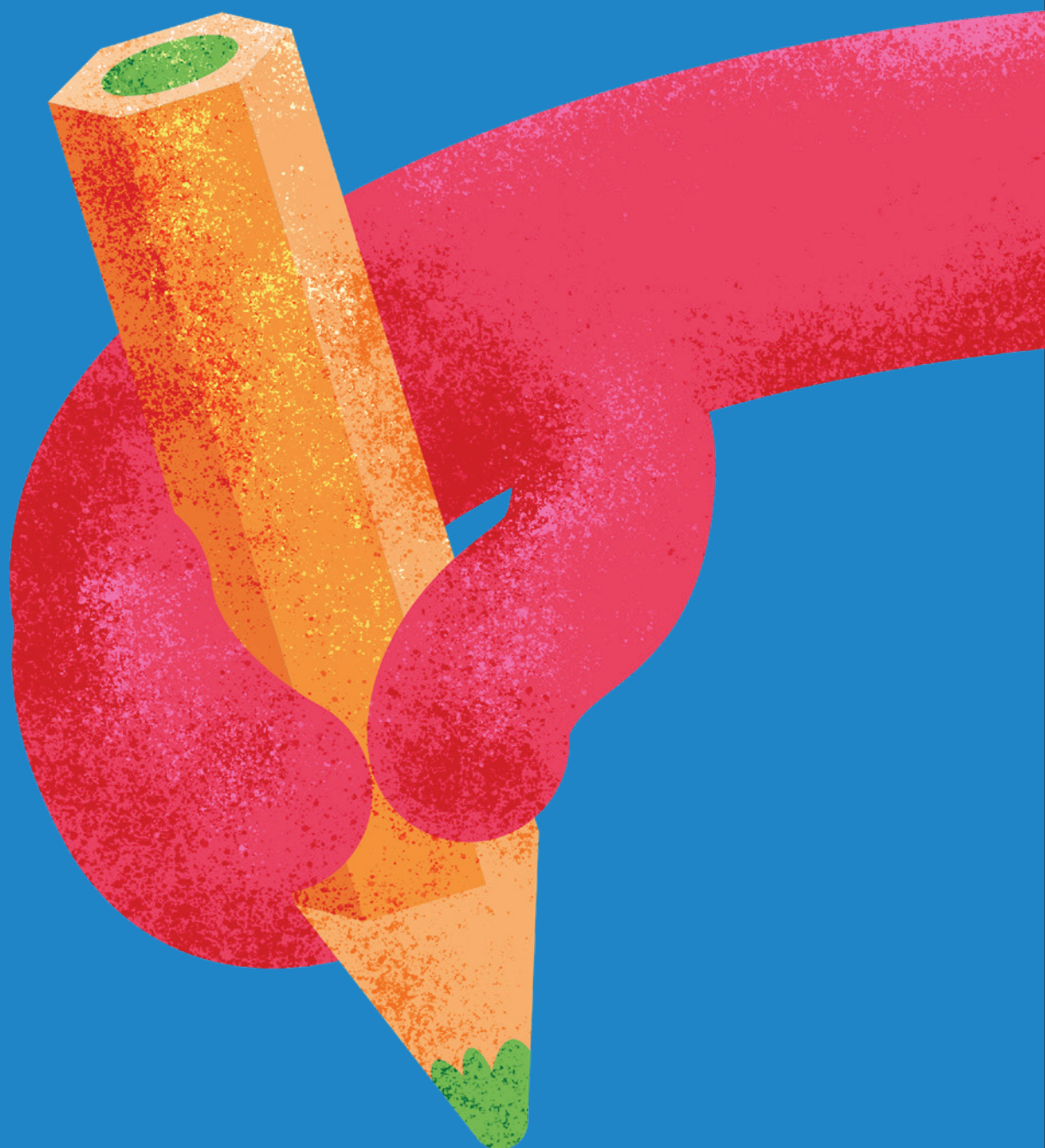

LEESTIP: aanvullend leesmateriaal dat het begrip van de lezer kan bevorderen. Dit materiaal is overwegend in het Engels.

KIJKTIP: aanvullende video's die het begrip van de onderwerpen die worden besproken, kunnen bevorderen. De video's zijn in het Engels.

HOOFDSTUK 2

Terminologie

HOOFDSTUK 2.

Terminologie

INLEIDING

In dit hoofdstuk vind je een verklarende woordenlijst met termen die we in de praktische gids gebruiken.

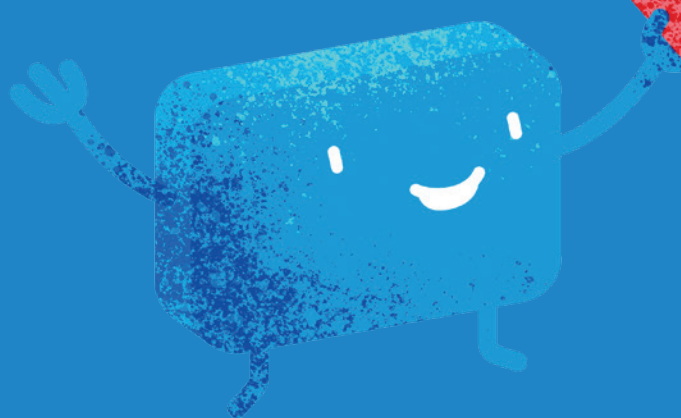
Met 'kinderen en jongeren' verwijzen we naar kinderen, jongeren en jongvolwassenen tussen 0 en 24 jaar oud. Daarnaast gebruiken we 'personen die zorgen voor of werken met kinderen' om te verwijzen naar alle jeugdhulpverleners en andere professionals die verantwoordelijk zijn voor de zorg, de ondersteuning, het welzijn en de ontwikkeling van kinderen en jongeren.

De definitie van geweld tussen kinderen die we in deze praktische gids hanteren, is ook terug te vinden in hoofdstuk 4.

Terminologie

TERM/ WOORDGROEP	BETEKENIS
Specifieke behoeften	Kinderen en jongeren met speciale behoeften zijn bijvoorbeeld kinderen en jongeren met lichamelijke of andere beperkingen, geestelijke gezondheidsproblemen of leerproblemen. Denk bijvoorbeeld aan ASS (autismespectrumstoornis), ADD (<i>Attention Deficit Disorder</i>) of ADHD (<i>Attention Deficit Hyperactivity Disorder</i>).
Ingrijpende ervaringen tijdens de kindertijd (Adverse Childhood Experiences, ACE's)	'Negatieve ervaringen tijdens de kindertijd' is een term die verwijst naar traumatische gebeurtenissen die kinderen hebben meegemaakt. Dit zijn zeer stressvolle gebeurtenissen of situaties die zich voordoen tijdens de kindertijd en/of adolescentie. Dit kan zowel één enkele gebeurtenis of incident zijn, of langdurige bedreiging van de veiligheid of lichamelijke integriteit van een kind of jongere. Er zijn significante sociale, emotionele, neurobiologische, psychologische en gedragsaanpassingen nodig om te overleven.

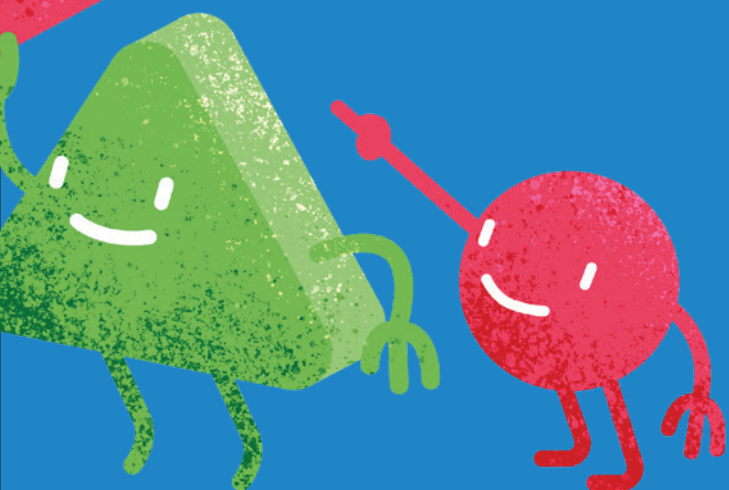
jeugdhulp (verlening)	De formele residentiële jeugdhulpverlening is alle hulpverlening in een familiale context die wordt opgelegd door een bevoegd administratief orgaan of een bevoegde rechterlijke instantie, en alle hulpverlening in residentiële jeugdhulpsettings, inclusief in particuliere instellingen, ongeacht of deze hulpverlening het gevolg is van administratieve of gerechtelijke maatregelen. Zie voor meer informatie de <i>Guidelines for the Alternative Care of Children</i> van de VN (2009).
Residentiële jeugdhulp (verlening)	Een voorziening, gesubsidieerd door het Agentschap Opgroeien, waar kinderen en jongeren het grootste deel van de week verblijven in een leefgroep. Begeleiders treden op als opvoedingsfiguren voor de kinderen en jongeren.
Kind/kinderen	Alle personen jonger dan 18 jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt (VN-Verdrag inzake de rechten van het kind, artikel 1).
Kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld tussen kinderen	Kinderen en jongeren die de getroffene of de initiator van geweld tussen kinderen, en anderen die er gevolgen van ondervinden, bijvoorbeeld omdat ze het hebben zien gebeuren.
Geweld tussen kinderen	Schade die wordt berokkend wanneer er sprake is van fysieke of emotionele mishandeling, seksueel of financieel misbruik of dwang tussen kinderen en jongeren.
Personen die zorgen voor of werken met kinderen en jongeren	Hiermee wordt verwezen naar alle professionals die rechtstreeks voor kinderen zorgen of diensten verlenen aan kinderen, onder andere in jeugdhulpverlening, en/of die verantwoordelijk zijn voor het beheren of coördineren van diensten, bijvoorbeeld hulpverleners, leerkrachten, maatschappelijk werkers, sociaal pedagogen, politieagenten etc.
Jongere	De VN definieert jongeren als personen tussen de 15 en 24 jaar (Algemene Vergadering van de VN in 2001, 56e sessie).
Kindveiligheid	Kindveiligheid is de visie van een organisatie op het recht op bescherming van een kind tegen verschillende vormen van geweld en andere zaken die hun integriteit schenden. In dergelijk beleid staat uitgeschreven welke zaken een organisatie onderneemt om hieraan te werken op niveau van informeren, preventie, interventie en opvolging alsook verbetering van de werking.

HOOFDSTUK 3

Leidende beginselen

HOOFDSTUK 3

Leidende beginselen

INLEIDING

In dit hoofdstuk beschrijven we zeven transversale beginselen die overwogen en toegepast moeten worden bij gebruik van deze publicatie. Deze beginselen zijn gestructureerd in een overkoepelende, op kinderen en jongeren gerichte aanpak die erkent dat kinderen en jongeren diverse en autonome individuen zijn die rechten hebben. Alle onderstaande beginselen zijn even belangrijk.

ZEVEN LEIDENDE BEGINSELEN

BEGINSEL 1: ALLE MENSENRECHTEN VAN KINDEREN EN JONGEREN NALEVEN EN PROMOTEN

De mensenrechten die alle kinderen en jongeren genieten, moeten het uitgangspunt vormen voor de hulp die wordt verleend aan kinderen en jongeren die te maken hebben of kunnen krijgen met geweld tussen kinderen. Dit betekent dat extra aandacht moet worden besteed aan het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de VN, waarin volwassenen worden aangeduid als dragers van plichten en kinderen als houders van rechten. Hoewel in dit verdrag specifiek de rechten van kinderen tot de leeftijd van 17 jaar worden beschreven, erkennen we in deze praktische gids ook het belang van jongeren ouder dan 17. Ook zij hebben het recht dat hun mensenrechten worden gerespecteerd en nageleefd bij het verlenen van zorg en hulp.

Alle kinderrechten zijn even belangrijk. Er zijn echter enkele artikelen van het kinderrechtenverdrag die we graag willen benadrukken, omdat deze extra belangrijk zijn in de omgang met kinderen die te maken hebben of kunnen krijgen met geweld tussen kinderen. Het gaat daarbij onder andere om de artikelen inzake het recht op bescherming (artikel 32-36) en toegang tot basisvoorzieningen, zoals gezondheidszorg, sociale zekerheid en onderwijs (artikel 24, 26 en 28). Verder hebben kinderen met een beperking recht op bijzondere zorg (artikel 23) en zijn er artikelen die de culturele identiteit van kinderen beschermen (artikel 30) en die kinderen beschermen tegen discriminatie (artikel 2).

Door rekening te houden met de rechten van een kind, kun je op een doordachte en zorgzame manier hulp bieden aan kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld tussen kinderen.

BEGINSEL 2: VOLLEDIGE EN ZINVOLLE PARTICIPATIE

In het VN-kinderrechtenverdrag wordt benadrukt hoe belangrijk het is om kinderen te horen over alles wat hen aangaat en rekening te houden met hun mening (artikel 12). Een dergelijke mate van participatie heeft allerlei gevolgen voor het nemen van beslissingen.

Ten eerste moeten kinderen en jongeren – individueel en als groep – informatie krijgen of kunnen opvragen over hun situatie. Alle informatie die hun wordt gegeven, moet afgestemd zijn op hun leeftijd en mate van volwassenheid en moet eenvoudig te begrijpen zijn om de ‘participatie’ zinvol te maken. Ten tweede moet deze informatie realistisch zijn wat betreft mogelijkheden en hulp die echt beschikbaar is.

Ten derde moet de mening van kinderen of jongeren worden gevraagd op een manier waarop en in een context waarin ze hun mening vrij kunnen uiten. Ze mogen zich niet op enige manier onder druk gezet of beperkt voelen als ze hun mening geven. Ten vierde moet kinderen en jongeren bij het begin worden verteld dat het kan zijn dat beslissingen en acties niet volledig overeenstemmen met hun wensen en verlangens. Kinderen en jongeren moet altijd worden verteld op basis waarvan en waarom beslissingen zijn genomen.

Participatie is niet hetzelfde als consultatie. Om het beginsel van participatie adequaat toe te passen, moet volledige en zinvolle participatie van het kind of de jongere worden gegarandeerd en moeten alle volwassenen zich ervoor inzetten om dit te bevorderen en te waarborgen. Als participatie in deze mate plaatsvindt, draagt dit sterk bij aan het gevoel van zelfbeschikking van het kind of de jongere en aan een betere veerkracht. Dit zijn essentiële factoren voor optimale uitkomsten voor kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld tussen kinderen.

Tot slot, maar niet minder belangrijk, zijn kinderen en jongeren die op deze manier hebben geparticipeerd in de besluitvorming, beter in staat om een bijdrage te leveren aan het verbeteren van het beleid, de dienstverlening en de hulpverlening in het algemeen, en de procedures die leiden tot verbeteringen in het voorkomen van en reageren op geweld tussen kinderen in het bijzonder.

BEGINSEL 3: HET BELANG VAN HET KIND

Volgens het VN-kinderrechtenverdrag moeten alle beslissingen worden genomen “in het beste belang van het kind” (artikel 3.1). Enerzijds houdt dit in dat de mening en wensen van het kind of de jongere heel belangrijk zijn bij het nemen van een beslissing over welke maatregelen in het beste belang van het kind zijn. Maar het houdt ook in dat beslissingen, rekening houdend met alle factoren en beschikbare informatie, gedeeltelijk of volledig tegen de mening en wensen van het kind kunnen ingaan om in het beste belang van het kind te handelen. Dit is soms een moeilijke evenwichtsoefening en onderstreept nogmaals hoe belangrijk het is om alle relevante informatie, mogelijkheden en beslissingen te bespreken met en uit te leggen aan het kind of de jongere, in de context van transparantie en ondersteuning.

Dit beginsel houdt ook rekening met het feit dat ieder kind en iedere jongere uniek is. De ondersteuning en hulpverlening moeten dan ook flexibel en volledig afgestemd zijn op de specifieke situatie van het kind of de jongere.

BEGINSEL 4: LANGDURIGE ZORGZAME EN RESPECTVOLLE VERTROUWENSRELATIES OPBOUWEN EN HET KIND OF DE JONGERE CENTRAAL STELLEN

Deze praktische gids is geschreven op basis van het standpunt dat kinderen en jongeren altijd centraal moeten staan bij de hulpverlening en dat ervoor moet worden gezorgd dat ze zich veilig, geliefd, gewaardeerd en gerespecteerd voelen. Daarnaast is het belangrijk dat kinderen en jongeren opgroeien in een liefdevolle en zorgzame omgeving en dat iedereen zich maximaal inzet om dit mogelijk te maken.

BEGINSEL 5: EEN INTERSECTORALE AANPAK

Om geweld tussen kinderen te voorkomen en kinderen en jongeren die hiermee te maken hebben op de juiste manier te helpen, moet worden gekeken naar verschillende factoren en moet actie worden ondernomen om deze factoren aan te pakken in de bredere maatschappelijke, culturele en economische context waarin deze kinderen en jongeren leven en die het risico op geweld tussen kinderen kan vergroten. Dit vraagt om een hoge mate van intersectorale betrokkenheid en coördinatie om te zorgen dat geweld zoveel mogelijk kan worden voorkomen en er adequaat kan worden opgetreden bij geweldsincidenten.

BEGINSEL 6: EEN TRAUMASENSITIEVE AANPAK

Bij een traumasensitieve aanpak wordt erkend dat ingrijpende ervaringen, zoals het ervaren en zien van geweld, tot trauma kan leiden. Trauma kan het gevolg zijn van:

“Een eenmalige gebeurtenis, meerdere gebeurtenissen of een reeks omstandigheden die een individu als fysiek of emotioneel schadelijk of bedreigend ervaart en die blijvende negatieve gevolgen heeft voor het fysieke, sociale en emotionele welzijn van het individu.” ³

Met een traumasensitieve aanpak kunnen professionals, hulpverleners en anderen op zo’n manier reageren dat veiligheid wordt bevorderd, hertraumatisering wordt

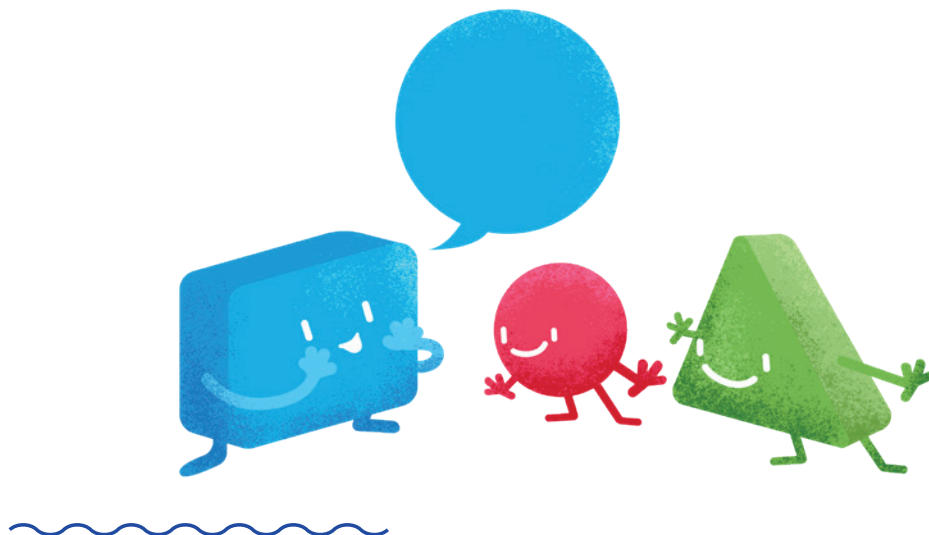
3. SAMHSA's Trauma and Justice Strategic Initiative (2014). SAMHSA'S Concept of trauma and guidance for a trauma-informed approach. U.S. Department of Health and Human Services Substance Abuse and Mental Health Services Administration Office of Policy, Planning and Innovation. Available at: https://ncsacw.samhsa.gov/userfiles/files/SAMHSA_Trauma.pdf

voorkomen en kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld tussen kinderen een gevoel van zelfbeschikking ervaren. Bij een traumasensitieve aanpak wordt de impact van trauma erkend en wordt doelbewust geprobeerd een veilige omgeving te creëren om blootstelling aan trauma of hertraumatisering te voorkomen⁴. Bij traumasensitieve organisaties zijn alle beleidslijnen en praktijken gebaseerd op een traumasensitieve aanpak.⁵

BEGINSEL 7: ZORGEN VOOR DE HULPVERLENERS

Geweld tussen kinderen kan ook indruk maken op degenen die zorgen voor en hulpverlenen aan kinderen en jongeren in situaties van geweld tussen kinderen. Medewerkers, vrijwilligers en anderen die op deze manier betrokken zijn bij kinderen en jongeren, kunnen zich de problemen waar ze mee te maken krijgen persoonlijk aantrekken en kunnen stress, verdriet of angst voelen. Het is dan ook belangrijk dat ze weten hoe ze voor zichzelf kunnen zorgen en hoe ze ondersteuning en supervisie kunnen krijgen om het welzijn van medewerkers in de frontlinie, hulpverleners en anderen te waarborgen.⁶

Hiertoe moeten teamhoofden, directie en anderen ervaring hebben en getraind zijn om deze ondersteuning aan te bieden. Zij moeten op een begripvolle en zorgzame manier supervisie kunnen aanbieden en een open en veilige omgeving kunnen creëren waarin iedereen zich vrij voelt om moeilijkheden te bespreken en hulp te vragen.⁷

4. Zie de praktische gids, de gids voor organisatieontwikkeling en de e-learning van het project met betrekking tot traumasensitieve praktijken van SOS Kinderdorpen Internationaal, beschikbaar op: <https://www.sos-childrevillages.org/trauma-informed-practices>

5. Idem.

6. Idem.

7. Zie de praktische gids, de gids voor organisatieontwikkeling, de e-learning en andere materialen van het project met betrekking tot traumasensitieve praktijken van SOS Kinderdorpen Internationaal, beschikbaar op: <https://www.sos-childrevillages.org/trauma-informed-practices>

LEESTIP:

SOS Kinderdorpen Internationaal (2013), *“Securing Children’s Rights: A guide for professionals working in alternative care.”* Raad van Europa. Beschikbaar op: <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7318-securing-childrens-rights-a-guide-for-professionals-working-with-children-in-alternative-care.html>

SOS Kinderdorpen Internationaal (2009), *“Children and young people in care: Discover your rights!”* Raad van Europa. Beschikbaar op: <https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/8015-children-and-young-people-in-care-discover-your-rights.html>

SOS Kinderdorpen, *“I’ve Got Rights.”*
Beschikbaar op: https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/9ea5795c-faa4-4c0e-9c29-1a0e2c059258/UN_Convention_Poster.pdf

Via deze link vind je diverse materialen over participatie van kinderen: <https://resourcecentre.savethechildren.net/topics/child-participation/>

SOS Kinderdorpen Internationaal, *“Een veilige plek om groot te worden: plaats geven aan traumasensitieve zorg voor kinderen.”*
Praktische gids, gids voor organisatieontwikkeling, e-learning en andere materialen. Beschikbaar op: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

HOOFDSTUK 4

Wat is geweld tussen kinderen?

HOOFDSTUK 4

Wat is geweld tussen kinderen?

INLEIDING

In dit hoofdstuk bespreken we de definitie van geweld tussen kinderen. Daarnaast gaan we na op welke plekken kinderen te maken kunnen krijgen met verschillende vormen van geweld.

GEWELD TUSSEN KINDEREN

Geweld tussen kinderen wordt gedefinieerd als gedrag dat schadelijk is voor de kinderen en jongeren die betrokken zijn bij dit gedrag.

Zoals eerder benoemd in deze praktische gids zijn kinderen en jongeren die **‘te maken hebben’** met geweld tussen kinderen de getroffene van het geweld, de getroffene of de initiator het geweld en degenen die er op andere manieren mee te maken hebben, bijvoorbeeld doordat ze het zien gebeuren.

Verder zal in deze praktische gids de volgende definitie van geweld tussen kinderen worden aangehouden:

“Schade die wordt berokkend wanneer er sprake is van fysieke of emotionele mishandeling, seksueel of financieel misbruik of dwang tussen kinderen en jongeren.”

Hieronder volgt een korte, niet exhaustieve beschrijving van de verschillende vormen van geweld tussen kinderen:

Pesten en intimidatie: Gedragingen, uitspraken en handelingen zoals een kind uitschelden, stalken, belachelijk maken of neerhalen, waarbij de kans groot is dat de integriteit van het kind wordt geschonden en/of het kind zich geïntimideerd, gekleineerd of vernederd voelt en/of er een vijandige en onprettige omgeving ontstaat. Dit omvat ook pesten dat voortkomt uit vooroordelen, zoals racisme en andere vormen van discriminatie.

Fysieke mishandeling: Bijvoorbeeld slaan, door elkaar schudden, bijten, aan de haren trekken of andere vormen van fysieke agressie.

Online pesten/cyberpesten: Bijvoorbeeld het gebruik van smartphones, instant messaging-diensten, e-mail, chatrooms of sociale netwerksites om iemand te

treiteren, neer te halen, te bedreigen, te intimideren, te beschimpen of belachelijk te maken. Dit omvat ook 'sexting', waarbij iemand bijvoorbeeld seksueel getinte, naakte of halfnaakte foto's of video's van zichzelf of anderen deelt of expliciete seksuele berichten stuurt.

Seksuele intimidatie: Dit kan worden gedefinieerd als ongewenst gedrag van seksuele aard. Het omvat seksuele opmerkingen, zoals seksuele verhalen vertellen, schunnige opmerkingen maken, seksistische opmerkingen maken over bijvoorbeeld kleding of uiterlijk, seksueel getinte scheldwoorden gebruiken en seksueel getinte 'grappen' maken. Het gaat om handelingen waardoor kinderen en jongeren zich geïntimideerd, gekleineerd of vernederd kunnen voelen en/of waardoor een vijandige, kwetsende of seksueel beladen situatie ontstaat.

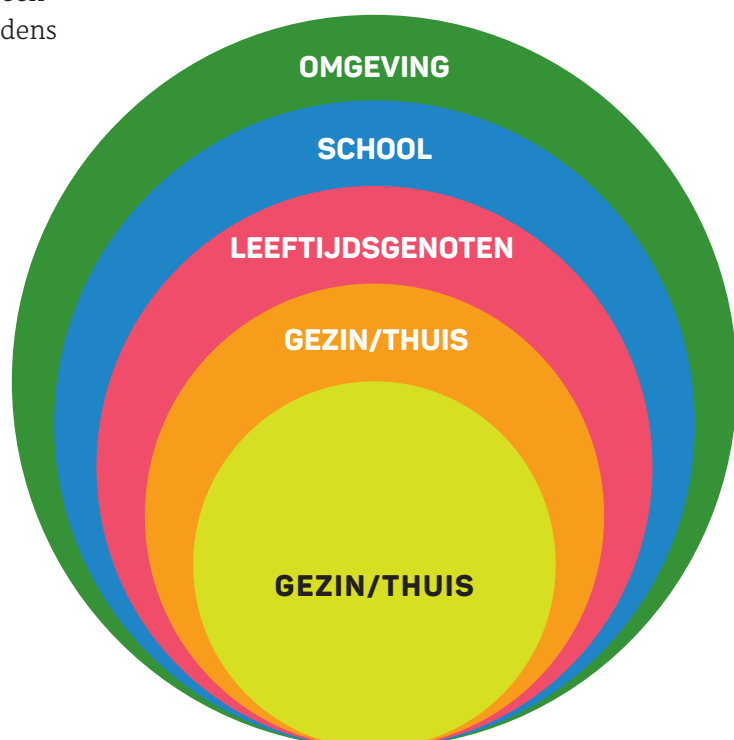
Seksueel misbruik: Schadelijk seksueel gedrag, waaronder seksueel geweld/verkrachting, ongepaste of ongewenste seksuele aanrakingen, iemand onder druk zetten of dwingen om deel te nemen aan seksuele activiteiten, seksuele of seksistische scheldwoorden en ongepast seksueel getint taalgebruik.

Het is belangrijk te beseffen dat kinderen en jongeren te maken kunnen krijgen met meerdere vormen van geweld tegelijkertijd.

WAAR VINDT GEWELD TUSSEN KINDEREN PLAATS?

Tijdens een verkennend onderzoek (zie hoofdstuk 5) vroegen we kinderen en jongeren op welke plekken ze zich weleens onveilig voelen. Ze noemden de volgende plekken en situaties:

- Op school;
- Op ontmoetingsplekken, zoals bij een sportclub of jeugdvereniging of tijdens andere sociale/recreatieve activiteiten/bijeenkomsten.
- Online;
- In openbare ruimtes, bijvoorbeeld op straat en in parken en speeltuinen;
- In het openbaar vervoer;
- Thuis bij de ouders;
- In residentiële jeugdhulpverlening en pleeggezinnen;
- Op het werk.

Op basis van deze kennis is alle informatie in deze praktische gids van toepassing op de verschillende plekken waar en situaties waarin kinderen en jongeren kunnen worden blootgesteld aan geweld tussen kinderen.

LEESTIP:

Via de volgende links vind je meer informatie over de verschillende vormen van geweld tussen kinderen en aanvullende materialen:
<https://www.theeducationpeople.org/our-expertise/safeguarding/safeguarding-priorities/peer-on-peer-abuse/>
 en
<https://safeguarding.network/content/safeguarding-resources/peer-peer-abuse/>

Via deze link vind je verschillende materialen over traumasensitieve praktijken die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal:
<https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

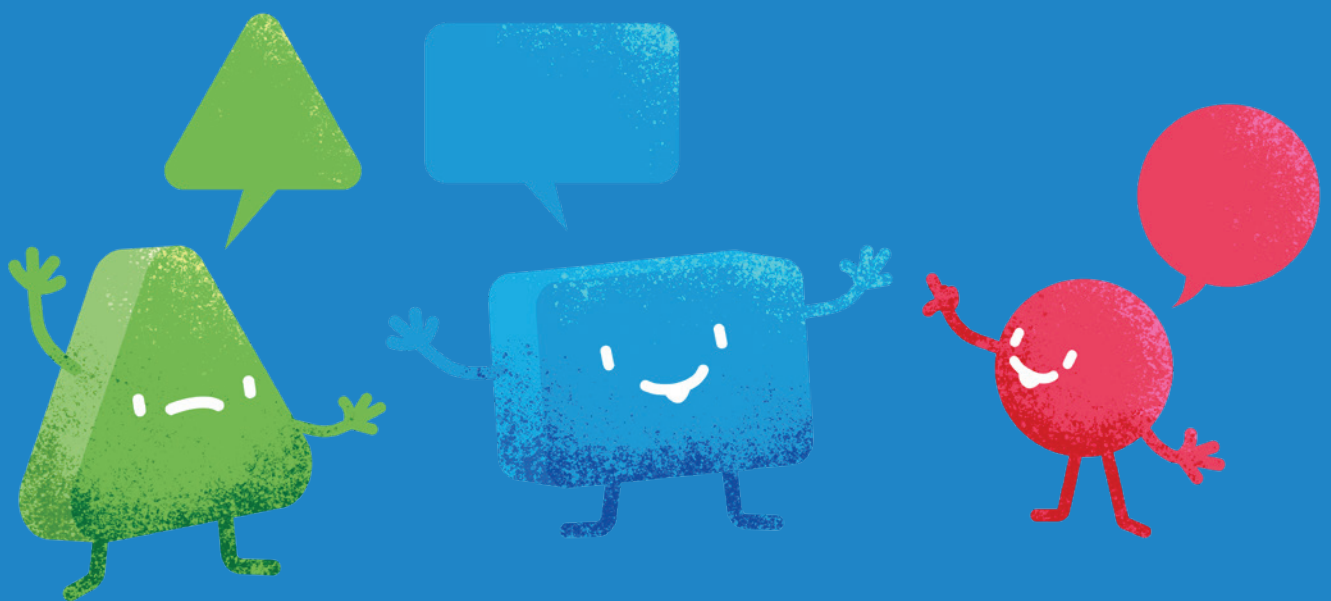

KIJKTIP:

Childnet International heeft een reeks korte scenario's geproduceerd voor jongeren. Een aantal daarvan gaat over geweld tussen kinderen. Deze video's laten zien hoe geweld tussen kinderen kan ontstaan en kan escaleren. Ze laten ook zien hoe kinderen en jongeren betrokken kunnen raken bij geweld tussen kinderen. Een van die scenario's vind je hier:
https://www.youtube.com/watch?v=v_tG52x8gNE

In deze korte video bespreekt George Curtis van de University of Bedfordshire met welke aspecten rekening moet worden gehouden bij het reageren op situaties van seksuele uitbuiting en seksueel geweld tussen kinderen. Beschikbaar op:
<https://childhub.org/en/child-protection-multimedia-resources/peer-peer-child-sexual-exploitation-george-curtis?language=uk>

Deze link leidt naar een korte video van The Safeguarding Alliance waarin wordt uitgelegd wat geweld tussen kinderen inhoudt: https://www.youtube.com/watch?v=zYna_yzImK8.

HOOFDSTUK 5

Wat kinderen en jongeren zeggen

HOOFDSTUK 5

Wat kinderen en jongeren zeggen

INLEIDING

De inhoud van deze praktische gids is gebaseerd op een uitgebreid verkennend onderzoek dat is uitgevoerd in de vijf landen die deelnemen aan dit project: België, Frankrijk, Italië, Roemenië en Spanje. Dit verkennende onderzoek omvatte:

- Interviews door en met jongeren;
- Een online vragenlijst die is ingevuld door 121 jeugdhulpverleners en andere stakeholders;
- Groepsdiscussies met kinderen en jongeren in Italië, Roemenië en Spanje.

In dit hoofdstuk bespreken we wat hieruit naar voren is gekomen.

WAT KINDEREN EN JONGEREN ONS HEBBEN VERTELD

In totaal zijn er 46 interviews gehouden door en met jongeren. In overleg met leden van de International Young Expert Group bestaande uit twee jongeren met een jeugdhulpervaring uit elk land, zijn de volgende drie hoofdvragen gekozen als leidraad voor de interviews:

1. Wat moeten volwassenen volgens jou doen om geweld tussen kinderen te voorkomen?
2. Wat moeten volwassenen volgens jou doen om kinderen en jongeren die getroffen zijn geworden van geweld tussen kinderen te helpen?
3. Wat moeten volwassenen volgens jou doen om kinderen en jongeren die andere kinderen en jongeren geweld aandoen, te helpen?

Daarnaast zijn er verschillende workshops georganiseerd met kinderen en jongeren in de deelnemende landen om het onderwerp 'geweld tussen kinderen' vanuit hun perspectief te bekijken en na te gaan hoe kinderen en jongeren elkaar zouden kunnen helpen. In de tabel hieronder geven we een overzicht van de informatie die kinderen en jongeren ons hebben verstrekt.

Wat kinderen en jongeren ons hebben verteld

THEMA	BEVINDINGEN
Gelijkheid en respect voor diversiteit	“Leer jonge kinderen dat we allemaal gelijk zijn, dat er jongens zijn, dat er meisjes zijn en alles daartussenin. Of ze nu zwart, wit of een ander ras zijn en op wie ze ook vallen, ze zijn allemaal kinderen die opgroeien en dezelfde dingen zullen doen.” Onverdraagzaamheid en scheve machtsverhoudingen kunnen tot geweld tussen kinderen leiden. Kinderen en jongeren kunnen bijvoorbeeld vatbaarder zijn voor geweld tussen kinderen als ze een afwijkende etniciteit, geloofsovertuiging of seksuele geaardheid hebben of uit een laag sociaaleconomisch milieu komen. Ook kinderen en jongeren met geestelijke gezondheidsproblemen of een beperking krijgen vaker te maken met geweld tussen kinderen. Om geweld tussen kinderen te voorkomen, is het belangrijk om je hier bewust van te zijn en erop in te spelen. Om geweld tussen kinderen te voorkomen en er adequaat op te reageren, willen kinderen en jongeren dat volwassenen hen ‘begeleiden’ en ‘voorlichten’ over positieve sociale en culturele waarden en gedrag. Dit houdt onder andere in dat ze kinderen en jongeren leren respect te hebben voor en de waarde te erkennen van diversiteit en gelijkheid. Ze moeten kinderen en jongeren leren dat het belangrijk is om goed te zijn voor elkaar. Gevoelens van superioriteit, macht en discriminatie moeten worden aangepakt, zodat kinderen en jongeren kunnen leven in een omgeving waarin verbondenheid en vriendelijkheid centraal staan. Daarnaast willen kinderen en jongeren graag leren wat goed en slecht gedrag is.

**Volwassenen als
rolmodellen**

“In een samenleving zijn het niet alleen ouders, leerkrachten en scholen die zich bewust moeten zijn van het voorbeeld dat ze geven. Alle kinderen kijken op naar volwassenen, dus als je het goede voorbeeld geeft met je gedrag, zien kinderen dat en kopiëren ze dat, dus dat is belangrijk.”

Kinderen en jongeren zien volwassenen als rolmodellen en kopiëren het goede en slechte gedrag dat ze zien. Als kinderen en jongeren geweld zien bij volwassenen, met name bij volwassenen die een belangrijke rol spelen in hun leven, zoals de ouders, voogd en andere primaire verzorgers en leerkrachten, kan dit leiden tot geweld tussen kinderen. Ze willen dat volwassenen beseffen dat ze altijd moeten proberen een goed rolmodel te zijn. Dat houdt ook in dat ze kinderen moeten helpen begrijpen hoe belangrijk het is om iedereen gelijk en met liefde en respect te behandelen.

**Bewustzijn
creëren en
praten over
geweld
tussen
kinderen**

“Praat veel over geweld tussen kinderen. Creëer bewustzijn. Vertel kinderen over wat er in de wereld gebeurt en praat veel over wat je daaraan kunt doen... Praat er veel over met kinderen om het te voorkomen, om het zoveel mogelijk te vermijden. En ja, bespreek het gewoon. Negeer het niet. Bespreek het”

Om geweld tussen kinderen te voorkomen en er effectief op te reageren, gaven kinderen en jongeren aan dat het geweld moet worden erkend en niet moet worden genegeerd. Ze willen dat er open gesproken wordt over geweld en de schade die dit kan aanrichten, vooral de onderwerpen die vaak taboe zijn, zoals seks en seksuele voorlichting. Deze onderwerpen moeten niet in de doofpot gestopt worden.

**Een ‘verantwoordelijke’
volwassene
hebben om
mee te praten**

“De eerste die je erover vertelt, is natuurlijk meestal iemand die je vertrouwt. Je zoekt een bondgenoot. Daarnaast zijn er referentiefiguren die je erover kunt vertellen, zoals psychologen, maatschappelijk werkers, de politie of andere opgeleide personen. Mensen waar je dingen mee kunt bespreken, ook al lijkt de situatie helemaal niet zo erg.”

Kinderen en jongeren gaven aan dat ze iemand – een ‘verantwoordelijke volwassene’ – nodig hebben met wie ze kunnen praten als ze het moeilijk hebben. Dit moet iemand zijn die ze kunnen vertrouwen, voor wie ze niet bang zijn en die echt naar hen luistert. Verantwoordelijke volwassenen moeten op een vertrouwelijke, steunende en liefdevolle manier omgaan met situaties waarin er sprake is van geweld tussen kinderen. Ze moeten geweld tussen kinderen niet negeren en moeten hulp blijven bieden totdat de situatie voor alle betrokkenen is opgelost. Ze mogen niemand in de steek laten of afwijzen.

**Zich geliefd en
geborgen voelen**

“Ik hoop dat dit niet al te cliché klinkt, maar meestal zitten pesters die geweld gebruiken, zelf ook niet goed in hun vel. Een kind dat een goed leven heeft, zich geliefd en geborgen voelt en zijn verhaal kwijt kan bij de mensen om zich heen, staat meestal niet op met de gedachte om op school een klasgenoot in elkaar te slaan.”

Kinderen en jongeren die verwaarloosd worden of zich niet geliefd, beschermd en geborgen voelen, kunnen boosheid voelen, last hebben van een laag zelfbeeld en zich afgewezen voelen. Jongeren gaven aan dat dit weer kan leiden tot gewelddadig gedrag richting andere kinderen en jongeren. Om geweld tussen kinderen te voorkomen, is het belangrijk dat alle kinderen en jongeren zich geliefd, geborgen en beschermd voelen.

Individuele en zorgzame hulp bieden aan kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld tussen kinderen

“Geef hen vooral veel liefde en geef hen het gevoel dat ze er mogen zijn. Want ze hebben te maken gekregen met geweld, maar ze zijn niet minder waard dan een ander. Nee, ze zijn gewoon in die situatie terechtgekomen en hebben dat moeten doormaken. Het belangrijkste is om hen te erkennen, te zorgen dat ze zichzelf waarderen, dat ze zonder problemen verder kunnen met hun leven.”

Kinderen en jongeren die te maken krijgen met geweld tussen kinderen, kunnen zich gestigmatiseerd voelen en zich schamen voor wat er gebeurt of gebeurd is. Ze kunnen zich waardeloos, afgewezen, geïsoleerd en minderwaardig voelen en pijn hebben. Ze kunnen zich hulpeloos voelen en niet weten hoe ze met de situatie om moeten gaan of hoe ze zichzelf in veiligheid kunnen brengen. Kinderen en jongeren moeten weten dat ze zich niet hoeven te schamen en dat het belangrijk is om te praten over wat ze hebben meegemaakt in plaats van het weg te stoppen. Ze moeten hulp krijgen om hun gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen te verhogen. Er moet hen worden uitgelegd wat er gaat gebeuren en dat de toekomst positief kan zijn. Kinderen en jongeren moeten worden geholpen om te gaan met de situatie en ze moeten weten dat er iemand voor hen is zolang ze dat nodig hebben.

Vertrouwelijkheid en angst voor melding

“In het begin moeten volwassenen kinderen misschien wat pushen, maar niet te veel (om te voorkomen dat je juist het tegenovergestelde bereikt) en kunnen kinderen misschien weigeren om mee te werken, maar later zullen ze zich misschien realiseren dat dit een kans is om te praten met iemand die ze kunnen vertrouwen en die hun geheimen niet zal doorvertellen...”

Kinderen en jongeren gaven aan dat ze degene met wie ze praten moeten kunnen vertrouwen, en dat houdt ook in dat ze zich veilig moeten kunnen voelen als ze melding maken van bepaalde zaken. Ze zijn bang voor vergeldingsacties van de initiator van het geweld en zijn bang dat vriendinnen hen een klikspaan zullen vinden. Volwassenen moeten zich dus aan de regels voor vertrouwelijkheid houden en alleen informatie delen als dit echt nodig is. Er zijn bijvoorbeeld manieren waarop kinderen anoniem meldingen kunnen doen, zoals via een ‘brievenbus’.

Een veilige plek bieden

“Als ik wist dat er een veilige plek in de buurt was waar ik naartoe kon gaan en bijvoorbeeld kon vertellen dat iemand me had uitgelachen, zou ik me beter voelen en me minder zorgen maken. Kortom, jongeren hebben meer neutrale plekken nodig waar ze kunnen praten.”

Kinderen en jongeren gaven aan dat de plekken waar ze met elkaar in contact komen, wonen en leren veilig moeten zijn. Daarnaast willen ze graag een specifieke kindvriendelijke veilige plek binnen de organisaties waar ze komen, zodat ze een plek hebben waar ze over hun ervaringen, zorgen, angsten en problemen kunnen praten.

Kinderen en jongeren die de initiator zijn van geweld steunen

“Ik vind dat zij moeten worden gesteund zonder te worden veroordeeld. Want wat de reden ook is voor het geweld en ongeacht of dit fysiek, emotioneel, seksueel, via sociale media of op nog een andere manier was, we moeten ervoor zorgen dat het kind zich begrepen voelt en niet veroordeeld wordt, en bovenal dat het wordt begeleid in het proces om het gebeurde te verwerken of te accepteren.”

Kinderen en jongeren die Initiator zijn van geweld, moeten begrip krijgen en gesteund worden in plaats van ‘gestraft’. We moeten erkennen dat hun gedrag mogelijk voortkomt uit moeilijke omstandigheden waarin zij zich bevinden. Volwassenen die werken met initiators van geweld, moeten kalm blijven en niet reageren met agressie of een negatieve en beschuldigende houding. Kinderen en jongeren moeten worden geholpen het onderscheid te leren kennen tussen goed en fout en op een positieve en constructieve manier hun gedrag te veranderen.

Verantwoordelijke volwassenen moeten proberen elke situatie volledig te doorgronden

“Ik denk dat volwassenen zich in kinderen moeten verplaatsen, naar hen moeten luisteren en aandachtig en liefdevol moeten zijn, want alleen zo kunnen ze de situatie echt begrijpen...”

Het is belangrijk dat verantwoordelijke volwassenen altijd proberen een volledig beeld te krijgen van wat er is gebeurd als ze kinderen en jongeren helpen die te maken hebben gehad met geweld tussen kinderen. Ze moeten de situatie, de aanleiding en de gevolgen zorgvuldig beoordelen voordat ze bepalen hoe ze erop reageren en alle betrokkenen gaan helpen.

**Individuele
dynamiek,
groeps-
dynamiek
en groepsdruk**

“Groepsdruk kan ook een rol spelen. Sommige jongeren vinden een bepaalde persoon bijvoorbeeld niet leuk en de groepsdruk zorgt er dan voor dat andere jongeren die persoon ook niet leuk vinden. En als één iemand dan net wat verder gaat en anderen volgen, kan dat uiteindelijk leiden tot echt geweld.”

“Als je niet drinkt of rookt, of als je geen feestbeest bent of geen drugs gebruikt, ben je niet cool en word je gepest.”

Kinderen en jongeren beseffen dat individuele dynamiek en groepsdynamiek een rol spelen bij geweld tussen kinderen. Soms vindt geweld plaats tussen twee individuele kinderen of jongeren en soms richt een groep kinderen of jongeren zich tegen één kind of jongere. Groepen kunnen ook in conflict raken met andere groepen.

Als een groep kinderen of jongeren iemand doelbewust buitensluit, wordt dat beschouwd als een vorm van pesten of intimidatie. Sommigen sluiten zich aan bij een groep die gewelddadig is tegen anderen om zichzelf te beschermen, ook al zijn het geen kinderen of jongeren waar ze normaal gesproken vriend(inn) en mee zouden worden. Kinderen en jongeren voelen zich extra gekwetst als iemand die ze als vriend(in) beschouwen gewelddadig wordt tegen hen of zich aansluit bij een groep die hen kwaad doet. Kinderen en jongeren kunnen door groepsdruk ook dingen doen die ze normaal niet zouden doen en/of waar ze zich niet prettig bij voelen. Volwassenen moeten zich bewust zijn van de rol die onderlinge relaties en groepsdynamiek kunnen spelen bij geweld tussen kinderen.

**Participatie in
besluitvorming**

“Volwassenen zouden moeten zeggen: ‘We zullen je bij alle beslissingen betrekken en we willen je laten weten dat we er voor je zijn.’”

Participatie is belangrijk voor kinderen en jongeren. Dit moet dan ook worden gefaciliteerd, zodat ze maximaal betrokken worden bij beslissingen over hun leven. Dit geldt zowel op persoonlijk niveau als bij een meer gestructureerde reactie op geweld tussen kinderen vanuit organisaties.

Kinderen in de residentiële jeugdhulpverlening helpen

“Ik heb altijd geweld gezien tussen een groep en een individu. De kracht van de groep: ‘Ik ben sterker omdat ik samen met mijn vrienden een groep vorm. Jij bent alleen en ik richt me op jou.’ Dat komt best veel voor, ook in leefgroepen. Er ontstaat altijd wel een groepje. Ik heb in een leefgroep gewoond, dus ik heb dit soort dynamieken van dichtbij meegemaakt. Er kan ook een twee dynamiek zijn tussen groepen, groep 1 tegen groep 2...”

Kinderen in de residentiële jeugdhulpverlening krijgen net als andere kinderen te maken met geweld tussen kinderen in de bredere gemeenschap, bijvoorbeeld op school en in sociale relaties. Kinderen en jongeren benoemen echter ook een aantal specifieke factoren die betrekking hadden op de residentiële jeugdhulpverlening.

Eén daarvan is groepsgeweld en de omstandigheden in de residentiële jeugdhulpverlening die groepsvorming in de hand werken, zoals vriendschappen, kinderen of jongeren die een slaapkamer delen, etc. Deze groepjes kunnen een bron van geweld tussen kinderen worden, bijvoorbeeld wanneer een nieuwkomer in de leefgroep wordt gezien als indringer of de dynamiek van de bestaande groep verstoort.

Sommige kinderen en jongeren met een jeugdhulpervaring vinden dat hulpverleners in de residentiële jeugdhulpverlening en in de pleegzorg niet altijd de vaardigheden en kennis hebben om hen te helpen als er sprake is van geweld tussen kinderen. Kinderen en jongeren met een jeugdhulpervaring kunnen door andere kinderen en jongeren ook worden gezien als ‘anders’, waardoor ze kwetsbaarder zijn voor geweld tussen kinderen. Als kinderen of jongeren zich ongelukkig voelen in de residentiële jeugdhulpverlening of als er geen stabiliteit is, kan dit ook leiden tot agressie richting andere kinderen of jongeren..

Scholing en vaardigheids-training voor volwassenen

“Zorg voor meer scholing voor de volwassenen, zodat ze minder de neiging hebben dingen weg te wuiven, er meer aandacht voor hebben en wat meer weloverwogen reageren... Er zijn bepaalde basisaspecten waarvan ik vind dat iedereen er iets over moet weten. Ik vind dat als je werkt met kinderen die uit huis zijn geplaatst, je op zijn minst een training moet volgen. Dat lijkt me logisch. Je werkt met kinderen die in meer of mindere mate afwijken van de standaard, die soms vreselijke dingen hebben meegemaakt, maar niemand heeft geleerd te luisteren naar wat ze zeggen en hen zo goed mogelijk te kunnen helpen en steunen.”

Volwassenen hebben kennis, vaardigheden en scholing nodig om geweld tussen kinderen te herkennen, te voorkomen en erop te reageren. Ze moeten de juiste kennis en vaardigheden hebben om op een liefdevolle en zorgzame manier te reageren. Volwassenen moeten actief kunnen luisteren om ervoor te zorgen dat niemand zich gestigmatiseerd voelt of zich schaamt voor wat er is gebeurd, en om kinderen en jongeren te helpen weer/meer zelfvertrouwen te krijgen. Dit geldt niet alleen voor ouders, hulpverleners en leerkrachten, maar voor alle volwassenen die kinderen moeten steunen en beschermen in een multisectorale aanpak.

Ouders en hulpverleners moeten specifiek worden geholpen hun eigen gedrag en houding ten opzichte van geweld te veranderen om een positief rolmodel te worden. Ze moeten ook worden geholpen om vaardigheden te ontwikkelen om de kinderen voor wie ze zorgen beter te steunen.

Een multi-sectorale aanpak

“Ja, hulp zoeken en aanbieden waar nodig. Ja, zoveel mogelijk instanties inschakelen om hen echt te helpen.”

Verantwoordelijke volwassenen die beroepsmatig kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld tussen kinderen helpen, moeten waar en wanneer nodig ook in gesprek gaan en samenwerken met andere professionals, ouders en anderen.

Steun van leeftijdsgenoten

“Misschien kunnen vriend(inn)en en leeftijdsgenoten ook belangrijke referentiefiguren zijn om mee te praten, in vertrouwen te nemen en een vriendschappelijke relatie mee aan te gaan.”

Kinderen en jongeren gaven aan dat ze de mogelijkheid zouden moeten voelen om met elkaar te praten en elkaar emotionele steun te bieden als er iets ergs gebeurt. Ze willen met een vriend(in) kunnen praten over wat er gebeurd is, omdat die er voor hen is en ze die kunnen vertrouwen. Ze denken dat ze kinderen en jongeren die te maken hebben gehad met geweld kunnen aanmoedigen er met een verantwoordelijke volwassene over te praten. Er werd ook gesuggereerd dat jongere kinderen misschien hulp kunnen vragen aan oudere kinderen en jongeren. Ze zijn daarbij wel bang dat ze, zeker bij het melden van geweld tussen kinderen, zelf het getroffen worden of worden gezien als ‘klikspaan’.

Alle hierboven genoemde input hebben een grote rol gespeeld bij de samenstelling en ontwikkeling van deze praktische gids. De inhoud is verder gebaseerd op een uitgebreide enquête die is ingevuld door 121 jeugdhulpverleners en andere professionals in de deelnemende landen. Respondenten werd gevraagd naar de mate waarin geweld tussen kinderen voorkomt in hun land. Ook werd gevraagd naar de vaardigheden, kennis en andere tools die volgens hen nodig waren om kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld tussen kinderen te helpen.

Meer uitspraken van kinderen en jongeren staan op verschillende plekken in deze praktische gids in tekstballonnen.

HOOFDSTUK 6

Wie krijgt te maken met geweld tussen kinderen/jongeren en waarom?

HOOFDSTUK 6

Wie krijgt te maken met geweld tussen kinderen en waarom?

INLEIDING

Om geweld tussen kinderen te voorkomen en er adequaat op te kunnen reageren, is het essentieel om te weten wie ermee te maken krijgt en waarom.

Meisjes en jongens van alle leeftijden krijgen te maken met geweld tussen kinderen. We hebben het dan zowel over jonge getroffene en initiators van geweld, als over kinderen die er op een andere manier mee in aanraking komen. Zoals eerder aangegeven in deze praktische gids kan geweld tussen kinderen voorkomen op alle plekken waar kinderen met elkaar in contact komen, wonen of leren.

Uit onderzoek blijkt bovendien dat er verschillende sociaaleconomische en culturele factoren zijn die de kans op geweld tussen kinderen vergroten. In dit hoofdstuk van de praktische gids gaan we kort in op deze belangrijke factoren.

WELKE FACTOREN DRAGEN BIJ AAN GEWELD TUSSEN KINDEREN?

“Ze plaagden en pestten me omdat ik ‘dat nieuwe meisje’ was, omdat ik verlegen was en ik niet zoals hen was.”

“Daarna gingen ze op zoek naar zwakke plekken. Mijn zwakke plek is bijvoorbeeld mijn moeder. Want mijn moeder is zoals je weet twee jaar geleden overleden. Dat is oké en ik heb het verwerkt, maar uiteindelijk deden mijn klasgenoten gemeen tegen me en pestten sommige van hen me daarmee.”

Factoren die ertoe bijdragen dat kinderen en jongeren te maken krijgen met geweld tussen kinderen zijn onder andere:

Sociale normen en waarden

sociale normen en waarden gedragsregels die mede bepalen welke houding je aanneemt en hoe je je gedraagt. Ze bepalen ook onze waarden, en die kunnen weer invloed hebben op:

- hoe goed kinderen en jongeren worden beschermd;
- hoe groot de kans is dat er geweld tussen kinderen plaatsvindt;
- hoe geaccepteerd geweld is;
- in hoeverre geweld wordt gemeld en hoe erop wordt gereageerd.

Verschillende onderzoeken⁸ en ook de informatie die kinderen en jongeren ons hebben gegeven tijdens het verkennende onderzoek voor dit project (zie hoofdstuk 5 voor meer informatie), laten zien dat sociale normen en waarden – evenals andere factoren die te maken hebben met de context en omgeving waarin kinderen wonen, leren en met elkaar in contact komen – grote invloed kunnen hebben op hun kwetsbaarheid om betrokken te raken bij geweld tussen kinderen.

Bepaalde sociale normen kunnen bijvoorbeeld leiden tot gevoelens van superioriteit, macht en discriminatie in plaats van verbondenheid, gelijkheid en respect voor diversiteit. Daardoor kunnen sommige kinderen en jongeren op hun omgeving reageren vanuit een overtuiging dat ze beter zijn dan anderen en overmoedig worden, waardoor ze gewelddadig kunnen zijn naar andere kinderen en jongeren toe. Andere kinderen en jongeren kunnen door een vermeende zwakkere sociale positie – bijvoorbeeld doordat ze uit een gezin met een lage sociaaleconomische status komen – sneller een getroffen worden van geweld.

Kinderen en jongeren hebben ons verteld dat degenen die in een context van geweld, verwaarlozing of discriminatie leven of die geen liefde, bescherming en geborgenheid ervaren, zich vaak boos en afgewezen voelen en weinig zelfvertrouwen hebben. Bij sommige kinderen en jongeren kan dit leiden tot gewelddadig gedrag naar andere kinderen en jongeren toe. Tegelijkertijd kunnen sommige kinderen en jongeren hierdoor sneller het getroffen worden van geweld.

8. Zie bijvoorbeeld: International Institute for Child Rights and Development & Child Hub (2021) *Regional Research on violence against Children in schools in South east europe*. Child Protection Hub for South East Europe
Know Violence in Childhood (2017) *Ending Violence in Childhood Global Report 2017*. Know Violence in Childhood. New Delhi, India
UNICEF (2018) *Making the connection*. <https://www.unicef.org/eca/reports/making-connection>. Zie ook
UNICEF (2014) *Hidden in plain sight*. Beschikbaar op:
https://www.unicef.org/media/85661/file/Hidden_in_plain_sight_statistical_analysis_Summary_EN_2_Sept_2014.pdf <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence> <https://somepomed.org/articulos/contents/mobipreview.htm?9/48/9985?view=print>.
Hawkins et al (2000) *Predictors of Youth Violence* <https://www.ojp.gov/pdffiles1/ojdp/179065.pdf>
Ferrara et al. (2019) 45:76 Physical, psychological and social impact of school violence on children. *Italian Journal of Paediatrics*. Beschikbaar op: <https://ijponline.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s13052-019-0669-z.pdf>

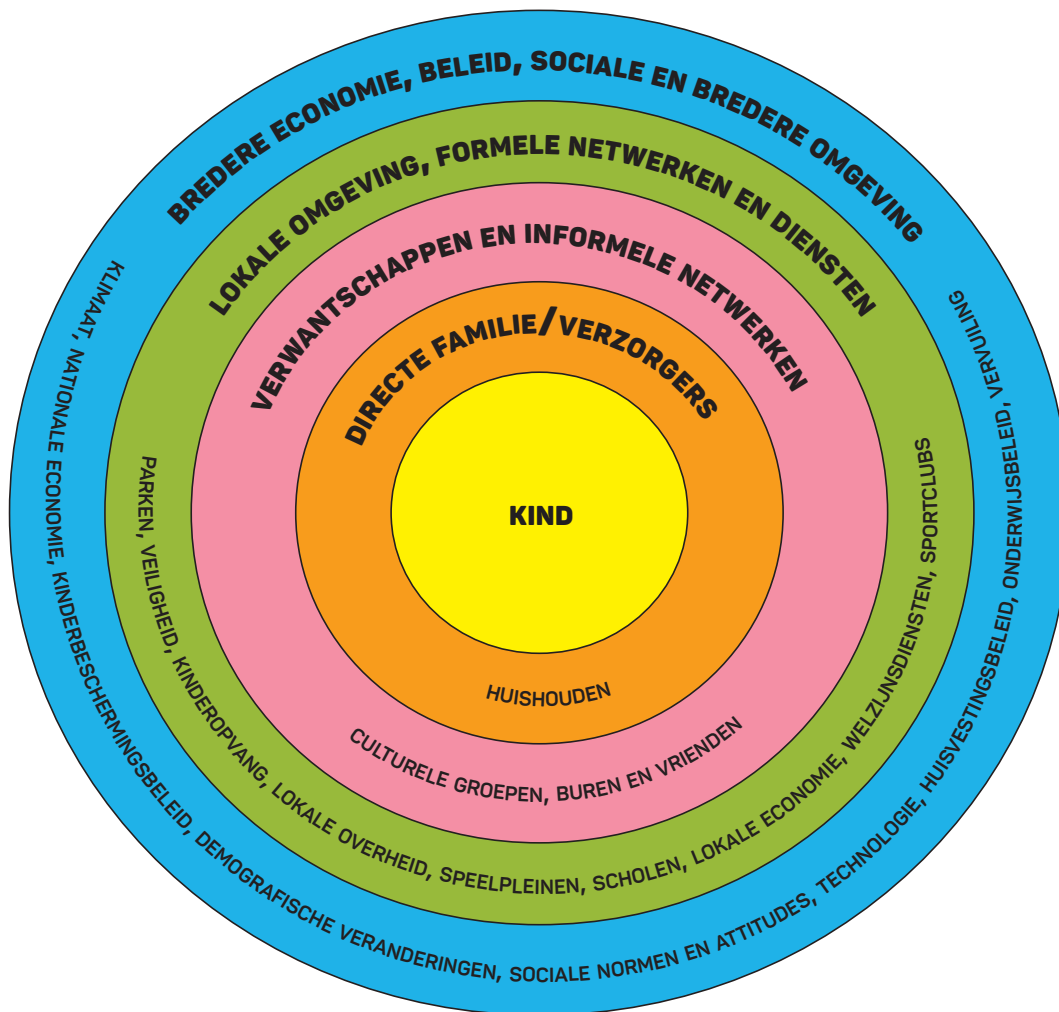
Factoren die kunnen bijdragen aan geweld tussen kinderen zijn onder andere:

- Een kwetsbare en gemarginaliseerde sociaaleconomische achtergrond hebben;
- Een andere cultuur of geloofsovertuiging hebben of uit een ander land komen, bijv. kinderen van vluchtelingen, migranten of andere etnische minderheden;
- Opgroeien in een gewelddadige buurt of een gewelddadig gezin;
- Ouders, voogd of andere primaire verzorgers hebben die geweld toejuichen;
- Geen steun krijgen van ouders/hulpverleners en/of onverschilligheid of weinig betrokkenheid ervaren bij deze personen;
- Specifieke behoeften hebben, bijvoorbeeld bij een lichamelijke beperking, leerstoornis of andere verstandelijke problemen, geestelijke gezondheidsproblemen, ASS (autismespectrumstoornis), ADD (Attention Deficit Disorder) of ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder);
- Een van de norm afwijkende seksuele geaardheid en/of genderidentiteit hebben, bijvoorbeeld zich identificeren als lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, queer/questioning (LGBTQ+);
- Ingrijpende ervaringen tijdens de kindertijd hebben ervaren, zoals lichamelijke en emotionele mishandeling, seksueel misbruik of ernstige verwaarlozing, getuige zijn van geweld, of andere traumatische ervaringen hebben meegemaakt, zoals huiselijk geweld, oorlog, het overlijden van een geliefde of verlies van een ouder;
- Worden gezien als stiller, zwakker of minder intellectueel;
- Uiterlijke kenmerken, bijvoorbeeld kinderen en jongeren die overgewicht hebben, een bril dragen, een onverzorgd uiterlijk hebben of zich anders kleden dan andere kinderen en jongeren;
- De invloed van massamedia, bijv. blootstelling aan geweld op tv en in films;
- De leeftijd van kinderen en jongeren – in bepaalde leeftijdsgroepen komt geweld tussen kinderen vaker voor;
- Alcohol- en drugsgebruik.
- Gebrek aan of slechte beleidslijnen (zowel algemeen als rond kindveiligheid), slechte toegang tot hulpverlening en een zwak jeugdhulpsysteem (bijvoorbeeld geen veilige rapportagemechanismen);
- Als je zorgt voor en/of hulp biedt aan kinderen en jongeren in jeugdhulpverlening, moet je er ook rekening mee houden dat ze kunnen worden gediscrimineerd vanwege hun jeugdhulpervaring

Met betrekking tot de risicofactoren is het nuttig om een responsieve benadering op basis van een zogenaamd **ecologisch model** toe te passen. Dit model geeft inzicht in de manier waarop micro- en macrosystemen het leven van kinderen en jongeren beïnvloeden en hoe ze ertoe kunnen leiden dat kinderen en jongeren te maken krijgen met geweld tussen kinderen.⁹

9. Zie Materialen van het project van SOS Kinderdorpen Internationaal over traumasensitieve praktijken. Beschikbaar op: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices> en McLeod, S. (2020) De ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner op: <https://www.simplypsychology.org/Bronfenbrenner.html>

BRONFENBRENNER'S ECOLOGICAL MODEL (ADAPTED¹⁰)

Gender

Zowel meisjes als jongens kunnen te maken krijgen met geweld tussen kinderen, maar ze kunnen dit op een andere manier ervaren en krijgen er vaak in andere fases van de kindertijd en adolescentie mee te maken. Als we nadenken over manieren om kinderen en jongeren minder kwetsbaar te maken, is het belangrijk ons bewust te zijn van de rol die verschillende sociale waarden en gender kunnen spelen.

Meisjes worden overal ter wereld bijvoorbeeld vaak anders behandeld dan jongens en er worden andere dingen van hen verwacht. Een voorbeeld hiervan is dat op basis van patriarchale normen van meisjes wordt verwacht dat ze zich vrouwelijk en zedig gedragen. Naarmate ze ouder worden, kunnen meisjes in hun vrijheid worden beperkt, worden gewaarschuwd om hun familie niet te schande te maken en worden gedwongen om gehoorzaam en eerbaar te zijn. Door deze ongelijkwaardige positie in de samenleving

10. https://www.researchgate.net/publication/311843438_Housing_Children_South_Auckland_The_Housing_Pathways_Longitudinal_Study/figures?lo=1

kunnen ze het getroffen worden van geweld tussen kinderen. Bovendien kunnen ze het gevoel hebben dat ze niets mogen zeggen als ze het getroffen zijn geworden van dergelijk geweld, met name in het geval van seksueel geweld.

Van jongens wordt eerder verwacht dat ze hun mannelijkheid tonen. Zij worden gestimuleerd meer aanwezig te zijn in de samenleving. Dit kan ertoe leiden dat jongens sneller betrokken raken bij fysiek geweld om hun mannelijkheid te tonen en hun positie in de lokale gemeenschap te bestendigen. Ze zijn ook vatbaarder voor risicovol gedrag, zoals zich aansluiten bij een bende of drugs en alcohol gebruiken, wat er regelmatig voor zorgt dat gewelddadig gedrag tussen jonge mannen escaleert. Bovendien zijn jongens die zich minder mannelijk gedragen vaker het getroffen van geweld tussen kinderen. Jongens kunnen het gevoel hebben dat ze niet om hulp mogen vragen, omdat het voor hen niet geaccepteerd is om zich kwetsbaar op te stellen.

Kinderen in residentiële jeugdhulpverlening

Met het oog op de omstandigheden die specifiek van toepassing kunnen zijn op kinderen en jongeren in de residentiële jeugdhulpverlening deed Christine Barter twee onderzoeken naar geweld tussen kinderen in de residentiële jeugdhulpverlening. In haar eerste onderzoek¹¹ verzamelde ze informatie van jongeren in veertien kleinschalige leefgroepen. In haar bevindingen schrijft ze dat jongeren in de residentiële jeugdhulpverlening in principe op dezelfde manieren in aanraking kunnen komen met geweld als andere kinderen en jongeren, omdat zij op dezelfde plekken in contact komen met anderen, leren en zich ontspannen als andere kinderen in hun gemeenschap. Bij het wonen in leefgroepen kunnen echter 'hiërarchieën' of 'pikorders' ontstaan waarin geweld tussen kinderen kan plaatsvinden. Hierbij zijn het vaak met name een of twee jongeren die hun macht, invloed en fysieke kracht gebruiken om anderen emotioneel te manipuleren en te intimideren. Ook een verandering in de groepsdynamiek, bijvoorbeeld door de komst van een nieuwe jongere, kan voor problemen zorgen.

Uit Barters onderzoek bleek dat veel geweld in leefgroepen onopgemerkt bleef bij medewerkers en dat kinderen en jongeren behoorlijk onder druk werden gezet om er niets over te zeggen. Andere redenen die jongeren gaven om geen medewerkers in vertrouwen te nemen, is dat ze hen niet vertrouwden of dat ze bang waren dat ze het probleem niet zouden kunnen of willen oplossen. Er werd zelfs gedacht dat medewerkers de situatie zouden kunnen verergeren. Jongeren wilden er niet bij betrokken raken en niet bekend komen te staan als klikspaan.

In een tweede onderzoek¹² van Christine Barter en Eleanor Luftman werd gekeken naar geweld tussen kinderen in pleegzorg. Barter en Luftman bevestigden dat er heel

11. Barter, C. (2003) Young People in Residential Care Talk about Peer Violence. *Scottish Journal of Residential Child Care*, Vol 2 (2). Available at: https://www.celcis.org/application/files/9016/2324/8217/Peer_Violence.pdf

12. Luftman, E. & Barter, C. (2016) Peer violence in foster care: A review of the research evidence. *Child and Family Social Work*, Vol 22 (2). Available at: https://www.researchgate.net/publication/295858600_Peer_violence_in_foster_care_A_review_of_the_research_evidence

weinig bekend is over geweld tussen kinderen in de pleegzorg. Tegelijkertijd uiten ze hun zorgen dat kinderen en jongeren in pleegzorg vanwege hun situatie en de daaraan gekoppelde discriminatie eerder te maken konden krijgen met negatieve reacties van en interacties met andere kinderen en jongeren.

LEESTIP:

Dit boek geeft een gecontextualiseerd beeld van geweld tussen kinderen en kijkt naar de wisselwerking tussen verschillende omgevingen en persoonlijke keuze. De informatie wordt geïllustreerd aan de hand van een uitgebreide casestudy.

Firmin, C. (2017) *Abuse between young people: A contextual account*. London, Routledge.

In het REVIS-project – “Responding to peer violence among children in schools and adjacent settings” – werken kinderbeschermingsorganisaties in Zuidoost-Europa samen om geweld tegen kinderen te verminderen, de kennis en vaardigheden van jeugdhulpverleners te verbeteren en kinderen te helpen een einde te maken aan schadelijke praktijken. Zie voor meer informatie: <https://childhub.org/en/series-of-child-protection-materials/revis>

Via deze link vind je verschillende materialen over traumasensitieve praktijken die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal in het kader van het project ‘Een veilige plek om groot te worden’: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

KIJKTIP:

Deze educatieve materialen van de BBC laten duidelijk zien hoe het voor kinderen en jongeren voelt om te maken te krijgen met geweld tussen kinderen. De volgende twee video's zijn animaties van waargebeurde verhalen. De ene video gaat over hoe het is om de initiator te zijn van het geweld en de andere over welke gevolgen het geweld heeft voor het getroffene.

“The effect of being bullied”, beschikbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=BILlr1uUbIM>

“Being a bully”, beschikbaar op: https://www.youtube.com/watch?v=_B6ro7M4mZg

HOOFDSTUK 7

Zorgwekkend gedrag herkennen

HOOFDSTUK 7

Zorgwekkend gedrag herkennen

“Eerst en vooral moeten volwassenen vaststellen wat er gebeurt en wie erbij betrokken is.”

“In mijn ogen is het heel moeilijk om deze soorten geweld vast te stellen.”

“Ik ben mijn docent dankbaar dat die begreep dat ik het moeilijk had en de vicieuze cirkel doorbrak voordat het erger werd.”

INLEIDING

Tijdens het verkennend onderzoek voor dit project vertelden jeugdhulpverleners en andere stakeholders ons dat ze beter wilden leren inschatten wanneer het gedrag van een kind of jongere naar andere kinderen en jongeren toe zorgwekkend wordt. Zij gaven aan dat vooral de grens tussen gepast en ongepast seksueel gedrag moeilijk te bepalen was.

Bij het beoordelen van geweld tussen kinderen is het nuttig dat je weet hoe kinderen zich ontwikkelen – de fysieke, cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling vanaf de kindertijd tot aan de adolescentie – en dat je weet wat je op welke leeftijd van een kind of jongere kunt verwachten en wanneer gedrag zorgwekkend is. Het is echter ook belangrijk te weten dat dit complexe onderwerpen zijn en dat we die in deze praktische gids niet uitgebreid kunnen behandelen. Daarom geven we in dit hoofdstuk een **algemene inleiding en kort overzicht** van het gedrag op het vlak van relaties met andere kinderen en jongeren dat je op elke leeftijd mag verwachten vanaf de kindertijd tot aan de late adolescentie.

We raden je sterk aan je verder in te lezen in het onderwerp en je indien mogelijk bij te scholen in het vaststellen van zorgwekkend gedrag in relatie tot geweld tussen kinderen. **Verder is het heel belangrijk te weten dat elk kind en elke jongere anders is. Ze groeien, leren en ontwikkelen zich elk op hun eigen tempo.** Bij het werken met kinderen en jongeren moeten we dan ook altijd proberen hun unieke situatie in kaart te brengen.

GEDRAG VAN KINDEREN EN ADOLESCENTEN EN HET RISICO OP GEWELD TUSSEN KINDEREN

Kinderen en jongeren kunnen op alle leeftijden te maken krijgen met geweld tussen kinderen.¹³ Maar op bepaalde leeftijden en in bepaalde ontwikkelingsfasen is de kans daarop groter. Uit de bevindingen van het verkennend onderzoek voor dit project blijkt bijvoorbeeld dat kinderen in de leeftijdscategorie van 11 tot 15 jaar volgens jeugdhulpverleners en andere professionals in de vijf deelnemende landen het meest kwetsbaar zijn voor geweld tussen kinderen, op de voet gevolgd door de groep 16- tot 18-jarigen.

Bij het bepalen van onze reactie op geweld tussen kinderen, is het ook belangrijk dat we rekening houden met de ernst van het gedrag dat we zien of waarover ons wordt verteld. Geweld tussen kinderen kan bijvoorbeeld verschillende gradaties hebben, variërend van een kind dat een ander kind een duw geeft in de speeltuin tot ernstig fysiek geweld. Het kan gaan van seksueel getinte opmerkingen tot seksueel geweld, of van ondoordachte opmerkingen tot bewuste verbale en emotionele mishandeling.

De tabel hieronder geeft een **eenvoudig en veralgemeniseerd overzicht** van gedrag dat kinderen en jongeren kunnen vertonen. De informatie heeft betrekking op:

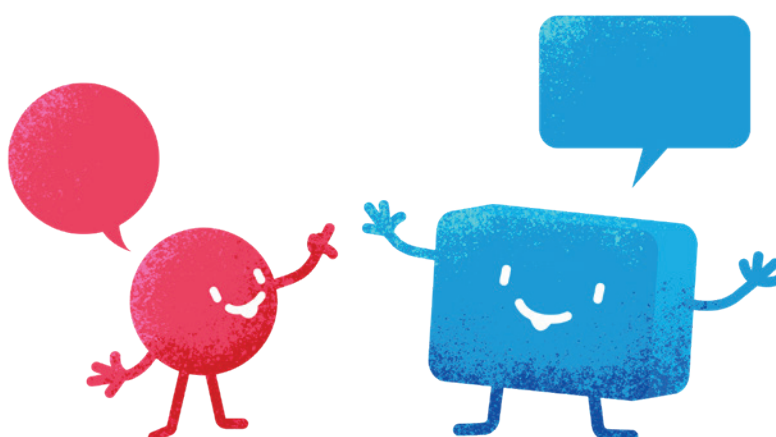
- Vier verschillende leeftijdscategorieën;
- De verwachte ontwikkeling/typisch gedrag in relaties met leeftijdsgenoten;
- Tekenen van zorgwekkend gedrag of risico op geweld tussen kinderen.

We hebben geen informatie opgenomen met betrekking tot seksueel gedrag, omdat dit verderop in dit hoofdstuk in een aparte tabel wordt behandeld. In hoofdstuk 9, pagina X, vind je daarnaast aanvullende informatie waaraan je kunt herkennen dat een kind of jongere mogelijk is blootgesteld aan geweld.

13. Know Violence in Childhood (2017) *Ending Violence in Childhood Global Report 2017*. Know Violence in Childhood. New Delhi, India. Zie ook: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK44293/#> en, The Welsh Government in partnership with NSPCC & Barnardo's Wales (2020) *Guidance for education settings on peer sexual abuse, exploitation and harmful sexual behaviour*. Beschikbaar op: <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2020-10/guidance-for-education-settings-on-peer-sexual-abuse-exploitation-and-harmful-sexual-behaviour.pdf>

ONTWIKKELING EN GEDRAGINGEN VAN KINDEREN EN JONGEREN PER LEEFTIJDGROEP	
	Ontwikkeling en typisch gedrag (vaardigheden en gedragingen die je kunt zien bij normaal ontwikkelde kinderen)
Vroege kindertijd (2-4 jaar)	Leren delen. Om beurten. Voorzichtig omgaan met anderen. Omgaan met basale frustraties en emoties die door hen zijn veroorzaakt. <i>Let op: Dit gebeurt vooral binnen het gezin, in het kinderdagverblijf of in de peuterklas.</i>

14. Een groot deel van de informatie in deze kolom is afkomstig uit de publicatie Know Violence in Childhood (2017)

Ending Violence in Childhood Global Report 2017. Know Violence in Childhood. New Delhi, India

15. Know Violence in Childhood (2017) *Ending Violence in Childhood Global Report 2017*. Know Violence in Childhood. New Delhi, India.

	Tekenen van zorgwekkend gedrag	Risico's op geweld tussen kinderen ¹⁴
	Overmatig agressief gedrag richting andere kinderen. Driftbuien (schreeuwen/huilen) omdat het kind een spelletje niet wint of omdat iets 'niet lukt'. Niet meedoen/zich terugtrekken/angstig gedrag vertonen. Angst om deel te nemen aan groepsactiviteiten. <i>Let op: Dit is de leeftijd waarop gedrag dat 'anders' is dan dat van leeftijdsgenoten kan wijzen op 'verborgen' beperkingen of andere kwetsbaarheden, waaronder zorgen over hun veiligheid. Dit moet daarom worden besproken met en onderzocht door geschikte volwassenen.</i>	Er wordt aangenomen¹⁵ dat kinderen op deze leeftijd eerder te maken krijgen met geweld vanuit ouders of verzorgers dan met geweld vanuit andere kinderen.

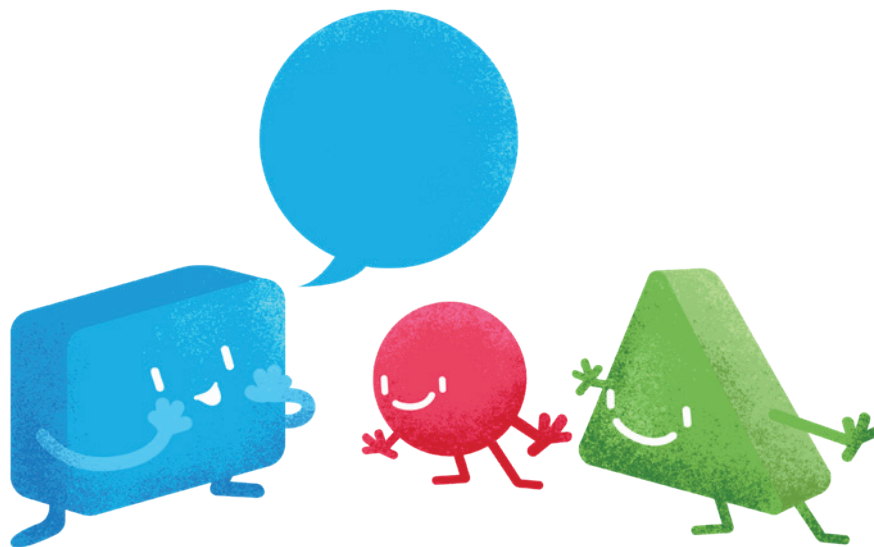
Basis- schooltijd (5-10 jaar)	Vrienden maken. In een groep spelen. Aardig zijn voor anderen en anderen helpen: delen en om beurten iets doen. Leren samenwerken, bijv. op school of op de sportclub. Omgaan met ruzies met andere kinderen, bijv. ruzies leren oplossen en omgaan met afwijzing door andere kinderen. Het begin van groepsdruk en gendergerelateerde verwachtingen. Zelfvertrouwen ontwikkelen: ontdekken wie ze zijn, hoe ze eruitzien, wat hun sterke en zwakke punten zijn, wat hun specifieke interesses zijn op school, qua sport of qua creatieve bezigheden. Grenzen beginnen begrijpen. De verantwoordelijkheid beginnen nemen voor het eigen gedrag. Beseffen dat het een actieve keuze is om het juiste te doen.
---	--

16. Know Violence in Childhood (2017) *Ending Violence in Childhood Global Report 2017*. Know Violence in Childhood. New Delhi, India.

17. Idem.

Fysiek gewelddadig gedrag richting andere kinderen. Discriminerende en vaak 'extreme' uitspraken komen op deze leeftijd vaak nog voort uit de cultuur, familiewaarden en socialisatie. Sterker gebruik van grove taal, bijv. vloeken en schelden. Manipulatief gedrag, zoals andere kinderen op stille, afgezonderde plekken aanvallen of een groep kinderen tegen een ander kind opzetten.	Naarmate kinderen ouder worden en naar school gaan en dus meer tijd doorbrengen met andere kinderen, wordt de kans op emotionele en fysieke mishandeling door andere kinderen groter. Men vermoedt dat geweld tussen kinderen waarschijnlijk begint vanaf ongeveer 6 jaar.¹⁶ Vanaf de basisschooltijd heeft naar schatting 25-30% van de meisjes en 50% van de jongens te maken gekregen met enige vorm van fysiek geweld.¹⁷ Niet in de groep passen vanwege kleding, interesses, familiale achtergrond, gezinsinkomen en bezittingen (bijv. wel of geen mobiele telefoon en andere persoonlijke apparaten hebben, etc.), gaat een grotere rol spelen bij groepsvorming en vriendschappen en kan de kans op geweld tussen kinderen vergroten. Fitheid, sportiviteit en andere sociale vaardigheden worden belangrijker als het gaat om het risico om te worden buitengesloten en kunnen kinderen daarom ook kwetsbaarder maken voor geweld. Het leervermogen en leerbeperkingen zoals dyslexie, dyscalculie of andere verborgen beperkingen kunnen meer uitgesproken worden en bepalend zijn voor de kwetsbaarheid of positie in de groep van een kind.
---	--

Vroege adolescentie (11-16 jaar)	De vroege adolescentie is een periode waarin kinderen zich in snel tempo ontwikkelen op lichamelijk, sociaal en emotioneel vlak. In deze periode wordt de ontwikkeling hormonaal aangestuurd. Kinderen doen levens- en besluitvormingsvaardigheden op en ontwikkelen hun zelfbewustzijn. Jongeren beginnen onafhankelijker te worden en leren in sneltempo hun eigen beslissingen te nemen. Ze maken zich los van het gezin om erachter te komen wie en hoe ze willen zijn en bij welke groep ze willen horen. Leeftijdsgenoten en groepsdruk kunnen een grotere rol spelen bij het maken van levenskeuzes en wat belangrijk gevonden wordt, bijvoorbeeld persoonlijke stijl (kleding, haar etc.) en hobby's/interesses. In deze fase worden jongeren zich bewust van hun seksualiteit en genderidentiteit als onderdeel van het ontdekken van hun zelfbewustzijn en identiteit. De druk om te leren neemt toe. Dit kan stress veroorzaken maar biedt ook keuzes voor de toekomst. In deze fase kunnen sociale media en online bezigheden een sterke invloed hebben op het zelfvertrouwen, levenskeuzes, interesses en waarden. Ook kunnen problemen en moeilijkheden binnen het gezin hun uitwerking hebben op het gedrag op school en op andere plekken.
--	--

18. Idem.

19. Idem.

20. Know Violence in Childhood (2017) *Ending Violence in Childhood Global Report 2017*. Know Violence in Childhood. New Delhi, India.

Hoewel deze periode veelal een herhaling is van de ontwikkeling waarmee een begin is gemaakt in de basisschooltijd, kunnen jongeren meer geweld en agressief gedrag vertonen.

Extreem verzet tegen gezagsfiguren zoals leerkrachten, hulpverleners en ouders.

Controle uitoefenen over anderen/anderen dwingen om tegen hun zin dingen te doen of chanteren.

Experimenteren met alcohol of drugs zonder acht te slaan op de veiligheid van anderen of de eigen persoonlijke veiligheid, wat leidt tot misbruik en soms zelfs gevaarlijk gedrag.

Naarmate kinderen ouder worden en naar school gaan en dus meer tijd doorbrengen met andere kinderen, wordt de kans op emotionele en fysieke mishandeling door andere kinderen groter. Men vermoedt dat geweld tussen kinderen waarschijnlijk begint vanaf ongeveer 6 jaar.¹⁸ Vanaf de basisschooltijd heeft naar schatting 25-30% van de meisjes en 50% van de jongens te maken gekregen met enige vorm van fysiek geweld¹⁹.

Niet in de groep passen vanwege kleding, interesses, familiale achtergrond, gezinsinkomen en bezittingen (bijv. wel of geen mobiele telefoon en andere persoonlijke apparaten hebben, etc.), gaat een grotere rol spelen bij groepsvorming en vriendschappen en kan de kans op geweld tussen kinderen vergroten.

Fitheid, sportiviteit en andere sociale vaardigheden worden belangrijker als het gaat om het risico om te worden buitengesloten en kunnen kinderen daarom ook kwetsbaarder maken voor geweld.

Het leervermogen en leerbependingen zoals dyslexie, dyscalculie of andere verborgen beperkingen kunnen meer uitgesproken worden en bepalend zijn voor de kwetsbaarheid of positie in de groep van een kind.²⁰

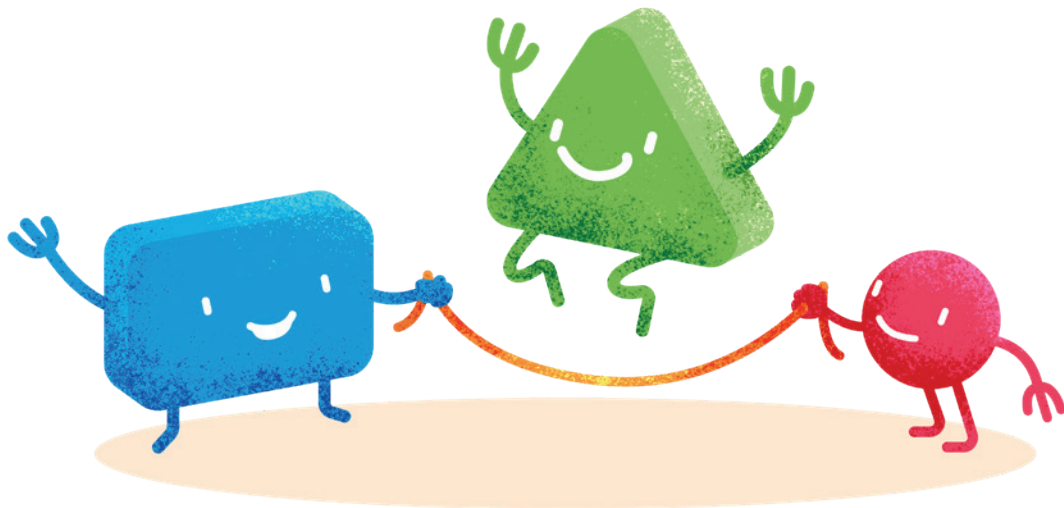

**Late
adolescentie
(17-19 jaar)**

De grote lichamelijke veranderingen zijn meestal inmiddels achter de rug, hoewel het lichaam zich nog steeds ontwikkelt.

De mening van andere jongeren is nog steeds belangrijk, maar doordat jongeren volwassen worden en zich meer bewust worden van hun identiteit en standpunten, kan dit afnemen.

Gendergerelateerde rollen zijn meer en meer maatschappelijk bepaald en de druk om aan de conventionele opvattingen over vrouwelijkheid en mannelijkheid te voldoen, neemt toe. De wereld van meisjes kan meer worden beperkt, terwijl jongens de rollen en privileges krijgen – en de verwachtingen aan hen worden gesteld – die mannen toekomen.

21. Foshee, V.A., et al. (2004). "Assessing the long-term effects of the Safe Dates program and a booster in preventing and reducing adolescent dating violence victimization and perpetration." *American Journal of Public Health* 94(4): pp. 619–24.

De risico's die worden geassocieerd met de midden-adolescentie zijn er nog steeds, maar jongeren kunnen nu nog schadelijker en risicovoller gedrag vertonen, bijv. experimenteren met drugs. Met name bij jonge mannen bestaat de kans dat overmatig alcoholgebruik leidt tot agressief of crimineel gedrag (vechten, stelen, overvallen plegen etc.).

Wapens gebruiken, gewelddadig gedrag vertonen onder invloed van een groep of bende.

Anderen door middel van agressie dwingen om te doen wat je wilt dat ze doen.

Op een schadelijke manier experimenteren met seksualiteit.

In deze fase lopen de ervaringen van meisjes en jongens vaak nog verder uiteen. Meisjes hebben meer te lijden onder bepaalde vormen van geweld dan jongens, waaronder partnergeweld en seksueel geweld.

De nog grotere invloed van en druk om zich te conformeren aan genderrollen kunnen ertoe leiden dat jongens worden aangemoedigd dominanter en agressiever gedrag te vertonen, ook op seksueel vlak.

Enkele rapporten wijzen erop dat veel mannelijke verkrachters hun eerste verkrachting pleegden toen ze nog een tiener waren.²¹

Jongens kunnen meer risico lopen het getroffene te worden van fysiek geweld door andere jongeren, bijvoorbeeld doordat ze meer worden blootgesteld aan geweld van bendes, waardoor ze zelfs vaker in aanraking kunnen komen met moord.

Meisjes lopen nog steeds een groter risico om belachelijk te worden gemaakt of sociaal uitgesloten te worden door andere jongeren.

Below is information that has been taken from a chart created for the National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC)²² in het verenigd Koninkrijk. Het is specifiek ontwikkeld in relatie tot seksueel gedrag, maar we hebben het opgenomen in deze praktische gids, omdat het volgens ons ook nuttig kan zijn bij het beoordelen van andere soorten geweld tussen kinderen.

KADER VOOR SCHADELIJK SEKSUEEL GEDRAG DAT IS ONTWIKKELD VOOR DE NATIONAL SOCIETY FOR THE PREVENTION OF CRUELTY TO CHILDREN (VERENIGD KONINKRIJK)				
Normaal	Ongepast	Problematisch	Schadelijk	Gewelddadig
• Te verwachten bij een normale ontwikkeling. • Sociaal geaccepteerd. • Met wederzijds goedvinden, wederkerig. • Samen besloten.	• Eenmalig ongepast gedrag. • Sociaal geaccepteerd gedrag binnen een groep leeftijdsgenoten. • Context voor het gedrag kan ongepast zijn. • Over het algemeen met wederzijdse toestemming en wederkerig.	• Problematisch en zorgwekkend gedrag. • Ongebruikelijk en sociaal onverwacht. • Geen openlijke elementen van getroffenheid. • Er kan onduidelijkheid bestaan over instemming. • Mogelijk geen wederkerigheid of gelijke macht. • Kan in bepaalde mate dwangmatig zijn.	• Met getroffenheid als doel of resultaat. • Omvat machtsmisbruik. • Dwang en geweld om onderdanigheid van het getroffene af te dwingen. • Indringend. • Zonder geïnformeerde toestemming of zonder dat het getroffene de vrijheid voelt om ermee in te stemmen. • Kan elementen van expressief geweld omvatten.	• Seksueel misbruik met fysiek geweld. • In hoge mate indringend. • Aanzienlijk geweld wat bij de Initiator tot psychologische en/of seksuele opwindings leidt. • Sadisme.

22. Beschikbaar op de website van de NSPCC: <https://learning.nspcc.org.uk/media/1657/harmful-sexual-behaviour-framework.pdf>

ONTWIKKELING VAN SEKSUEEL GEDRAG

Aan de hand van de informatie hierboven geven we nu een kort overzicht van specifieke problemen rond seksueel gedrag. Zie hoofdstuk 4, pagina X van deze praktische gids voor de definitie van seksueel misbruik en seksuele intimidatie. Zie ook hoofdstuk 6 voor een beschrijving van problemen die verband houden met gender en maatschappelijke normen, en de invloed die dit kan hebben op het risico dat meisjes en jongens te maken krijgen met verschillende vormen van seksueel misbruik.

Er zijn veel elementen die van invloed zijn op het seksuele gedrag van kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren kunnen afwijkend seksueel gedrag gaan vertonen door allerlei factoren, waaronder:

- Fysieke mishandeling, seksueel misbruik en emotionele verwaarlozing;
- (On)opzettelijke blootstelling aan expliciet seksueel materiaal, zoals pornografie op internet of andere vormen van pornografie;
- Blootstelling aan seksuele activiteit van volwassenen;
- Blootstelling aan familiaal geweld;
- Verlies en andere traumatische gebeurtenissen.

Het meeste seksuele gedrag dat kinderen en jongeren vertonen, valt binnen een normatief ontwikkelingsbereik. De moeilijkheid zit hem erin seksueel gedrag te identificeren dat buiten dit bereik valt en te bepalen of het gedrag wijst op de aanwezigheid van geweld tussen kinderen.²³

In de tabel hieronder vind je een **zeer algemene inleiding** in wat we kunnen verwachten in termen van seksuele ontwikkeling en enkele soorten ongepast gedrag tot aan de vroege adolescentie. Elk gedrag waarbij anderen onder druk worden gezet of worden geïntimideerd of gedwongen om mee te doen, moet als schadelijk worden beschouwd.

Belangrijk om te onthouden is dat elk seksueel gedrag zich in een ontwikkelingsspectrum bevindt. Dat betekent dat het mogelijk niet leeftijdsgebonden is, maar eerder samenhangt met de ontwikkelingsfase van een kind of jongere en de context. We moeten er dus altijd voor zorgen dat kinderen en jongeren kunnen groeien, leren, volwassen worden en handelen op een manier die bij hun eigen situatie past. Het is belangrijk dat we bij elke situatie van geweld tussen kinderen zorgvuldig onderzoeken wat er gebeurt. Zoals gezegd is het sterk aan te raden om je verder in te lezen in dit onderwerp of je indien mogelijk te laten bijscholen.

23. Zie voor meer informatie: SOS Kinderdorpen Internationaal (2020) *"HOW-TO" GUIDE: Differentiating between Child-to-Child Normal, Problematic and Abusive Behaviours*. SOS Kinderdorpen Internationaal. Beschikbaar op: https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/09aca19e-1841-46eb-b824-16dce9f310c3/200228-How-to-Guide_Child-to-Child
Zie ook https://www.dhhs.vic.gov.au/sites/default/files/documents/201705/Children_with_problem_sexual_behaviours_and_their_families-2012_0.pdf
Zie ook <https://learning.nspcc.org.uk/child-health-development/sexual-behaviour>

ONTWIKKELING EN GEDRAGEN VAN KINDEREN EN JONGEREN PER LEEFTIJDGROEP ²⁴	
	Seksuele ontwikkeling
Vroege kindertijd (2-4 jaar)	Weinig tot geen remmingen wat betreft naaktheid. De eigen geslachtsdelen aanraken. Praten over lichaamsfuncties. Nieuwsgierig zijn naar het eigen naakte lichaam en dat van anderen. Rollenspellen met wederzijdse toestemming met andere kinderen, waarbij verschillende relaties of rollen worden uitgetoetst, zoals huisje spelen, vadersje en moedersje spelen of doktersje spelen, waarbij situaties kunnen worden nagespeeld die ze thuis zien. <i>Het is belangrijk te weten dat kinderen al op zeer jonge leeftijd een erectie kunnen krijgen en dat dit heel normaal is.</i>
Basisschooltijd (5-10 jaar)	Vragen stellen over seks, relaties en waar baby's vandaan komen. Met wederzijdse toestemming relaties verkennen met andere kinderen, bijvoorbeeld flirten, handjes vasthouden met een 'vriendje' of 'vriendinnetje' en dat 'vriendje' of 'vriendinnetje' op de wang kussen. Bij de leeftijd passende schuine moppen horen en vertellen. Jongere kinderen (meestal tot ongeveer 7 jaar oud) zijn vaak nieuwsgierig naar hoe de geslachtsdelen van andere kinderen eruitzien. Als jongere kinderen van dezelfde leeftijd elkaar met wederzijdse toestemming hun geslachtsdelen laten zien, hoeft dat niet altijd zorgwekkend te zijn. Belangrijk om te weten is wel dat hierbij een grens kan worden overschreden als een van de kinderen zich hier niet prettig bij voelt of geen nee durft te zeggen. Dit geldt ook voor het aanraken van de geslachtsdelen van iemand anders. Dit is zorgwekkend en wordt als zeer ongepast beschouwd. Zichzelf aanraken, inclusief masturberen. Meer beschaamd worden en meer privacy vragen.

24. De informatie in dit overzicht is gebaseerd op het Harmful Sexual Behaviour Framework van de overheid van Wales in samenwerking met de NSPCC en Barnardo's Wales (2020) Guidance for education settings on peer sexual abuse, exploitation and harmful sexual behaviour. Beschikbaar op: <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2020-10/guidance-for-education-settings-on-peer-sexual-abuse-exploitation-and-harmful-sexual-behaviour.pdf>

	Mogelijk zorgwekkend gedrag
	Seksuele handelingen nadoen. De eigen geslachtsdelen overmatig aanraken. De geslachtsdelen van volwassenen en andere kinderen proberen aan te raken. Seksueel getint spel met poppen of zacht speelgoed. Andere kinderen dwingen om hun geslachtsdelen te laten aanraken (bijv. bij het spelen van doktertje of in rollenspellen).
	Anderen dwingen, inclusief hun deelname aan seksuele spelletjes. Overmatige masturbatie en/of masturbatie in het openbaar. Regelmatig spreken over seks en seksuele handelingen. Uiting geven aan het willen hebben van geslachtsgemeenschap met iemand. Seksuele kennis lijkt te ver gevorderd voor hun leeftijd na analyse van de context. Toegang tot films en tijdschriften of online materiaal die ongepast zijn voor deze leeftijdscategorie, waaronder het spelen van gewelddadige of seksuele videogames. Seksuele afbeeldingen online plaatsen. Cyberpesten

En ONG Paicabí namens SOS Kinderdorpen, regio Latijns-Amerika en de Caribische eilanden (LAAM) (2014) Guide to Problematic Sexual Behaviours and Abusive Sexual Practices. Beschikbaar op: www.paicabi.cl

En South Eastern Centre Against Sexual Assault & Family Violence (2017) Age Appropriate Sexual Behaviours in Children and Young People Information for carers, professionals and the general public. Beschikbaar op: <https://ncsby.org/sites/default/files/Age-appropriate-behaviours-book.pdf>

En Herefordshire Council (2021) Peer on Peer Abuse Guidance for schools. Beschikbaar op: <https://www.herefordshire.gov.uk/downloads/file/22129/peer-on-peer-abuse-guidance>

Vroege adolescentie (11-16 jaar)	Een romantische relatie hebben of willen met een leeftijdsgenoot (van hetzelfde of het andere geslacht). Seksuele taal gebruiken en met leeftijdsgenoten over seks praten. Meer privacy willen (slaapkamerdeur dicht, badkamerdeur op slot etc.). Informatie over seks opzoeken in boeken of op internet. Op een afgezonderde plek masturberen. Toenemende behoefte aan meer privacy. Socialemedia-accounts hebben zonder dat een volwassene er toezicht op houdt (afhankelijk van leeftijd en ontwikkelingsfase). <i>Het is niet gebruikelijk dat kinderen van deze leeftijd in het openbaar seksueel gedrag vertonen.</i>
adolescentie (17-19 jaar)	

	Meer seksuele kennis hebben dan passend is voor de leeftijd (rekening houdend met de context). Overmatige blootstelling aan pornografische materialen, zowel in tijdschriften en films als op internet. Overmatig masturberen en niet kunnen stoppen met masturberen, tot op het punt waarop het dagelijks leven eronder gaat lijden. Andere kinderen of jongeren op een ongepaste manier aanraken. Macht uitoefenen over iemand van een andere leeftijd of in een andere ontwikkelingsfase, bijv. over een jongere die twee jaar of meer ouder/jonger is. Gedrag dat gepaard gaat met dwang, onder druk zetten, intimidatie, omkoping of bedreiging. Chronische interesse in pornografie. De geslachtsdelen in het openbaar laten zien. Gedrag dat gepaard gaat met vernederend seksueel taalgebruik. LGBTQI+-gerelateerd pesten.
	Zorgwekkend gedrag in de late adolescentie komt overeen met dat in de vroege adolescentie, met een verhoogd risico op verkrachting, seksueel contact met veel jongere kinderen of jongeren, voyeurisme en seksuele foto's met het specifieke doel om er misbruik van te maken.

Zie voor meer informatie de verwijzingen naar aanvullend leesmateriaal aan het einde van dit hoofdstuk.

Professionals die problematisch en ongepast seksueel gedrag signaleren bij kinderen en jongeren, moeten het volgende doen:

- Zorgen dat ze goed weten hoe kinderen zich op elke leeftijd en in elke fase ontwikkelen;
- Op de hoogte zijn van de strategieën en principes met betrekking tot veiligheid online die relevant zijn voor de verschillende leeftijden en ontwikkelingsfases, en probleemloos over deze onderwerpen kunnen praten met kinderen en jongeren;
- Kinderen of jongeren doorverwijzen naar andere professionals met ervaring op dit gebied als ze zich er niet prettig bij voelen om hier zelf over te praten.

Kinderen en jongeren met specifieke behoeften

Kinderen en jongeren met specifieke behoeften kunnen zich op lichamelijk en seksueel vlak normaal ontwikkelen. Wel is het zo dat deze kinderen en jongeren oververtegenwoordigd zijn in de populatie jongeren die zorgwekkend of onaangepast seksueel gedrag vertonen en dat ze meer begeleiding en toezicht nodig hebben van volwassenen waar ze zich prettig bij voelen en die ze vertrouwen.

Door de specifieke behoeften die ze hebben, kunnen deze kinderen en jongeren moeite hebben de sociale regels rond seksualiteit en relaties te begrijpen. Ze kunnen ook fixaties ontwikkelen, bijvoorbeeld voor seksueel expliciete materialen op internet, en dit kan snel zorgelijke vormen aannemen als het niet vroegtijdig wordt ontdekt en bijgestuurd.

KIJKTIP:

UNICEF heeft de volgende korte video geproduceerd om te laten zien hoe de hersenen van adolescenten zich ontwikkelen. De video hoort bij de publicatie "The Adolescent Brain." Beschikbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=-1FRco3Bjyk>

Bij TED Talks worden soms interessante video's over de ontwikkeling van kinderen getoond. Via de onderstaande link vind je een bijzonder interessante presentatie van Helen Pearson over de wisselwerking tussen ontwikkeling en omgeving.

<https://www.youtube.com/watch?v=8Dv2Hdf5TRg>

LEESTIP:

SOS Kinderdorpen Internationaal (2020) *“HOW-TO” GUIDE: Differentiating between Child-to-Child Normal, Problematic and Abusive Behaviours*. SOS Kinderdorpen Internationaal. Beschikbaar op: https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/09aca19e-1841-46eb-b824-16dce9f310c3/200228-How-to-Guide_Child-to-Child

South Eastern Centre Against Sexual Assault & Family Violence (SECASA) (2017) *Age Appropriate Sexual Behaviours in Children and Young People: Information for carers, professionals and the general public*. South Eastern Centre Against Sexual Assault & Family Violence. Beschikbaar op: <https://ncsby.org/sites/default/files/Age-appropriate-behaviours-book.pdf>

De overheid van Wales in samenwerking met de NSPCC en Barnardo's Wales (2020) *Guidance for education settings on peer sexual abuse, exploitation and harmful sexual behaviour*. Beschikbaar op: <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2020-10/guidance-for-education-settings-on-peer-sexual-abuse-exploitation-and-harmful-sexual-behaviour.pdf>

ONG Paicabí namens SOS Kinderdorpen, regio Latijns-Amerika en de Caribische eilanden (LAAM) (2014) *Guide to Problematic Sexual Behaviours and Abusive Sexual Practices*. Beschikbaar op: <https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/23748539-4ee6-4b8d-9828-ddd316cbacdc/Guide-to-Problematic-Sexual-Behaviours-and-Abusive-Sexual-Practises.pdf>

Herefordshire Council (2021) *Peer on Peer Abuse Guidance for schools*. Beschikbaar op: <https://www.herefordshire.gov.uk/downloads/file/22129/peer-on-peer-abuse-guidance>

Via de volgende links vind je meer informatie over het signaleren van schadelijk seksueel gedrag:
<https://www.nice.org.uk/guidance/ng55>

<https://www.csnetwork.org.uk/en/beyond-referrals-levers-for-addressing-harmful-sexual-behaviour-in-schools>

HOOFDSTUK 8

Een veilige omgeving creëren: het belang van een beleid voor geweld tussen kinderen

HOOFDSTUK 8

Een veilige omgeving creëren: het belang van een beleid voor geweld tussen kinderen

INLEIDING

Organisaties en alle professionals die er werken of ermee samenwerken, hebben een plicht om kinderen te beschermen. Dit geldt zowel voor situaties waarbij een volwassene een kind of jongere gewelddadig behandelt als voor geweld tussen kinderen. Daarom is het voor elke organisatie, ongeacht de diensten die ze verleent – of het nu gaat om een leefgroep, een school, een sportclub of een jeugdcentrum – belangrijk om een beleid inzake kindveiligheid te hebben.

Een organisatie kan een overkoepelend beleid hebben of ontwikkelen, dat zowel geweld door volwassenen als geweld tussen kinderen beslaat, maar kan ook kiezen voor twee aparte beleidslijnen. In dat laatste geval moeten beide beleidslijnen goed op elkaar worden afgestemd, te meer omdat beide identieke en/of vergelijkbare procedures en richtlijnen zullen bevatten. Waar een organisatie ook voor kiest, het is vooral belangrijk dat er een beleid is, omdat dit duidelijke richtlijnen en procedures biedt voor iedereen die binnen de organisatie werkt of met de organisatie samenwerkt over **hoe** geweld kan worden voorkomen, hoe erop moet worden gereageerd en wie welke rollen en verantwoordelijkheden heeft.

Als je binnen een organisatie werkt of eraan gelieerd bent, is het belangrijk te weten of er een beleid voor geweld tussen kinderen is. Ook is het belangrijk te weten wat erin staat en wat jouw rol is op basis van dit beleid. Als er geen beleid is, kun je ernaar streven dat er een beleid wordt ontwikkeld. Je kunt ook worden gevraagd een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen of herzien van een dergelijk beleid. In dit hoofdstuk van de praktische gids geven we een kort overzicht van wat een beleid voor geweld tussen kinderen inhoudt.

ORGANISATIECULTUUR EN ORGANISATIEONTWIKKELING

Het ontwikkelen en implementeren van een nieuw beleid – of het herzien van een bestaand beleid – wordt beschouwd als een onderdeel van een **organisatieontwikkelings- en veranderproces**. Hiertoe moeten strategieën worden aangepast en ontwikkeld die bijdragen aan een betere capaciteit, werkwijze en doeltreffendheid. Om dit te bereiken bij het ontwikkelen van een beleid voor geweld tussen kinderen, moet het volgende worden gedaan:

- De huidige cultuur en werkwijze van de organisatie in kaart brengen en beoordelen welke invloed die hebben op de werking van de organisatie en de manier waarop geweld tussen kinderen wordt voorkomen;
- Vaststellen op welke vlakken positieve veranderingen mogelijk zijn;
- De juiste acties ondernemen om deze veranderingen te realiseren, waaronder het aanpassen en verbeteren van structuren, beleidslijnen en werkwijzen.

Ook moet de **cultuur** van een organisatie worden herzien en waar nodig worden aangepast. **Organisatiecultuur** wordt gedefinieerd als de ‘reeks overtuigingen, waarden en betekenissen die wordt gedeeld door leden van een organisatie’.²⁵ Deze waarden moeten worden geïntegreerd in en tot uiting komen bij alles wat professionals die werkzaam zijn bij of gelieerd zijn aan een organisatie doen om kinderen en jongeren te beschermen.

Onder ‘leestip’ aan het einde van dit hoofdstuk verwijzen we naar een voorbeeld van een gids voor organisatieontwikkeling. Dit document is ontwikkeld als onderdeel van een eerder project van SOS Kinderdorpen Internationaal over traumasensitieve praktijken, maar kan ook worden gebruikt voor het ontwikkelen van een beleid voor geweld tussen kinderen.

WAT MOET EEN BELEID VOOR GEWELD TUSSEN KINDEREN OMVATTEN?

In een beleid voor geweld tussen kinderen moet duidelijk worden aangegeven dat het doel ervan is om het risico op en situaties van geweld tussen kinderen op een gepaste en zorgzame manier te voorkomen, te signaleren en hierop te reageren. In het beleid moeten strategieën, procedures, richtlijnen en activiteiten worden beschreven, evenals de rollen van de personen die verantwoordelijk zijn voor:

25. Austin, M. J. & Claassen, J. (2008) “Impact of organizational culture: implications for introducing evidence-based practice” *Journal of Evidence-Based Social Work*, 5:1, pp. 321-359. Beschikbaar op: https://www.researchgate.net/publication/23639839_Impact_of_Organizational_Change_on_Organizational_Culture_Implications_for_Introducing_Evidence-Based_Practice

1. het voorkomen van geweld tussen kinderen;
2. het signaleren en melden van geweld tussen kinderen;
3. het reageren op kinderen en jongeren die te maken krijgen met geweld tussen kinderen;
4. het verspreiden van het beleid voor geweld tussen kinderen;
5. het monitoren en herzien van het beleid.

ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN IN DE ONTWIKKELING EN IMPLEMENTATIE VAN EEN BELEID OVER GEWELD TUSSEN KINDEREN

Bij de ontwikkeling en implementatie van een beleid voor geweld tussen kinderen moeten zoveel mogelijk personen die bij een organisatie werken of eraan gelieerd zijn, worden betrokken. Denk bijvoorbeeld aan professionals, vrijwilligers en hulpverleners, maar natuurlijk ook kinderen, jongeren en andere gebruikers van de hulpverlening.

Degenen die de leiding hebben over het proces, moeten zich ervan bewust zijn dat een organisatieontwikkelings- en veranderproces mensen uit hun comfortzone kan halen. Het kan bijvoorbeeld gevoelens van stress, onrust, rancune of angst veroorzaken bij de betrokkenen. Daarom is het belangrijk om ervoor te zorgen dat:

- iedereen zich betrokken voelt bij de veranderingen die worden gerealiseerd en inspraak heeft in het proces;
- informatie over de omvang van het proces, de verwachte veranderingen in de cultuur van de organisatie, het voorgestelde tijdschema voor het ontwikkelen van het beleid en het doorvoeren van veranderingen etc. met iedereen wordt gedeeld;
- er ruimte is voor overdenkingen, vragen en feedback.

De rol van een referentiepersoon

Elke organisatie moet een **specifieke medewerker** hebben die een training heeft gevolgd om op te treden als **referentiepersoon**. Bij grote organisaties kan dit een op zichzelf staande functie zijn. Bij kleinere organisaties kan deze rol worden gecombineerd met andere rollen en verantwoordelijkheden. De aangewezen beschermingsfunctionaris heeft de hoofdverantwoordelijkheid om kinderen en jongeren binnen de organisatie te beschermen. Hij of zij speelt een centrale rol als meldpunt voor vermeende gevallen van geweld tussen kinderen en neemt een coördinerende rol op bij de reactie hierop. Het is belangrijk dat de aangewezen beschermingsfunctionaris opleidings- en ontwikkelingsmogelijkheden krijgt en door de organisatie wordt gesteund om zich te ontwikkelen in deze rol.

De rol van kinderen en jongeren

Het is essentieel om kinderen en jongeren te betrekken bij de ontwikkeling van een beleid voor geweld tegen kinderen dat de risico's voor kinderen en jongeren doeltreffend vermindert. Deze participatie moet volledig en zinvol zijn (zie hoofdstuk 3). Een van de redenen waarom dit zo belangrijk is, is omdat zij weten wat de risico's zijn en goede ideeën kunnen hebben over hoe deze risico's kunnen worden aangepakt.

Een intersectorale aanpak

Tijdens het ontwikkelen en implementeren van een beleid voor geweld tussen kinderen is het belangrijk om een multisectorale aanpak te overwegen en collega's van andere organisaties erbij te betrekken. Een belangrijk reden hiervoor is dat, zoals we in andere delen van deze praktische gids zullen zien, de bredere context waarin kinderen met elkaar in contact komen, wonen en leren een grote invloed kan hebben op het risico dat een kind of jongere te maken krijgt met geweld tussen kinderen. Het vereist daarom een brede aanpak om deze risico's te voorkomen en erop in te spelen.

BEGINNEN MET HET ONTWIKKELEN VAN EEN BELEID VOOR GEWELD TUSSEN KINDEREN

Een contextuele aanpak

We kunnen geen doeltreffende praktijken ontwikkelen voor het voorkomen van en reageren op geweld tussen kinderen als we onvoldoende op de hoogte zijn van alle **factoren die ertoe bijdragen dat kinderen en jongeren te maken kunnen krijgen met geweld tussen kinderen**. Daarom is een contextuele aanpak noodzakelijk. Zoals besproken in hoofdstuk 6 betekent dit dat je je moet verdiepen in hoe en waarom kinderen en jongeren in je voorziening te maken kunnen krijgen met geweld tussen kinderen en op welke manier de factoren in de omgeving waarin ze met elkaar in contact komen, wonen en leren de kans hierop kunnen vergroten. Om een echt doeltreffend beleid voor geweld tussen kinderen te ontwikkelen dat ervoor zorgt dat je geweld tussen kinderen kunt voorkomen en er op een passende manier op kunt reageren, is het belangrijk dat je weet met **welke situaties kinderen en jongeren te maken kunnen krijgen**. Dit kun je bereiken door een risicoanalyse te doen.

Maar ook als je geen risicoanalyse doet in het kader van de ontwikkeling van een beleid voor geweld tussen kinderen, kun je toch enkele analyses doen. Want **in je rol** om geweld te helpen voorkomen en er op een gepaste manier op te reageren, is het belangrijk om te weten en begrijpen waarom bepaalde kinderen en jongeren meer risico lopen om het getroffen te worden van geweld tussen kinderen of zelf geweld te plegen dan andere.

Dit houdt in dat je nadenkt over het volgende:

- **Waar vindt geweld tussen kinderen plaats?** Kinderen en jongeren voelen zich op allerlei plekken kwetsbaar. Geweld tussen kinderen kan overal plaatsvinden buiten het zicht van volwassenen, bijvoorbeeld in kleedkamers, slaapkamers, toiletten en badkamers. Onder **Tips en tools** hieronder staan enkele ideeën om de situatie in kaart te brengen en relevante informatie te vergaren.
- **Welke factoren dragen bij aan het aanhouden van geweld tussen kinderen?** Verschillende sociale normen, waarden en andere factoren in de context van kinderen en jongeren en de omgevingen waarin ze met elkaar in contact komen, wonen en leren, maken de kans groter dat ze het getroffen worden van geweld tussen kinderen of zelf geweld plegen, denk bijvoorbeeld aan sociale uitsluiting, discriminatie, gender etc.
- **Welke rol spelen volwassenen?** Tijdens het verkennende onderzoek voor dit project gaven kinderen en jongeren aan dat volwassenen belangrijke rolmodellen zijn. Kinderen en jongeren vertelden ons bijvoorbeeld dat ze slecht gedrag van volwassenen overnemen. Denk bijvoorbeeld aan volwassenen die kinderen of jongeren discrimineren of die niet iedereen gelijk behandelen. Als ze zien dat volwassenen – met name volwassenen die dicht bij hen staan – geweld gebruiken, kunnen ze dit gedrag kopiëren. Ook vertelden kinderen en jongeren ons dat het belangrijk is om een ‘verantwoordelijke’ volwassene te hebben die ze kunnen vertrouwen en met wie ze over hun gevoelens en zorgen kunnen praten om melding te maken van geweld tussen kinderen of de kans daarop.

Kinderen en jongeren raadplegen

Kinderen en jongeren zijn een van de belangrijkste informatiebronnen. Zij kunnen ons alles vertellen over de risico's en uitdagingen waar ze mee te maken hebben en hoe we die kunnen aanpakken. Het is echter een gevoelig proces om met kinderen en jongeren te praten over geweld, omdat ze hier zelf ook ervaring mee kunnen hebben. Het is belangrijk om te zorgen dat je de informatie op een ethische en veilige manier verzamelt en dat je de vertrouwelijkheid ervan waarborgt. Er moeten participatierisicobeoordelingen worden uitgevoerd door personen die daarvoor opgeleid zijn. Je kunt ook overwegen om kinderen en jongeren anoniem een enquête te laten invullen. Of misschien kun je de beoordeling laten uitvoeren door volwassenen die kinderen en jongeren al beschouwen als een ‘verantwoordelijke’ volwassene en die ze vertrouwen, zodat ze bereid zijn om te praten.

TIPS EN TOOLS:

Een inventarisatie

Het is belangrijk om kinderen en jongeren te vragen op welke plekken in het gebouw, de leefgroep of de gemeenschappelijke ruimtes ze zich wel en niet veilig voelen.

- Loop door het gebouw en bekijk op welke plekken er vaak weinig tot geen toezicht is van volwassenen.
 - Vraag kinderen en jongeren van verschillende leeftijden en genders om een tekening/kaart te maken van het gebouw, de leefgroep of zelfs een deel van de wijk. Je kunt bijvoorbeeld een ecomap gebruiken. Dit is een visuele manier om de plekken waar kinderen en jongeren met elkaar in contact komen, wonen en leren in kaart te brengen. Ga voor meer informatie over ecomaps en voorbeelden die je kunt aanpassen, naar deze website: <https://safeguarding.network/content/ecomaps/>. Vraag elke groep om aan te geven in welke fysieke ruimtes geweld tussen kinderen kan plaatsvinden en/of plekken aan te wijzen waar ze zich wel en niet veilig voelen.
 - Je kunt dit ook doen om kinderen en jongeren te vragen welke factoren eraan bijdragen dat ze zich wel of niet veilig voelen op deze plekken, wat deze gevoelens beïnvloedt of waarom zij denken dat het geweld op deze plekken plaatsvindt. Aangezien de onderwerpen waar het over gaat erg gevoelig zijn, moet dit proces zorgvuldig worden begeleid door iemand die opgeleid is en de juiste vaardigheden heeft om een dergelijk proces te begeleiden.
 - Je zou venndiagrammen kunnen gebruiken om in kaart te brengen met wie kinderen en jongeren voor hun gevoel wel en niet kunnen praten als ze op deze plekken te maken krijgen met geweld tussen kinderen.
 - Vraag kinderen en jongeren om hun overzichten en bevindingen met elkaar te delen.
 - Faciliteer een dialoog tussen volwassen en kinderen en jongeren over hoe het gebouw of de leefgroep veiliger kan worden gemaakt.
-

PERSONEELSWERVING EN VAARDIGHEIDSTRAINING

“Zorg voor meer scholing voor de volwassenen, zodat ze minder de neiging hebben dingen weg te wuiven, er meer aandacht voor hebben en wat meer weloverwogen reageren... Er zijn bepaalde basisaspecten waarvan ik vind dat iedereen er iets over moet weten. Ik vind dat als je werkt met kinderen die uit huis zijn geplaatst, je op zijn minst een training moet volgen. Dat lijkt me logisch. Je werkt met kinderen die in meer of mindere mate afwijken van de standaard, die soms vreselijke dingen hebben meegemaakt, maar niemand heeft geleerd te luisteren naar wat ze zeggen en hen zo goed mogelijk te kunnen helpen en steunen.”

“Ouders moeten worden geholpen om hun kinderen te helpen. Ze moeten leren hoe ze met hun kinderen moeten omgaan als er problemen zijn. Ze moeten begripvoller en meer aanwezig zijn, zodat ze het merken als er iets mis is. Een soort ouderschapstraining.”

Jongeren hebben ons verteld hoe belangrijk het is dat er volwassenen aanwezig zijn die een opleiding hebben gevolgd over geweld tussen kinderen. Ze spraken over de rol die deze volwassenen moeten spelen om hen te ondersteunen.

In het beleid voor geweld tussen kinderen moet dan ook worden onderkend dat het belangrijk is dat medewerkers en andere gelieerde volwassenen de nodige opleidingen volgen en de juiste kennis en vaardigheden hebben om alle elementen van het beleid en de bijbehorende procedures te implementeren. Ook is het belangrijk dat wervingsprocedures gericht zijn op betrokken medewerkers, vrijwilligers, hulpverleners en ander personeel die bereid en in staat zijn om kinderen en jongeren te beschermen en te helpen.

KIJKTIP:

Via deze link vind je verschillende e-learningmodules over traumasensitieve praktijken die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

Carlene Firmin gaf een nuttige TED Talk over contextuele bescherming. Hierbij wordt gekeken naar de omgevingen waarin kinderen met elkaar in contact komen die worden geassocieerd met geweld tussen kinderen, en hoe contextuele bescherming kan helpen om kinderen en jongeren beter te beschermen.

Beschikbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=bCFZQcaIgDM&t=321s>

LEESTIP:

Via deze link vind je verschillende materialen over traumasensitieve organisatieontwikkeling die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

Hier vind je een voorbeeld van een toolkit voor geweld tussen kinderen van Farrer & co. (2019) *Peer-on-peer abuse toolkit*: <https://www.farrer.co.uk/globalassets/clients-and-sectors/safeguarding/farrer--co-safeguarding-peer-on-peer-abuse-toolkit-2019.pdf>

Hier vind je een publicatie van het ministerie van Onderwijs in Noord-Ierland: *Effective Responses to Bullying* (2022)

Beschikbaar op: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/Effective%20Responses%20to%20Bullying%20Behaviour%20%28January%202022%29_4.pdf

Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) (2019) *School-based Violence- A Practical Handbook*.

Beschikbaar op: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/324930>

Hier vind je een voorbeeld van een model voor een beleid voor geweld tussen kinderen van een lokale autoriteit. Beschikbaar op:

<https://nscp.nottinghamshire.gov.uk/media/feahta12/guidancemodelpolicypeerpeerabuse.pdf>

Via deze link kom je op de website van Keeping Children Safe, waar je een tool kunt gebruiken om te beoordelen hoe goed kinderen en jongeren binnen jouw organisatie worden beschermd: https://www.keepingchildrensafe.global/?gclid=EAIaIQobChMI6Mbq-92a9gIVCLp3Ch3P_QsQEAAAYASAAEgIzk_D_BwE

In het REVIS-project – “Responding to peer violence among children in schools and adjacent settings” – werken kinderbeschermingsorganisaties in Zuidoost Europa samen om geweld tegen kinderen te verminderen, de kennis en vaardigheden van jeugdhulpverleners te verbeteren en kinderen te helpen een einde te maken aan schadelijke praktijken. Zie voor meer informatie: <https://childhub.org/en/series-of-child-protection-materials/revis>

Zie voor meer informatie over actief luisteren: <https://www.skillsyouneed.com/ips/active-listening.html>

‘Holding Fast’ is een boek dat managers en medewerkers aan de hand van casestudy’s meer inzicht geeft in de problemen die kunnen bestaan binnen hulpverleningsorganisaties, met name bij het uitvoeren van veranderprogramma’s.

Kahn, W.A. (2005) *Holding Fast: The struggle to create resilient caregiving organizations*. New York: Routledge (alleen te koop)

HOOFDSTUK 9

Relatiege- baseerde werkwijzen: vaardigheden en kennis voor het reageren op geweld tussen kinderen

HOOFDSTUK 9

Relatiegebaseerde werkwijzen: vaardigheden en kennis voor het reageren op geweld tussen kinderen

INLEIDING

“Een verantwoordelijke volwassene zou kunnen helpen.”

“De verantwoordelijke volwassene is in principe degene die je kan helpen.”

“Ik vind dat ze moeten worden gesteund zonder te worden veroordeeld.”

“Zorg voor meer scholing voor de volwassenen, zodat ze minder de neiging hebben dingen weg te wuiven en er meer aandacht voor hebben...”

“Daarom is het belangrijk om te begrijpen waaróm iemand een klasgenoot, een vriend of een onbekende pest.”

Tijdens het verkennende onderzoek voor deze praktische gids vertelden kinderen en jongeren ons hoe belangrijk het voor hen is om een ‘verantwoordelijke’ volwassene te hebben naar wie ze toe kunnen gaan als ze problemen hebben, bijvoorbeeld als ze het getroffen zijn van geweld of dat risico lopen, als ze zelf geweld plegen of als ze op een andere manier te maken krijgen met geweld tussen kinderen.

Deze ‘verantwoordelijke’ volwassenen moeten volgens de kinderen en jongeren vriendelijk, zorgzaam en betrouwbaar zijn. Maar het belangrijkste wat ze ons hebben verteld, is dat het niet zozeer gaat om ‘hoe’ volwassenen hen steunen, maar om de manier waarop ze worden gesteund. Ze willen bijvoorbeeld dat deze volwassenen communicatief vaardig zijn (wat ook inhoudt dat ze goed kunnen luisteren), dat ze de situatie van kinderen en jongeren kunnen begrijpen en dat ze op een constructieve en behulpzame manier kunnen reageren als een kind of jongere te maken krijgt met geweld tussen kinderen of dat risico loopt.

In dit hoofdstuk gaan we na welke kennis, waarden en vaardigheden je helpen een rol te spelen in het beschermen van kinderen en jongeren en op hun zorgen te reageren op de manier die zij hebben aangegeven.

RELATIEGEBASEERDE WERKWIJZEN

Zoals eerder gezegd hebben kinderen en jongeren ons verteld dat ze een ‘verantwoordelijke’ volwassene nodig hebben met wie ze kunnen praten als ze te maken krijgen met geweld tussen kinderen. Dit kan een rol zijn die je vervult in je functie van primaire hulpverlener, leerkracht, trainer van een sportclub etc. Hiervoor heb je de kennis en vaardigheden nodig om een vertrouwensrelatie op te bouwen met het kind of de jongere. Een manier om dit te bereiken, is via relatiegebaseerde werkwijzen. Deze benadering is gebaseerd op begrip, empathie en respect.

Enkele manieren waarop we relatiegebaseerde werkwijzen²⁶ kunnen gebruiken, zijn:

- **Alle** kinderen en jongeren helpen bij het ontwikkelen en onderhouden van positieve relaties;
- Erkennen dat spanning (distress), frustraties, pijn en boosheid reacties kunnen zijn op negatieve ervaringen en dat de interne wereld (bijv. gedachten en emoties) en externe wereld (bijv. gedrag) van kinderen en jongeren aan elkaar gerelateerd zijn, dus dat boosheid bij een kind een uiting kan zijn van een onderliggende on vervulde emotionele behoefte;
- Begrijpen en erkennen dat bredere externe factoren binnen de omgeving waarin kinderen en jongeren met elkaar in contact komen, wonen en leren hun gedrag kunnen beïnvloeden (zie hoofdstuk 6 en 8);
- Respect en betrouwbaarheid uitstralen naar kinderen en jongeren, hun gedachten erkennen en hun angsten, zorgen en wensen respecteren.

Dus als je bijvoorbeeld werkt met een initiator van geweld, dan kun je middels relatiegebaseerde werkwijzen op zoek gaan naar de oorzaak van dat gedrag. Reageren op ‘zorgwekkend’ gedrag houdt in dat je:

- zonder oordeel en onderzoekend te werk gaat, zodat je dingen bloot kunt leggen die in eerste instantie niet opvallen;
- op een empathische manier met kinderen of jongeren en hun bredere netwerk omgaat, zodat je de vinger kunt leggen op wat ze communiceren via de dingen die ze doen;
- beslissingen neemt over hulp en interventies die erop gericht zijn om kinderen en jongeren via containment in staat te stellen hun gevoelens op een veiligere manier te uiten en te *verwerken* en zo te ontdekken wat er moet veranderen om herhaling te voorkomen.

Laten we een aantal van deze aspecten nader bekijken.

26. Rachael Owens, R., Ruch, G., Firmin, C., Millar, H/ & Remes, E. (2020) Relationship-based practice and Contextual Safeguarding Key Messages for Practice. Contextual Safeguarding & The International Centre Researching Child Sexual Exploitation, Violence and Trafficking. Available at: <https://www.csnetwork.org.uk/en/resources/briefings/practice-briefings>

DE ACHTERGROND, HET GEDRAG EN DE REACTIES VAN KINDEREN EN JONGEREN IN JE VOORZIENING BEGRIJPEN

“Ik hoop dat dit niet al te cliché klinkt, maar meestal zitten pesters die geweld gebruiken, zelf ook niet goed in hun vel. Een kind dat een goed leven heeft, zich geliefd en geborgen voelt en zijn verhaal kwijt kan bij de mensen om zich heen, staat meestal niet op met de gedachte om op school een klasgenoot in elkaar te slaan.”

In het geval van geweld tussen kinderen is het belangrijk dat je niet te snel reageert. Het is essentieel dat je de tijd neemt om te begrijpen waarom kinderen en jongeren in aanraking komen met geweld tussen kinderen of dat risico lopen. Dat houdt ook in dat je je verdiept in en rekening houdt met de invloed van bredere negatieve sociale waarden en culturele normen of negatieve ervaringen waardoor ze een groter risico lopen om het getroffene of de initiator te worden van geweld tussen kinderen.

Zie pagina X van hoofdstuk 6 van deze praktische gids en bekijk de factoren die ertoe kunnen bijdragen dat kinderen en jongeren te maken krijgen met geweld tussen kinderen, inclusief de factoren die het risico dat ze een getroffene of initiator van geweld tussen kinderen worden groter maakt. Je vindt ook meer informatie in hoofdstuk 5 en 9.

Vechten, vluchten en bevriezen

“Zowel fysiek als verbaal geweld is een manier om iets te communiceren. Het gaat niet om wat kinderen zeggen, maar om wat ze proberen over te brengen. Heel vaak krijgt een kind een standje of wordt het gestraft. Dat maakt het kind alleen maar bozer. Soms is de boosheid een impliciete hulpvraag...”

Kinderen en jongeren kunnen verschillend reageren op negatieve ervaringen en situaties waar ze mee te maken hebben (of hebben gehad), en hierdoor kunnen ze ook het risico lopen om een getroffene of initiator van geweld te worden.

Kinderen of jongeren die te maken hebben (gehad) met fysiek geweld en/of emotionele mishandeling of die zich verwaarloosd of niet geliefd voelen, kunnen door hun boosheid een initiator van geweld tussen kinderen worden. Dit gedrag kan een manier zijn om hun kwetsbaarheid of het gebrek aan controle over hun leven te compenseren. Op diezelfde manier kan een getroffene van geweld tussen kinderen zelf ook een initiator worden als gevolg van gevoelens van boosheid of wraak of vanuit een controlebehoefte.

Anderzijds kunnen kinderen en jongeren zich als gevolg van dergelijke negatieve ervaringen ook op manieren gedragen die hen 'zwakker' doen lijken. Dat maakt de kans groter dat ze het getroffene worden van geweld tussen kinderen.

Eén manier om de verschillende reacties van kinderen en jongeren op negatieve ervaringen en de manier waarop ze met stressvolle situaties omgaan te verklaren, is aan de hand van drie overlevingsstrategieën, die **vechten, vluchten en bevriezen** worden genoemd.

Vechten houdt in dat iemand op situaties reageert met agressief gedrag, bijvoorbeeld door te schreeuwen, fysiek geweld te gebruiken, zich te verzetten, te schelden en te vloeken, te weigeren dingen te doen, de personen die de leiding hebben over de situatie uit te dagen etc. Deze persoon vertoont een duidelijke reactie om zichzelf te beschermen tegen een waargenomen gevaar. Dit kan bijvoorbeeld de reden zijn waarom een kind gewelddadig wordt naar andere kinderen toe.

Vluchten houdt in dat iemand instinctief uit een situatie wil vluchten, vaak door letterlijk weg te lopen of de situatie te vermijden.

Mensen die **bevriezen** houden hun emoties voor zichzelf. Ze kunnen zich vaak niet uiten en staan letterlijk stijf van de angst. Ze komen meestal niet voor zichzelf op en laten zich slecht behandelen zonder te reageren. Ze voelen zich niet in staat om iets aan de situatie te veranderen. Hierdoor kan een kind of jongere sneller het getroffene worden van pesten.

Samengevat zijn kinderen en jongeren die de eerste overlevingsstrategie – vechten – toepassen, vaker initiator van geweld tussen kinderen. Kinderen en jongeren die vluchten of bevriezen zijn vaker een getroffene van het geweld.

Deze drie overlevingsstrategieën staan haaks op de positieve levensvaardigheden die kunnen voorkomen dat kinderen en jongeren te maken krijgen met geweld, vaardigheden die hen helpen een gezond zelfbeeld en voldoende zelfvertrouwen te ontwikkelen en te behouden en hun persoonlijke grenzen te bewaken. In hoofdstuk 11 van deze praktische gids vertellen we meer over hoe belangrijk het is dat kinderen en jongeren deze levensvaardigheden ontwikkelen.

Indirecte reacties

Een overlevingsstrategie die vergelijkbaar is met **vechten**, zijn **indirecte reacties**. Iemand die zijdelings reageert, vertoont opstandig gedrag, zoals schreeuwen of agressief of gewelddadig zijn naar anderen toe, op een manier die niet past bij de context. Een kind of jongere kan dan bijvoorbeeld plotseling uithalen en een ander kind of andere jongere pijn doen, ogenschijnlijk zonder aanleiding.

Dit soort gedrag houdt vaak verband met het onderdrukken van emoties zoals boosheid, frustratie, angst of verdriet, wat het gevolg kan zijn van een negatieve ervaring in het heden of verleden. Voorbeelden kunnen variëren van situaties zoals een dierbare bij wie kanker wordt vastgesteld, getuige zijn van huiselijk geweld, online onder druk gezet worden of gescheiden worden van een ouder. De lijst is eindeloos, maar het resultaat is vaak hetzelfde wat betreft indirecte reacties.

De volgende afbeelding herinnert ons eraan dat het gedrag dat je aan de buitenkant ziet, soms slechts een klein deel is van de gevoelens en emoties die onder de oppervlakte liggen.

BOOSHEID, HET TOPJE VAN DE IJSBERG

(Adapted from The Gottman Institute²⁷)

Een ijsberg is een groot stuk ijs dat midden in de oceaan drijft. Wat je aan de oppervlakte ziet, kan misleidend zijn. Het grootste deel van de ijsberg ligt onder water.

Zo is het ook met boosheid. Vaak als we boos zijn, liggen er andere emoties onder de oppervlakte.

27. <https://thriveglobal.com/stories/the-anger-iceberg-2/>

Sociale verwachtingen en uitdrukken van emoties

Iets anders waar we rekening mee moeten houden, is de manier waarop kinderen en jongeren “geleerd” hebben om niet over hun gevoelens en emoties te communiceren met volwassenen aan wie hun zorg is toevertrouwd. Ze kunnen bijvoorbeeld zijn opgegroeid in een omgeving waar meisjes mogen huilen, maar er weinig begrip is voor jongens die hun emoties uiten zoals huilen, verdriet of bang zijn. Sommige jongens hebben misschien reeds boodschappen gekregen zoals “doe niet zo zwak, ga gewoon door” of “wordt sterker want grote jongens huilen niet.”²⁸

Op deze link vindt u meer informatie over enkele van de onderwerpen die we zojuist hebben verkend waaronder de praktische gids en een reeks e-learningmodules die ook zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen International over trauma-geïnformeerde praktijken: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

HOE WE REAGEREN

“Als een volwassene niet betrouwbaar overkomt, heeft het geen zin...”

“Eerst en vooral moet je de getroffene geloven en diens ervaring niet bagatelliseren. Dus als ik zeg dat een klasgenoot me pest, moet de leerkracht niet zeggen “overdrijf je niet een beetje?”. In dit geval moet de leerkracht, en hiermee ook de school, eerst vertrouwen tonen, dan pas kun je iemand helpen...”

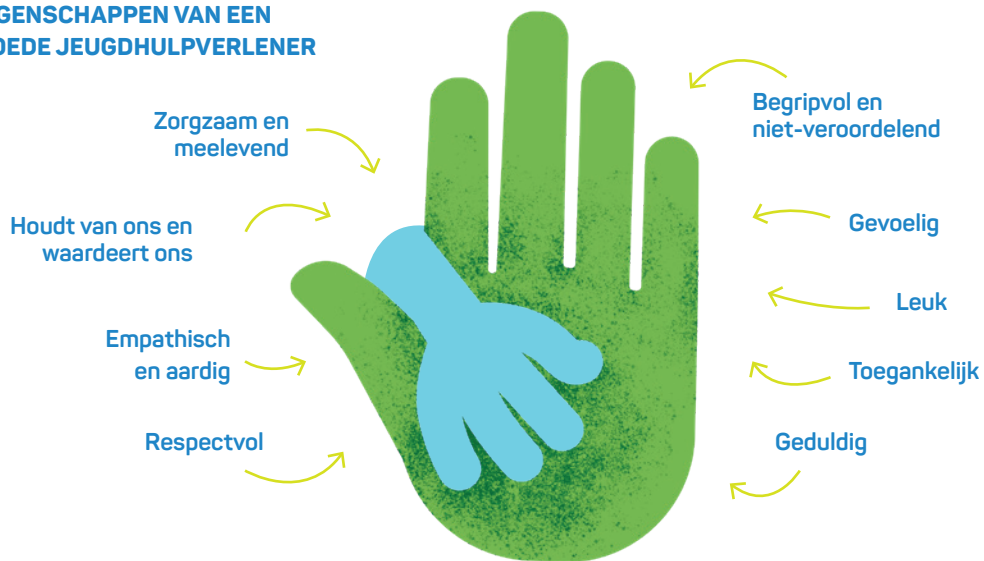
“In mijn ervaring is het voor kinderen en jongeren die gepest worden het allerbelangrijkst dat ze het gevoel hebben dat ze er niet alleen voor staan en dat er een volwassene is die ze vertrouwen. De pesters zijn dan weer op zoek naar de aandacht die ze nooit hebben gekregen, dus het is belangrijk dat ze die aandacht krijgen. Zij moeten iemand hebben die ze vertrouwen, die hen dingen kan uitleggen en die er voor hen is. Als ze in het verleden niet zo iemand hebben gehad, moeten ze dat nu wel hebben.”

In deze praktische gids hebben we gezien dat het heel belangrijk is dat kinderen en jongeren een volwassene hebben die ze vertrouwen en met wie ze kunnen praten. Zoals je inmiddels weet, hechten kinderen en jongeren niet alleen waarde aan de manier waarop we hen helpen, maar vinden ze het ook belangrijk dat we de noodzakelijke kennis en vaardigheden hebben om op een gepaste manier te reageren.

28. Polce-Lynch M. (2002) *Boy talk, How You Can Help Your Son Express His Emotions*. Oakland: New Harbinger Publications Inc. Beschikbaar op: www.newharbinger.com

EIGENSCHAPPEN VAN EEN GOEDE JEUGDHULPVERLENER

De manier waarop we moeten reageren

“Mensen geven het kind een standje, praten over goed en fout en gebruiken strafmethodes zonder eerst te begrijpen waarom een kind iets doet. Op school de leerkrachten of een specifieke referentiefiguur, zoals de schoolpsycholoog of een externe persoon die geen deel uitmaakt van de schoolomgeving, een persoon met wie kinderen vrijuit kunnen praten buiten de schooluren, zonder zich veroordeeld te voelen, of bang te zijn dat alles wat zij zeggen van invloed zal zijn op hun schoolcarrière of de relatie met hun leerkrachten.”

“Want ik denk dat als een kind problemen veroorzaakt, dat dit meestal komt doordat het zelf problemen heeft en niet overweg kan met de emoties en gevoelens die het zelf ervaart. Probeer daarom iemand met het kind te laten praten die daarvoor is opgeleid. Probeer uit te zoeken waar het probleem vandaan komt, waarom het kind zich zo gedraagt.”

Het is belangrijk om niet te oordelen en een neutraal standpunt in te nemen. Als we veroordelend reageren op kinderen die te maken krijgen met geweld tussen kinderen, bijvoorbeeld door hun emoties en/of gedrag te veroordelen of door hen te straffen, keren ze waarschijnlijk nog meer in zichzelf en blijven ze hun emoties onderdrukken. Dit kan weer leiden tot nog explosiever en mogelijk schadelijk escalerend gedrag, bijv. **indirecte reacties**.

Er moet daarom altijd rekening worden gehouden met de specifieke situatie van het kind of de jongere. Het is belangrijk dat de manier waarop wordt gehandeld, niet tot nog meer stress of negatieve reacties leidt. Hiervoor zijn goede communicatievaardigheden nodig, waaronder echt luisteren en steeds op een rustige en doordachte manier reageren.

Het belang van authentieke en zorgzame relaties

Zoals eerder beschreven in deze praktische gids gaat het er bij relatiegebaseerde werkwijzen om dat je respect hebt voor en een vertrouwensband ontwikkelt met kinderen en jongeren. Hiervoor is het belangrijk om een authentieke, oprechte, stabiele en zorgzame relatie op te bouwen met kinderen en jongeren. Kinderen en jongeren zijn heel gevoelig en doorzien de motivatie en emoties van anderen heel goed. Ze voelen het dus aan als we niet oprecht zijn, en dat doet meer kwaad dan goed.

Er zijn wel vaardigheden die je kunt ontwikkelen om te helpen bij het opbouwen van een relatie met kinderen en jongeren, maar het is heel belangrijk dat kinderen en jongeren merken dat je oprecht geïnteresseerd bent in hen. Dit betekent dat je actief moet laten zien dat je contact met hen wilt maken, dat je wilt weten wie ze zijn, hoe ze zijn gekomen tot waar ze nu zijn en wat hun behoeften, interesses en wensen zijn.

Communicatievaardigheden

“Jongeren moeten weten dat ze overal over kunnen praten, dat je naar hen zult luisteren en dat je hen altijd zult steunen, dat je niet bang bent om te reageren op wat ze zeggen. Want meestal kunnen de kinderen die hiermee te maken hebben er niet over praten uit angst voor wat er kan gebeuren. Ze kunnen zelfs het gevoel hebben dat ze er niet over kunnen praten omdat ze bang zijn, omdat ze zich er ook voor schamen dat dit hen overkomt, dat ze het niet kunnen oplossen, dat ze niemand kunnen vinden die iets voor hen kan doen... Allereerst moet je hun vertellen dat ze altijd met je kunnen praten, dat je hen op alle mogelijke manieren zult helpen, zodat ze het gevoel hebben dat ze gesteund worden en dat ze overal met je over kunnen praten... Dat is alles. Allereerst moet je naar hen luisteren, om hen te helpen, te steunen.”

“Het is beter om het te zeggen dan het voor jezelf te houden, want dan kan het erger worden. En dat is waar. En, nou ja, ook op school moeten leerkrachten, schoolhoofden en opleidingshoofden meer doen, want vaak luisteren ze wel naar de kinderen, maar doen ze niets.”

Kinderen en jongeren gaven aan dat ze willen dat er naar hen geluisterd wordt en dat ze serieus worden genomen door de volwassenen met wie ze praten. We weten ook dat aanmoediging essentieel is om kinderen en jongeren te helpen hun emoties te uiten en hun gevoelens een plek te geven.

Een belangrijke vaardigheid die we hierbij kunnen gebruiken, is ‘actief luisteren’. Dit is een manier van luisteren waarbij we kinderen en jongeren alle aandacht geven en die ervoor zorgt dat ze zich er goed bij voelen om met ons te praten. Zo kunnen we achterhalen wat we over de situatie moeten weten voordat we stappen ondernemen. Hieronder staan enkele technieken die we kunnen gebruiken om actief te luisteren:

TIPS AND TOOLS:

ACTIEF LUISTEREN

Actief luisteren houdt in dat je goed luistert zonder meteen advies te geven of suggesties te doen. Het doel is om echt te begrijpen wat kinderen en jongeren zeggen en ook te laten merken dat je echt begrijpt wat ze zeggen. We moeten ervoor zorgen dat het gesprek plaatsvindt op een plek waar het kind of de jongere zich veilig voelt en we moeten altijd vertrouwelijk omgaan met wat het kind of de jongere vertelt.

Dit zijn enkele stappen die je kunt nemen in dit proces:

- Probeer met al je zintuigen te luisteren en het kind of de jongere je volledige aandacht te geven. Let erop dat je niet de indruk geeft dat het je niet interesseert wat het kind of de jongere zegt, of dat je het niet belangrijk of 'saai' vindt. Kijk bijvoorbeeld niet op je mobiele telefoon of je horloge terwijl je naar het kind of de jongere luistert.
- Je kunt laten merken dat je luistert door oogcontact te maken, te knikken, 'ja' te zeggen of aan te moedigen door 'ga verder', 'oké' of 'aha' te zeggen etc.
- Als het kind of de jongere praat, probeer dan naast de feiten ook de emotionele inhoud van de woorden te begrijpen. Lijkt er bijvoorbeeld boosheid te zitten onder datgene wat het kind zegt of doet? Of angst? Verdriet? Depressieve gevoelens?
- Je kunt de emotie die het kind of de jongere uit erkennen en op die manier laten merken dat je luistert en diens gevoelens valideren. Je kunt bijvoorbeeld zeggen "Ik zie dat dit je heel boos maakt" of als iemand in tranen is "Ik zie dat dit je heel verdrietig maakt". Je 'benoemt' de emotie die je 'ziet'. Let er wel op dat je niet gaat speculeren en alleen een emotie benoemt als je zeker weet dat dat de emotie is die je ziet en hoort.
- Laat het kind of de jongere weten dat je luistert en dat je zowel de feiten als de emotie begrijpt van wat het kind of de jongere probeert te communiceren. Je kunt dit doen door te herformuleren (in andere woorden herhalen wat er zojuist gezegd is om te controleren of je het goed hebt begrepen) wat het kind of de jongere zegt en dit terug te geven. Als het kind of de jongere zegt dat je het niet begrijpt, probeer dan opnieuw te herformuleren.
- Je kunt ook bemoedigende open vragen stellen, zoals "Kun je me hier meer over vertellen?" of "Kun je een voorbeeld geven?".

- Laat het kind of de jongere zelf het tempo bepalen.
- Als het kind of de jongere moeite heeft met communiceren, bijvoorbeeld vanwege een beperking of diens jonge leeftijd, kun je op een non-verbale manier proberen je begrip over te brengen of de hulp inroepen van iemand die wel met het kind of de jongere kan communiceren. Dit is vooral belangrijk bij kinderen of jongeren die bijvoorbeeld neurodivers en onvoldoende communicatief zijn, die een gehoorbeperking of spraakgebrek hebben of die afkomstig zijn uit een ander land of een andere cultuur hebben.
- Creëer een warme en niet-bedreigende omgeving voor het kind of de jongere. Wees je bijvoorbeeld bewust van de persoonlijke ruimte van het kind of de jongere en ga naast het kind of de jongere zitten in plaats van achter een bureau. Gebruik bij voorkeur zachte stoelen, maar let wel op dat je niet in de persoonlijke ruimte van het kind komt. Zorg dat je op dezelfde hoogte zit als het kind of de jongere.

Zo begin je een respectvol gesprek waarin het standpunt en verhaal van het kind of de jongere centraal staan.

Respect voor vertrouwelijkheid

“In het begin ... kunnen kinderen misschien weigeren om mee te werken, maar later zullen ze zich misschien realiseren dat dit een kans is om te praten met iemand die ze kunnen vertrouwen en die hun geheimen niet zal doorvertellen.”

Kinderen en jongeren hebben ons verteld dat een van de redenen waarom ze geweld tussen kinderen niet melden, is dat ze bang zijn dat volwassenen niet vertrouwelijk met de informatie omgaan en dat ze het risico kunnen lopen dat bekend wordt dat zij het hebben gemeld, met kans op vergelding. Ze zijn bang dat andere kinderen hen belachelijk zullen maken of dat ze zullen worden buitengesloten.

Kinderen en jongeren willen er zeker van zijn dat de vertrouwelijkheid wordt gerespecteerd. We hebben daarom allemaal de verantwoordelijkheid om vertrouwelijk om te gaan met de informatie en deze alleen op een veilige manier te delen met diegenen die de informatie moeten hebben.

Ze willen eventuele zorgen ook op andere manieren kunnen melden, die:

- makkelijk toegankelijk zijn;
- veilig zijn;
- vertrouwelijk zijn.

TIPS EN TOOLS:

VERTROUWELIJKHEID EN INFORMATIE DELEN

Vertrouwelijkheid is een bijzonder belangrijk aspect van het delen van informatie. Informatie moet alleen waar nodig met de noodzakelijke personen worden gedeeld. Dit houdt ook in dat informatie op een veilige manier en volgens overeengekomen gegevensbeschermingsprotocollen die zijn ontwikkeld binnen je organisatie, wordt verzameld, gedeeld en bewaard. Hierbij moet ervoor gezorgd worden dat:

- informatie over een kind of jongere alleen wordt gedeeld met of toegankelijk wordt gemaakt voor personen die deze informatie moeten weten of die gemachtigd zijn;
- informatie over bezorgdheden of beweringen op een veilige manier wordt gedeeld met andere relevante instanties wanneer die erbij betrokken worden;
- er in het dossier een referentienummer voor kinderen of jongeren wordt gebruikt in plaats van hun naam en dat alleen een of meerdere gemachtigde personen de naam kennen en die op een veilige plek bewaren. Als het dossier elektronisch wordt bewaard, moet het met een wachtwoord worden beveiligd;
- papieren dossiers in afgesloten kasten worden bewaard en elektronische dossiers op computers met een wachtwoord worden beveiligd;
- er iemand binnen de organisatie verantwoordelijk is voor gegevensbescherming, die ervoor zorgt dat gegevens vertrouwelijk blijven en veilig zijn;
- men op de hoogte is van en handelt overeenkomstig de lokale gegevensbeschermingswetgeving.

Je moet kinderen en jongeren altijd vertellen welke informatie je registreert, waarom je die verzamelt, met wie de informatie kan worden gedeeld en hoe de informatie kan worden gebruikt. Daarnaast moet je hun toestemming vragen om informatie over hen te delen en moet je hun vertellen over vertrouwelijkheid. Dit kan ook afhankelijk zijn van de ernst van de situatie. Het hoeft bijvoorbeeld niet altijd nodig te zijn om de naam bekend te maken van een kind dat een vermeend incident meldt.

Een veilige plek bieden

“Als ik wist dat er een veilige plek in de buurt was waar ik naartoe kon gaan en bijvoorbeeld kon vertellen dat iemand me had uitgelachen, zou ik me beter voelen en me minder zorgen maken. Kortom, jongeren hebben meer neutrale plekken nodig waar ze kunnen praten.”

Denk bij het reageren op en steunen van kinderen en jongeren die te maken hebben met geweld tussen kinderen goed na over de 'plekken' waar je hen ontmoet, naar hen luistert en met hen praat. Kinderen en jongeren hebben ons verteld dat ze graag over 'veilige plekken' willen beschikken waar ze naartoe kunnen gaan en over hun zorgen, ervaringen, problemen en angsten kunnen praten. Dit zou een aangename en makkelijk toegankelijke plek moeten zijn waar een prettige sfeer hangt, maar waar ook de anonimiteit en vertrouwelijkheid gewaarborgd kunnen worden. Het moet een fijne plek zijn, eventueel met comfortabele stoelen en rustige kleuren.

PREVENTIE EN VROEGTIJDIGE INTERVENTIE

Laten we eens bekijken wat je nog meer kunt doen en welke vaardigheden van pas kunnen komen bij de omgang met kinderen en jongeren in situaties waarin er nog geen geweld is gebruikt, maar die kans wel bestaat. Dit zijn:

Mogelijkheden creëren om geweld bespreekbaar te maken

"Praat er veel over. Creëer bewustzijn. Vertel kinderen over wat er in de wereld gebeurt en praat veel over wat je daaraan kunt doen... Praat er veel over met kinderen om het te voorkomen, om het zoveel mogelijk te vermijden. En ja, bespreek het gewoon. Negeer het niet. Bespreek het."

"Ik denk dat je dit onderwerp [geweld] eerst en vooral heel belangrijk moet maken. Dat je erover moet praten en er niet te makkelijk overheen moet stappen. Daarvoor moet je echt dingen opzetten zodat kinderen en jongeren weten wat het inhoudt en er niet aan beginnen."

"En hetzelfde geldt voor seksuele kwesties. We zijn daar nooit op voorbereid, weet je, en dat had wel moeten gebeuren."

Kinderen en jongeren gaven aan dat het belangrijk is om te praten over verschillende vormen van geweld en hier meer bewustzijn over te creëren. Geen enkel onderwerp zou taboe moeten zijn. Dat zou niet alleen de mogelijkheid bieden om in te spelen op de behoefte van kinderen en jongeren aan duidelijkere richtlijnen over welk gedrag wel en niet gepast is, maar kan kinderen en jongeren ook helpen actief voor verandering te zorgen via zorgvuldig begeleide communicatie tussen kinderen over dit onderwerp. Kinderen en jongeren zeiden ook dat een beter bewustzijn en begrip van geweld en mogelijkheden om erover te praten kunnen helpen om het te voorkomen en vroegtijdig te melden.

Een positief rolmodel zijn

“In een samenleving zijn het niet alleen ouders, leerkrachten en scholen die zich bewust moeten zijn van het voorbeeld dat ze geven. Alle kinderen kijken op naar volwassenen, dus als je het goede voorbeeld geeft met je gedrag, zien kinderen dat en kopiëren ze dat, dus dat is belangrijk.”

“Want meestal kopiëren kinderen wat volwassenen doen, wat ze thuis zien. Ouders, leerkrachten en anderen moeten dus iets beter letten op wat ze doen en zeggen. Bij leerkrachten gebeurt het niet zo snel, maar ouders zeggen wel eens “Geef hem een klap en los het zelf op” of iets dergelijks.”

“Maar als je er thuis met hen over praat, hen laat merken dat je van hen houdt en laat zien wat je in zo'n situatie kunt doen, kun je een voorbeeld voor hen zijn en kunnen zij je gedrag spiegelen. En op die manier kun je geweld tussen kinderen voorkomen.”

In deze praktische gids hebben we geschreven over de manier waarop kinderen en jongeren zowel positief als negatief gedrag overnemen van volwassenen, en specifiek van de volwassenen die een belangrijke rol spelen in hun dagelijks leven, zoals hulpverleners, leerkrachten en sportcoaches. Voor volwassenen die werken met, zorgen voor en hulp verlenen aan kinderen en jongeren kan het belangrijk om zich bewust te worden van onze positie als rolmodel en van het feit dat we op die manier onbewust hun ontwikkeling beïnvloeden.

Andere factoren om over na te denken

De volgende factoren zijn ook goed om over na te denken wanneer je manieren zoekt om geweld tussen kinderen te voorkomen:

- Wees alert op de manier waarop groepen en individuen op elkaar reageren. Kinderen en jongeren gaven aan dat we bijvoorbeeld moeten opletten als een kind altijd alleen is, niet met andere kinderen speelt in de speeltuin of uit de buurt van bepaalde groepen blijft. Let ook op situaties waarin sneller groepsvorming optreedt, bijvoorbeeld in voorzieningen voor jeugdhulp met leefgroepen of gedeelde slaapkamers;
- Wees je ervan bewust dat geweld tussen kinderen kan plaatsvinden in afgezonderde ruimtes, bijvoorbeeld de slaapkamer in voorzieningen, waar volwassenen het gedrag van kinderen en jongeren niet de hele tijd in de gaten kunnen houden. Rustige gangen en trappen in scholen en badkamers staan ook bekend als plekken waar geweld tussen kinderen kan plaatsvinden;

- Negeer situaties niet en reageer snel op signalen van ongepast gedrag;
- Help kinderen en jongeren begrijpen dat er onderliggende redenen kunnen zijn voor het gedrag van andere kinderen en jongeren en dat we het allemaal nodig hebben dat anderen ons aanmoedigen, steunen en aardig voor ons zijn.

In hoofdstuk 11 gaan we dieper in op de laatste drie onderwerpen en andere aspecten van het helpen van kinderen en jongeren om de vaardigheden en kennis op te bouwen die volgens hen zou kunnen helpen om geweld tussen kinderen te voorkomen.

GEWELD SIGNALEREN, SITUATIES MELDEN EN INFORMATIE DELEN

Zie ook hoofdstuk 8, waarin we het hebben over het belang van een beleid voor geweld tussen kinderen met duidelijke richtlijnen voor kinderen en jongeren over wat ze kunnen doen en bij wie ze terecht kunnen als ze getuige, het getroffene of zelf initiator zijn van geweld tussen kinderen. Dit beleid moet ook procedures bevatten voor volwassenen voor het vastleggen en melden van geweld tussen kinderen – inclusief potentieel geweld, geweld waarvan ze getuige zijn geweest en geweld waarover anderen hen hebben verteld – aan een aangewezen beschermingsfunctionaris.

Geweld signaleren

Je kunt geweld tussen kinderen ontdekken of vermoeden:

- door je eigen observaties;
- doordat een van de bij het geweld betrokken kinderen of jongeren naar je toe is gekomen;
- doordat een ander kind of andere jongere je heeft verteld wat diegene denkt dat er gebeurt of wat diegene heeft zien gebeuren;
- doordat een andere volwassene je informatie heeft gegeven

Hieronder vind je een checklist die is ontwikkeld op basis van een publicatie van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)²⁹ die je kan helpen om mogelijke tekenen van blootstelling aan geweld te signaleren. Zie ook hoofdstuk 7.

29. Wereldgezondheidsorganisatie (2019) School-Based Violence Prevention: A Practical Handbook. Beschikbaar op: <https://www.who.int/publications-detail-redirect/school-based-violence-prevention-a-practical-handbook>

TIPS EN TOOLS:

HERKENNEN WELKE KINDEREN EN JONGEREN KUNNEN ZIJN BLOOTGESTELD AAN GEWELD

De WHO heeft een lijst opgesteld met typische tekenen en signalen bij kinderen en jongeren die mogelijk zijn blootgesteld aan geweld. Belangrijk om te weten is dat de tekenen die erop kunnen wijzen dat een kind of jongere te maken heeft met geweld tussen kinderen, kunnen overlappen met de tekenen die wijzen op andere vormen van geweld. De tekenen zijn:

- Fysieke plekken, zoals onverklaarde blauwe plekken, schrammen, botbreuken en verwondingen;
- Angst om naar school of andere sociale plekken te gaan;
- Niet volledig meedoen aan activiteiten of diensten die je organisatie aanbiedt;
- Angstig of nerveus zijn;
- Weinig vrienden hebben of plotseling vrienden kwijtraken;
- Kwijtgeraakte of beschadigde kleding, elektronica of andere persoonlijke bezittingen;
- Slechte prestaties op school en op andere vlakken;
- Afwezig zijn bij activiteiten waar ze normaal aan deelnemen;
- Bij volwassenen in de buurt proberen te blijven;
- Slecht slapen en eventueel nachtmerries hebben;
- Psychosomatische klachten zoals hoofdpijn, buikpijn of andere fysieke klachten;
- Regelmatig gespannen zijn nadat ze online zijn geweest of op hun telefoon hebben gezeten (zonder duidelijke verklaring);
- Grotere gedragsveranderingen, waaronder alcohol- en drugsgebruik;
- Veranderingen in uiterlijk en/of gedrag die niet bij de leeftijd van het kind passen;
- Agressief zijn, woedeaanvallen hebben en gewelddadig zijn naar anderen toe;
- Waakzaam zijn voor wat er om hen heen gebeurt.

Richtlijnen om meteen te reageren op meldingen

Het is belangrijk dat je op de hoogte bent van het kindveiligheidsbeleid of ander beleid dat binnen je organisatie wordt gehanteerd. Zorg dat je weet welke verantwoordelijkheden je hebt wat betreft het verzamelen van de eerste basisinformatie/-feiten bij het vermoeden van geweld. Ga bijvoorbeeld na of je organisatie een **meldingsfiche** heeft die je moet gebruiken.

Hieronder staan een aantal zaken waar je rekening mee moet houden als een kind of jongere je heeft verteld over een vermoeden van geweld of de angst dat een situatie tot geweld kan leiden:

- Vertel het kind of de jongere dat diegene er goed aan heeft gedaan om jou over de situatie te vertellen. Wees je ervan bewust dat het heel veel moed kan hebben gevergd om naar je toe te komen en erover te vertellen en dat het kind of de jongere bang kan zijn om nog kwetsbaarder te worden voor geweld of door andere kinderen of jongeren te worden gezien als 'klikspaan'.
- Probeer terwijl je luistert wat er gebeurd is niet te laten zien dat je schrikt, je schaamt of een andere emotie voelt.
- Vertel het kind of de jongere dat je diens verhaal serieus neemt.
- Leg het kind of de jongere zo duidelijk mogelijk en zo goed mogelijk afgestemd op de leeftijd en ontwikkelingsfase uit wat de volgende stappen zijn. Vertel bijvoorbeeld over vertrouwelijkheid en dat je alleen informatie zult delen met mensen die die informatie echt nodig hebben. Vertel ook dat je verplicht bent om signalen te melden aan een specifieke persoon en dat die persoon of jijzelf mogelijk nog wat meer over de situatie zal willen weten.

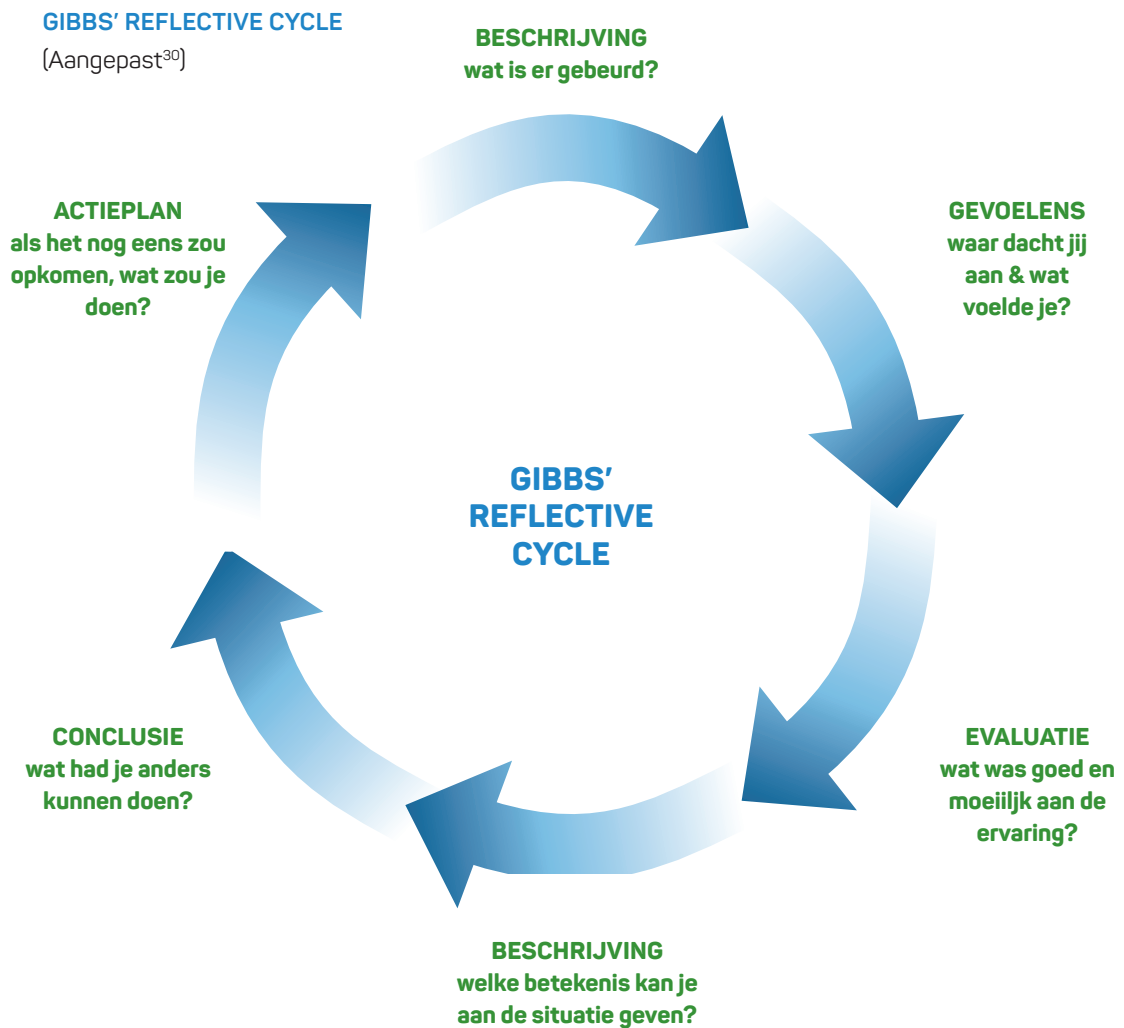
Eerste reactie: luisteren naar kinderen en jongeren en de belangrijkste feiten in kaart brengen

"Het is belangrijk om te weten wat er is gebeurd en waarom..."

"Volwassenen moeten proberen te begrijpen wat er is gebeurd en waarom, wat de aanleiding was voor het fysieke of verbale geweld."

"Maar de volwassenen vragen niet eens wat er is gebeurd. Ze proberen het niet eens te begrijpen."

Als kinderen en jongeren vertellen over een (mogelijke) situatie van geweld tussen kinderen, moeten we eerst **de belangrijkste feiten in kaart brengen**. Denk hierbij aan wat we hebben gezegd over de vaardigheden die we nodig hebben en de manier waarop we moeten communiceren met kinderen en jongeren.

Nadat je deze eerste informatie hebt verzameld, kun je bepalen:

- welke informatie je nog meer nodig hebt;
- wie erbij moet worden betrokken;
- welke reactie het meest behulpzaam is in deze specifieke situatie;
- of de situatie kan worden afgehandeld binnen je organisatie of dat er kinderen moeten worden doorverwezen naar andere instanties.

Niet-gerichte (open) vragen stellen

Probeer bij het verzamelen van de eerste informatie niet-gerichte vragen te stellen. Dit zijn open vragen, het tegenovergestelde van gesloten/gerichte vragen. Gesloten vragen zijn heel specifiek en kunnen worden beantwoord met “ja” of “nee” of een heel kort antwoord. Een voorbeeld van een gerichte vraag is “ben je gewond?”. Een voorbeeld van een open vraag is “kun je me hier wat meer over vertellen?”. Hoewel open, niet-gerichte vragen de voorkeur hebben, kan het helpen om gesloten vervolgvragen te stellen om meer specifieke details te krijgen of meer duidelijkheid te krijgen over het antwoord.

TIPS EN TOOLS:

WAT KUN JE DOEN ALS JE VERMOEDT DAT EEN KIND OF JONGERE IN DIRECT GEVAAR IS?

- Probeer zo snel mogelijk telefonisch of in persoon te overleggen met de referentiepersoon.
- Zoek een veilige plek waar het kind of de jongere kan wachten terwijl jij met de referentiepersoon overlegt.
- Een aantal dingen kun je al meteen doen. Het kind of de jongere kan bijvoorbeeld worden opgehaald door verzorgers of kan het gebouw verlaten via een veilige achterdeur etc.
- Mogelijk moet jij of een andere medewerker het kind of de jongere terugbrengen naar de leefgroep. Zorg dat er daar iemand is die het kind of de jongere kan steunen.
- Denk ook altijd aan protectieve factoren, bijvoorbeeld dat een kind niet langer dan nodig alleen mag zijn met een volwassene. Andere volwassenen moeten weten waar we zijn en onze betrokkenheid bij het kind of de jongere moet transparant zijn.

Doorverwijzing naar een referentiepersoon

Zodra de belangrijkste feiten in kaart zijn gebracht, moet de situatie onmiddellijk worden doorgegeven aan de aangewezen perso(o)n(en) binnen je organisatie om te bepalen wat de vervolgstappen zullen zijn. Als er geen referentiepersoon is aangewezen, moet je weten wie dan binnen je organisatie verantwoordelijk is voor het opvolgen van situaties van geweld tussen kinderen. Mogelijk is er binnen je organisatie bijvoorbeeld een multidisciplinaire groep aangeduid om de verantwoordelijkheid te delen.

In hoofdstuk 8 van deze praktische gids raadden we aan om binnen elke organisatie een medewerker aan te duiden als beschermingsfunctionaris. Het kan echter zijn dat de organisatie hier nog niemand voor heeft aangewezen, of je kunt te horen krijgen dat je eerst naar je lijnmanager moet stappen als je je zorgen maakt.

Het is dan de verantwoordelijkheid van deze aangewezen persoon om te zorgen dat er meer informatie wordt verzameld en dat de situatie wordt onderzocht. De volgende informatie moet worden verzameld:

- Wat er is gebeurd (of als het om een risico gaat: wat er zou kunnen gebeuren);
- Hoe oud het/de betrokken kind(eren)/jongere(n) is/zijn;
- Het vermeende gedrag/de mate van het geweld/wat het geweld heeft veroorzaakt of kan veroorzaken;
- Het effect op de betrokkenen;
- Hoe lang het gedrag heeft plaatsgevonden;

- Hoe vaak het gedrag heeft plaatsgevonden (was het een eenmalige gebeurtenis of speelde het al langer?);
- Als er eerder melding is gemaakt van dit gedrag, of er al een ‘verantwoordelijke’ volwassene is toegewezen aan de betrokkenen en of er al herstelgerichte gesprekken hebben plaatsgevonden; Welke maatregelen zijn getroffen;
- Hoeveel kinderen/jongeren te maken hebben gehad met het gedrag;
- De cognitieve capaciteiten, fysieke of intellectuele beperkingen en andere ontwikkelingsaspecten van de betrokkenen;
- Hoe dwingend het gedrag was. Werd er bijvoorbeeld gebruik gemaakt van dreiging, macht of omkoping?
- Het leeftijdsverschil tussen de betrokkenen;
- De motivatie voor/redenen van het gebeurde.

Veiligheids- en ondersteuningsplannen

Nadat alle feiten zijn verzameld en besloten is hoe er zal worden opgetreden, kun je betrokken worden bij de ontwikkeling en implementatie van **veiligheids- en ondersteuningsplannen** voor (een deel van) de kinderen of jongeren die betrokken waren bij de situatie. Elk kind dat op enige manier betrokken was bij het incident, moet worden besproken om te bepalen of er een plan moet worden ontwikkeld.

Mogelijk heeft je organisatie een gestandaardiseerd formulier dat je kunt gebruiken bij het ontwikkelen van deze plannen. In elk plan moet een verantwoordelijke worden benoemd – bij voorkeur de persoon die is aangewezen als refentiepersoon – die erop toeziet dat het plan wordt uitgevoerd en dat iedereen diens rollen en verantwoordelijkheden vervult.

Een veiligheids- en ondersteuningsplan moet volgende informatie bevatten:

- Een overzicht van de situatie: wat is er gebeurd, wie was erbij betrokken, waar en wanneer is het gebeurd (datum en tijdstip indien bekend);
- Relevante achtergrondinformatie over de betrokken kinderen/jongeren;
- Specifieke zorgen over de veiligheid of het welzijn van de kinderen/jongeren;
- De maatregelen die worden getroffen en steun die wordt aangeboden, afgestemd op de situatie, inclusief maatregelen om factoren aan te pakken waardoor het kind/de jongere het risico loopt de getroffene of de initiator van geweld te worden;
- Eventuele doorverwijzing van een kind of jongere naar geschikte instanties of hulpverleners;
- Betrokkenheid van ouders of andere primaire verzorgers;
- De manier waarop de veiligheid van de betrokken kinderen/jongeren en anderen om hen heen wordt gewaarborgd;
- Een versie van het plan dat is afgestemd op de leeftijd en het begripsniveau van de betrokken kinderen/jongeren.

Als je betrokken wordt bij de ontwikkeling van dit plan, onthoud dan dat het belangrijk is dat kinderen en jongeren:

- zowel praktische als emotionele ondersteuning krijgen die is afgestemd op hun individuele wensen, behoeften en zorgen;
- het recht hebben hun standpunt te uiten en dat hun standpunt moet worden meegenomen bij het nemen van beslissingen;
- altijd op de hoogte moeten worden gehouden – op een manier die past bij hun maturiteit en verstandelijke vermogens – van wat er gaat gebeuren, met wie de informatie kan worden gedeeld, welke beslissingen er worden genomen en waarom;
- begrijpen wat er gaat gebeuren, inclusief welke hulp ze zullen krijgen, hoe dit zal gebeuren en welke volwassene(n) hiervoor verantwoordelijk is/zijn.

KIJKTIP:

Via deze link vind je verschillende e-learningmodules over traumasensitieve praktijken die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal: <https://childhub.org/en/online-learning-materials/trauma-and-alternative-care>

Deze video gaat over kinderen in het rechtssysteem, maar geeft nuttige informatie over het werken met kinderen en jongeren en hoe je een relatie met hen kunt opbouwen. De aanwijzingen over hoe je met kinderen kunt communiceren, worden geïllustreerd met korte scenario's en zijn van toepassing in alle situaties waarin je een relatie probeert op te bouwen met een kind.

Beschikbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=OYLWkVHvgOM>

LEESTIP:

Via deze link vind je verschillende materialen over traumasensitieve praktijken die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

Hier vind je een voorbeeld van een toolkit voor geweld tussen kinderen van Farrer & co. (2019) *Peer-on-peer abuse toolkit*: <https://www.farrer.co.uk/globalassets/clients-and-sectors/safeguarding/farrer--co-safeguarding-peer-on-peer-abuse-toolkit-2019.pdf>

Hier vind je de publicatie (2019) van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

School-based Violence - A Practical Handbook. Beschikbaar op: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/324930>

In deze publicatie van het Britse ministerie van Kinderen, Scholen en Gezinnen (2009) staan richtlijnen om de veiligheid van kinderen in de residentiële jeugdhulpverlening te waarborgen. *Safe from Bullying in Children's Homes*.

Beschikbaar op: https://lx.iriss.org.uk/sites/default/files/resources/Safe_from_Bullying-Childrens_Homes.pdf

Dit boek gaat over de impact van relaties op de ontwikkeling van de geest. Onderzocht wordt hoe kinderen er al vanaf de geboorte op gericht zijn om deel uit te maken van een sociaal leven en welke invloed relaties hebben op hun emoties, lichaam en hersenen. Ook wordt aan de hand van de sociale pedagogiek uitgelegd hoe belangrijk relaties zijn.

Siegel, D.J. (2020) *The developing mind: how relationships and the brain interact to shape who we are*. Third Edition. New York: Guilford. (Uitsluitend te koop)

'Love Bites' is een respectvol educatief programma over relaties voor jongeren tussen 15 en 17 jaar oud dat is ontwikkeld door de Australische overheid. Onder de volgende link vind je nuttig leesmateriaal en andere bronnen: <https://www.napcan.org.au/Programs/love-bites/>

De University of Edinburgh geeft nuttige informatie over reflectie.

Beschikbaar op: <https://www.ed.ac.uk/reflection/reflectors-toolkit/reflecting-on-experience/gibbs-reflective-cycle>

Een andere website met nuttig leesmateriaal en andere bronnen over sociale pedagogiek is de website van THEMPRA. Beschikbaar op: <http://www.thempira.org.uk/resources/>

HOOFDSTUK 10

Herstelgerichte praktijken

HOOFDSTUK 10

Herstelgerichte praktijken

“Ik vind dat zij moeten worden gesteund zonder te worden veroordeeld. Want wat de reden ook is voor het geweld en ongeacht of dit fysiek, emotioneel, seksueel, via sociale media of op nog een andere manier was, we moeten ervoor zorgen dat het kind zich begrepen voelt en niet veroordeeld wordt, en bovenal dat het wordt begeleid in het proces om het gebeurde te verwerken of te accepteren.”

“Het kind moet op een of andere manier de liefde van de mensen om zich heen voelen en tegelijkertijd moet je het kind door middel van je liefde laten zien en uitleggen dat het deze dingen niet hoeft te doen. Je moet het kinderen leren dat het dit niet zou moeten doen.”

“Creëer allereerst meer situaties waarin ze zich goed kunnen voelen en tot het inzicht kunnen komen dat ze kunnen veranderen, elk vanbinnen, en ik zou proberen de dingen te vinden die hen helpen.”

“Zorg dat het kind begrijpt wat de ander doormaakt, al is het maar vanwege een opmerking of een stomme duw. Hoe iemand beschadigd kan raken door kleine dingen...”

“Je kunt iemand niet dwingen om te veranderen. Je moet kinderen steunen en helpen hun gedrag te veranderen.”

“Ze moeten begrijpen welk soort ongemak de initiator ertoe heeft aangezet om iemand anders te discrimineren, te haten of te vernederen. Voorlichting en bemiddelingstrajecten kunnen hierbij van pas komen.”

Initiators van geweld tussen kinderen helpen

Kinderen en jongeren hebben ons belangrijke dingen verteld over de manier waarop we initiators van geweld tussen kinderen kunnen helpen. Ze vertelden dat je het gedrag niet kunt stoppen door het kind te straffen. Dat maakt de situatie juist alleen maar erger. Ze zeiden ook dat je iemand niet kunt dwingen om te veranderen. In plaats daarvan moeten we hen helpen zelf in te zien wat er moet veranderen. Hiervoor moeten we zoals eerder besproken in dit hoofdstuk (en in hoofdstuk 8 van de praktische gids) niet alleen begrijpen waarom ze het hebben gedaan, maar ook rekening houden met eventuele moeilijke situaties waar ze hulp bij nodig hebben.

Tijdens het verkennende onderzoek vertelden kinderen en jongeren dat initiators van geweld geholpen moeten worden om in te zien dat hun gedrag onaanvaardbaar is, wat de gevolgen zijn van wat ze hebben gedaan en dat ze met hun gedrag leed hebben veroorzaakt bij andere kinderen of jongeren.

Herstelgerichte praktijken initiëren

Kinderen en jongeren gaven aan dat het hen zou helpen om het geweld aan te pakken – en in de toekomst te voorkomen – als ze de kans kregen om het gesprek aan te gaan met andere kinderen en jongeren om elkaar te begrijpen, te begrijpen waarom geweld tussen kinderen plaatsvindt en te praten over de invloed die het geweld op hen heeft.

Eén manier waarop je dergelijke initiatieven kunt ondersteunen, is door middel van **herstelgerichte praktijken**. Dit is vergelijkbaar met een werkwijze waar je mogelijk al mee bekend bent en die meestal wordt gebruikt als onderdeel van herstelgerichte strafrechtprocedures. Het is een manier om de participatie van kinderen en jongeren bij het oplossen van conflictsituaties te bevorderen. Bij deze werkwijze wordt rekening gehouden met ieders behoeften, wordt geluisterd naar ieders standpunten, wordt de situatie vanuit alle perspectieven bekeken en wordt een bemiddelingsproces ondersteund.

Bepalen of een herstelgericht gesprek helpend kan zijn

“De getroffene en de initiator van het geweld, de pester en de gepeste, moeten samenzitten om de aanleiding voor hun gedrag te bespreken, bijv. een agressieve houding of beledigende uitspraken, en om in te zien dat ze dit niet mogen doen omdat anderen zich er gekwetst of rot door kunnen voelen.”

“Eerst moeten ze met het kind praten en uitzoeken waarom het kind gekwetst of geslagen is. Als ze dat eenmaal weten, moeten ze zich in het andere kind, de initiator van het geweld, proberen te verplaatsen om te begrijpen waarom dat kind dat heeft gedaan...”

“Dus als je het mij vraagt... Praat met die kinderen en vertel hen dat het verkeerd is om dit te doen en dat ze het moeten gaan goedmaken...”

One way of helping to find positive solutions to situations of peer on peer violence is facilitating a “restorative conversation” between peers. A restorative conversation supports the communication between children and young people who are involved in a situation of peer on peer violence. A restorative conversation focuses on the following:

Als facilitator van een herstelgericht gesprek is het onze taak om de kinderen en jongeren nader tot elkaar te laten komen en de kans te geven om in een veilige, steunende en zorgzame omgeving met elkaar te communiceren. Het is daarbij echter wel belangrijk om eerst te beoordelen of een herstelgericht gesprek de meest geschikte vervolgstap is.

Beoordelen of een herstelgericht gesprek aan de orde is

Voordat je begint, moeten alle betrokkenen bepalen of een herstelgericht gesprek inderdaad de meest geschikte vervolgstap is. Hiertoe moeten we eerst kijken naar factoren zoals het risiconiveau en de mate/ernst van de aangerichte schade/het geweld. Mogelijk is de schade zo groot dat een herstelgericht gesprek geen geschikte vervolgstap is. Er kan ook wet- of regelgeving zijn voor de te ondernemen stappen, afhankelijk van de mate van het geweld. Ook het beleid voor geweld tussen kinderen van je organisatie kan richtlijnen bevatten voor vervolgstappen afhankelijk van de mate van het geweld.

Daarnaast is het belangrijk te benadrukken dat de betrokken kinderen en jongeren altijd vrij moeten kunnen beslissen of ze al dan niet willen deelnemen aan een herstelgericht gesprek. Iedereen heeft het recht dit te weigeren.

Wat gebeurt er als iedereen instemt met een herstelgericht gesprek

Als iedereen het erover eens is dat een herstelgericht gesprek op zijn plaats is, moet de volwassene die het herstelgerichte gesprek zal begeleiden (de facilitator; wij adviseren dat dit de aangewezen beschermingsfunctionaris is of iemand anders die de kinderen die onder de zorg van je organisatie vallen kent en is opgeleid om deze rol te vervullen) eerst met elk kind of elke jongere apart in gesprek gaan.

Zoals eerder gezegd gaat het er vooral om dat de kinderen en jongeren goed worden voorbereid en tijdens het proces goed worden begeleid. Sommigen vinden het misschien makkelijker als ze de vragen die worden behandeld vooraf krijgen, zodat ze hun antwoorden kunnen voorbereiden en eventueel kunnen opschrijven wat ze willen zeggen. Het is belangrijk je ervan bewust te zijn dat dit proces met name erg stressvol kan zijn voor de initiator van het geweld, omdat die bang kan zijn te worden veroordeeld. Het is belangrijk te nadrukken dat het doel van het proces is om de verantwoordelijkheid te nemen voor de acties, begrip te creëren en tot een oplossing te komen, en dat het niet de bedoeling is om iemand te straffen.

Het herstelgerichte gesprek

Als iedereen er klaar voor is, kan het herstelgerichte gesprek plaatsvinden tussen de initiator en de getroffen(e), het geweld en eventuele anderen die ermee te maken hebben gehad.

In de onderstaande tabel staan enkele richtlijnen voor de persoon die de rol van 'facilitator' op zich neemt. Dit zijn enkele vragen die je kunt stellen. De focus ligt erop dat alle deelnemers 'actief luisteren' en dat er een respectvolle en niet-veroordelende sfeer hangt. Elk kind en elke jongere moet evenveel kans krijgen om te praten.

VRAGEN DIE JE KUNT STELLEN TIJDENS EEN HERSTELGERICHT GESPREK

Wat is er gebeurd? Enkele vervolgvragen om het gesprek voort te zetten, kunnen zijn:

- Wat dacht je toen het gebeurde?
- Wat heb je sinds het incident allemaal gedacht en gevoeld over wat er gebeurd is?
- Hoe voel je je nu?
- Wie denk je dat er nog meer last kan hebben van wat er gebeurd is? Met deze vraag kun je de impact op mensen en relaties onderzoeken.
- Op welke manier denk je dat ze er last van kunnen hebben

Je kunt het gesprek afronden met de volgende vragen:

- Wat hebben jullie van elkaar nodig om je beter te voelen en verder te kunnen?
- Wat is er nodig zodat we kunnen helpen dit recht te zetten?

Bedank iedereen voor hun bijdrage.

Spreek samen een follow-up moment af waarop je individueel of met de verschillende betrokken jongeren ontmoet.

Er moet een schriftelijk verslag worden opgesteld van het gesprek, waarin wordt beschreven wat er uit het gesprek is gekomen, wat de vervolgstappen en acties zijn die worden ondernomen en wie welke rollen en verantwoordelijkheden heeft.

Als vastgesteld is dat er een **veiligheids- en ondersteuningsplan** moet worden opgesteld voor de betrokken kinderen of jongeren, kan dit aan het einde van het gesprek worden gedaan. Onthoud dat het belangrijk is om kinderen en jongeren te betrekken bij het nemen van beslissingen en het bepalen van de vervolgstappen. Het veiligheidsplan moet regelmatig worden geëvalueerd en waar nodig worden aangepast.

Kinderen en jongeren die te maken hebben gehad met geweld tussen kinderen steunen

Onthoud dat kinderen en jongeren die niet direct de getroffene of de initiator zijn van geweld tussen kinderen, maar er wel getuige van waren, ook moeten worden gesteund. Ze moeten onder andere de kans krijgen om te praten met een volwassene die ze vertrouwen en uit te leggen wat er is gebeurd en hoe ze zich daarbij voelen. Daarna kunnen ze eventueel deelnemen aan een herstelgericht gesprek als dat helpt. Ook kunnen ze bijdragen aan de ontwikkeling van een veiligheids- en ondersteuningsplan als dat nodig is.

LEESTIP:

Via deze link vind je verschillende materialen over traumasensitieve praktijken die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

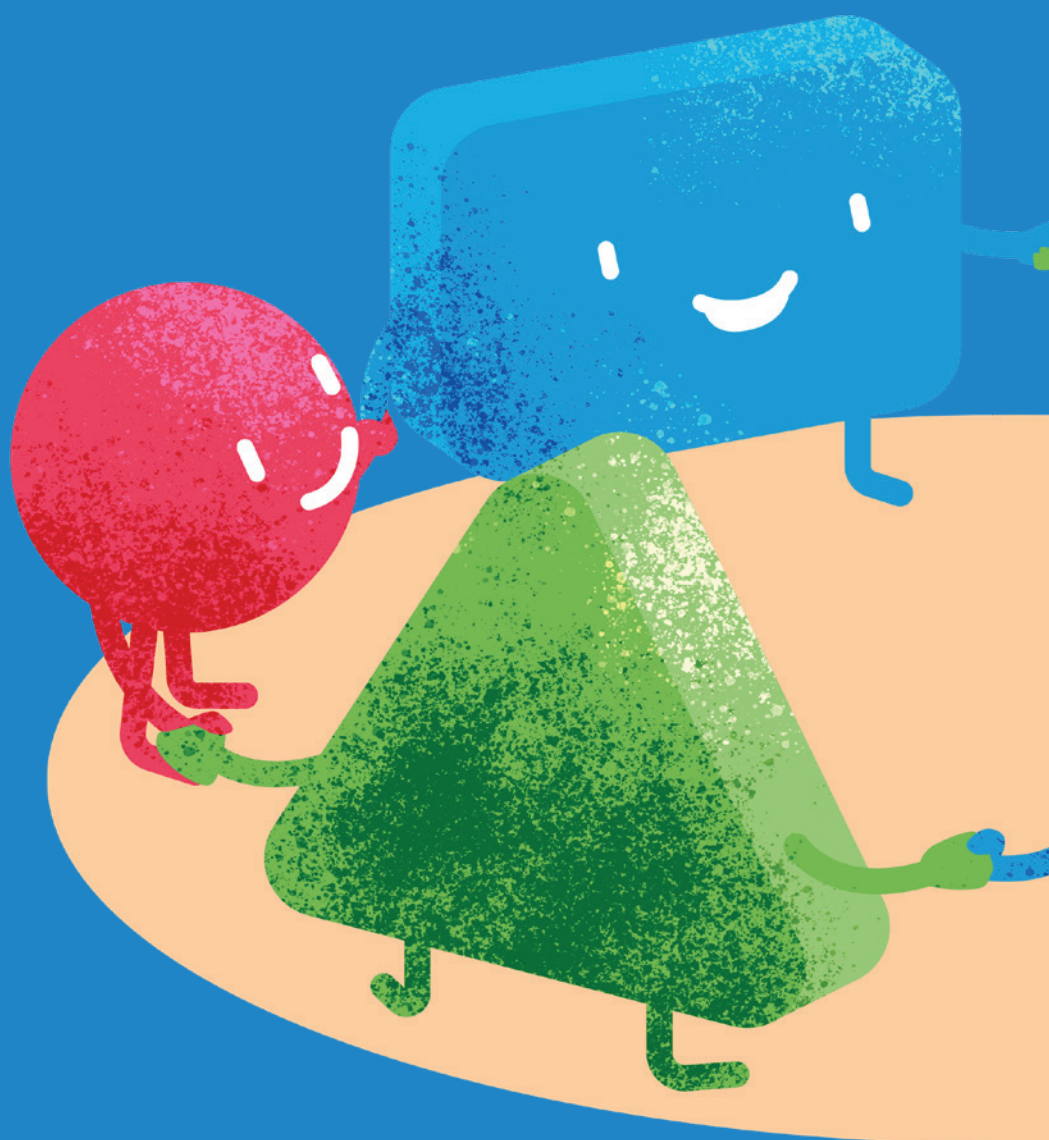
Deze link brengt je naar de website van THEMPRA. Hier vind je nuttig leesmateriaal en andere bronnen over sociale pedagogiek: <http://www.thempra.org.uk/resources/>

KIJKTIP:

Deze link brengt je naar de website van ChildHub. Hier kun je zoeken naar Engelstalige bronnen over geweld tussen kinderen door “peer on peer abuse” in te typen: <https://childhub.org/en/childhub-search>.

HOOFDSTUK 11

Kinderen en jongeren: respectvolle relaties en levensvaardigheden

HOOFDSTUK 11

Kinderen en jongeren: respectvolle relaties en levensvaardigheden

INLEIDING

“Probeer hen duidelijk te maken dat ze van zichzelf moeten houden, dat ze het waard zijn...”

“Want als je je kind leert om anderen niet te slaan als je daar geen reden voor hebt, en dat je een kind niet mag pesten omdat het een andere huidskleur heeft bijvoorbeeld, ik weet het niet, we nemen een voorbeeld aan onze familie.”

“Ik heb altijd gedacht dat familie hierin een belangrijke rol speelt. Ouders zijn er als eerste verantwoordelijk voor om een kind al van jongs af aan goed gedrag aan te leren en essentiële informatie te geven (want het draait allemaal om informatie en wederzijds respect). Als dit niet gebeurt, moet dit van de belangrijkste opvoedingsfiguren komen, een tweede ‘kanaal’ (leerkrachten, school). Het is hun taak om belangrijke informatie door te geven, ook gebaseerd op de onderwerpen waarover kinderen op school leren, zoals maatschappijleer, waarbij wordt uitgelegd aan welke basisregels je je moet houden en hoe je je hoort te gedragen.”

In aanvulling op relevant onderzoek³¹, hebben kinderen en jongeren ons verteld dat het aanleren van bepaalde levensvaardigheden belangrijk is om geweld tussen kinderen te voorkomen. Ze gaven aan het heel nuttig zou zijn om te leren over positieve sociale normen en principes, zoals gelijkheid, acceptatie, vriendschap en diversiteit. Daarnaast onderkennen ze dat een gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen kinderen en jongeren minder kwetsbaar kan maken voor geweld tussen kinderen. Ze gaven ook aan de kans te willen krijgen om beter te begrijpen wat schadelijk gedrag is.

In dit hoofdstuk gaan we verder in op een aantal van deze kwesties en denken we na over enkele onderwerpen die kunnen worden besproken met kinderen en jongeren.

31. Sege, R. et al (2011) Peer violence and violence prevention. Beschikbaar op: <https://somepomed.org/articulos/contents/mobipreview.htm?9/48/9985?view=print>

VOORLICHTING OVER RESPECTVOLLE RELATIES

“Om te beginnen moet kinderen al van jongs af aan worden bijgebracht dat iedereen gelijk is en dat je respect moet hebben voor anderen.”

“Leer jonge kinderen dat we allemaal gelijk zijn, dat er jongens zijn, dat er meisjes zijn en alles daartussenin. Of ze nu zwart, wit of een ander ras zijn en op wie ze ook vallen, ze zijn allemaal kinderen die opgroeien en dezelfde dingen zullen doen.”

Kinderen en jongeren vertelden ons dat het belangrijk is om een kindvriendelijke en veilige omgeving te creëren. Zoals hierboven aangehaald, gaven ze aan dat dit bijvoorbeeld kan worden bereikt door hen de kans te bieden samen te leren en onderwerpen zoals positieve sociale en culturele waarden en principes bespreekbaar te maken, waaronder:

- Gelijkheid;
- Diversiteit;
- Anti-discriminatie;
- Wederzijdse steun;
- Respect en vriendelijkheid;
- Eenheid, connectie en vriendschap.

Een werkwijze die kan helpen om de ontwikkeling van een positieve en rechtvaardige houding en gedrag te bevorderen, is door hen voor te lichten over **respectvolle relaties**. Bij deze methode wordt het gebruik van sociaal en emotioneel leren aangemoedigd. Via dit proces kunnen kinderen en jongeren:

- een positieve houding en goede waarden en normen aanleren en effectief toepassen;
- veerkracht opbouwen;
- een goed zelfbeeld ontwikkelen;
- leren omgaan met emoties en problemen oplossen;
- empathie begrijpen en tonen;
- verantwoorde beslissingen nemen.

In de rest van dit hoofdstuk gaan we verder in op een aantal van deze onderwerpen. Denk bij het lezen van deze informatie ook na over manieren waarop je kansen voor gedeeld leren kunt creëren voor kinderen en andere manieren waarop je leerzame boodschappen kunt verwerken in de programma's, activiteiten en hulpverlening die je aanbiedt, rekening houdend met verschillende leeftijden en ontwikkelingsfasen. We willen je er nogmaals op wijzen dat kinderen in jeugdhulp specifieke behoeften kunnen hebben met betrekking tot deze onderwerpen en dat het opgroeien zonder ouders en/of andere negatieve ervaringen tijdens de kindertijd invloed kunnen hebben gehad op hun zelfvertrouwen en veerkracht.

Gelijkheid en diversiteit

“Er wordt van hen [volwassenen] verwacht dat ze ons niet alleen vertellen dat je respect moet hebben voor diversiteit en zwakkere personen niet moet uitsluiten, maar dat ze zelf het goede voorbeeld geven. En dat gebeurt niet. Meestal worden kinderen met een beperking in een ander klaslokaal gezet en krijgen buitenlandse leerlingen gewoon een makkelijkere tekst. Deze houding helpt niet. Zo worden de verschillen juist benadrukt.”

Denk aan de hand van het concept gelijkheid, **verschillen respecteren** en de acceptatie onder kinderen bevorderen na over manieren waarop je discussies en leerpunten kunt faciliteren waarmee kinderen en jongeren vooroordelen die ze hebben over bepaalde groepen en individuen kunnen verkennen en in vraag kunnen stellen. Hiervoor kun je oefeningen, casestudy's en discussiematerialen gebruiken om kinderen en jongeren te helpen de volgende onderwerpen samen te verkennen:

- De uniciteit van elk individu waarderen;
- Het concept van inclusie en het belang van harmonie zodat niemand wordt buitengesloten vanwege verschillen zoals hun achtergrond, waar ze wonen of hun capaciteiten;
- De schade die negatieve houdingen zoals discriminatie en stereotypering kunnen veroorzaken en de manier waarop stereotypering, discriminatie en negatieve aannames:
 - » van invloed kunnen zijn op de manier waarop ze denken over en zich gedragen tegenover kinderen die anders zijn, bijvoorbeeld oordelen op basis van generaliserings in plaats van te kijken naar de individualiteit en unieke persoonlijke eigenschappen, capaciteiten en prestaties van een persoon. Een voorbeeld hiervan zijn kinderen die worden gediscrimineerd omdat ze in jeugdhulp verblijven in plaats van te worden gerespecteerd om wie ze zijn als individu;
 - » ertoe kunnen leiden dat ze doelbewust op zoek gaan naar gedrag dat het stereotype beeld van bepaalde groepen om hen heen versterkt vanwege wat ze in de media hebben gehoord, wat ze hebben meegekregen van opvoeders etc.;
- De manier waarop stereotypering vooroordelen kan stimuleren en ongevraagd gedrag kan normaliseren. De stereotypen van vrouwelijkheid en mannelijkheid kunnen:
 - » ertoe leiden dat mensen vinden dat bepaalde banen of bepaalde levenswijzen voor mannen zijn en andere voor vrouwen, waardoor mensen beperkt worden in de functies die ze denken te kunnen uitoefenen en het leven dat ze denken te kunnen hebben;
 - » bijdragen aan het idee dat de ene persoon in een relatie minder rechten heeft dan de andere.

Veerkracht

Een belangrijk aspect van veerkracht is de manier waarop veerkracht kinderen en jongeren helpt om te gaan met moeilijke ervaringen en te herstellen van tegenslagen en negatieve ervaringen.

De ontwikkeling van veerkracht kan worden beïnvloed door verschillende factoren. Het ene kind ontwikkelt bijvoorbeeld makkelijker veerkracht dan het andere. Dit kan te maken hebben met aangeboren eigenschappen of zelfs met genetische aanleg. Maar ook externe factoren zijn hierop van invloed, bijvoorbeeld het hebben van sterke en gezonde relaties met andere kinderen.³² In de onderstaande tabel staan enkele positieve en risicofactoren die de ontwikkeling van veerkracht bij kinderen en jongeren kunnen beïnvloeden.

POSITIEVE FACTOREN	RISICOFACTOREN
Het gevoel controle te hebben over het eigen leven	Het gevoel de controle te verliezen over wat er gebeurt in het eigen leven
Een goede zelfcontrole	Gebrek aan zelfcontrole
Onderdeel zijn van sociale groepen en zich verbonden voelen met anderen	Gebrek aan positieve sociale interactie
Minimaal één stabiele en betrokken relatie met een steunende ouder, hulpverlener of andere volwassene	Gebrek aan hechting aan een primaire verzorger
Een stabiele en zorgzame thuissituatie met een positieve en gestructureerde omgeving die duidelijkheid, eerlijkheid en gezonde grenzen biedt	Getuige of onderdeel zijn van conflict-en thuis, huiselijk geweld, mishandeling of verwaarlozing
Participatie op school en in de gemeenschap met het gevoel erbij te horen en ertoe te doen	Leven in een gemeenschap met slechte hulpverlening en voorzieningen, waarin kinderen en jongeren geen toegang kan worden geboden tot de begeleiding en hulpverlening die ze nodig hebben
Aangemoedigd en geholpen worden om de eigen sterke punten en capaciteiten te vergroten	Gebrek aan aanmoediging en interesse van de mensen om hen heen

32. Zie: <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/resilience/>

Als we zorgen voor en werken met kinderen en jongeren die te maken hebben gehad met geweld tussen kinderen of dat risico lopen, is het nuttig om na te gaan of deze factoren aanwezig zijn in hun leven en vervolgens risico's te verminderen en protectieve factoren verder uit te bouwen.

Assertiviteit

Assertiviteit is het vermogen om op een eerlijke en respectvolle manier voor jezelf op te komen. Dit houdt in dat je zelfverzekerd bent en zelfvertrouwen uitstraalt zonder agressief te zijn. Als we assertief zijn, kunnen we op een directe en eerlijke manier en met respect voor onszelf én de ander onze persoonlijke rechten, behoeften, wensen, overtuigingen, gedachten en gevoelens uiten.

In het spectrum van gedrag zou 'passief' gedrag aan het ene uiteinde, assertiviteit in het midden en agressief gedrag aan het andere uiteinde van het spectrum liggen. Assertiviteit wordt beschouwd als de meest evenwichtige manier om te communiceren. De onderstaande afbeelding laat zien welke impact deze drie verschillende vormen van gedrag kunnen hebben op de manier waarop een kind of jongere op andere kinderen/jongeren reageert. Deze toont aan dat kinderen die passief gedrag vertonen, sneller de getroffen zijn van geweld tussen kinderen, terwijl agressief gedrag vaak wordt geassocieerd met controlerend gedrag richting anderen, wat ertoe kan leiden dat kinderen die zich zo gedragen initiator worden van geweld als het gedrag niet wordt bijgestuurd.

PASSIEF	ASSERTIEF	AGRESSIEF
Je gevoelens voor jezelf houden en je gevoelens, gedachten, behoeften en wensen verbergen voor anderen.	Gezonde balans tussen opkomen voor je rechten, wensen en behoeften en luisteren naar en rekening houden met de rechten, behoeften en wensen van anderen.	Gericht zijn op winnen. Doen wat in je eigen belang is zonder aandacht te besteden aan de rechten, behoeften, gevoelens of wensen van anderen.
Ja zeggen terwijl je iets eigenlijk niet wilt doen.	Een compromis sluiten als dat nodig is.	Recht op je doel afgaan, vaak zonder dit te vragen.
Meegaan in de mening van anderen of zelfs van een hele groep omdat je je eigen mening niet durft te uiten of omdat je niet wilt worden afgewezen door iemand of een groep (bijv. op school, in een club of in de samenleving).	In staat zijn om je punt met vertrouwen, op een eerlijke manier en met aandacht en empathie voor andermans mening over te brengen.	Macht gebruiken om te krijgen wat je wilt en anderen zover te krijgen dat ze doen wat jij wilt.
Denken dat jouw behoeften niet belangrijk zijn.	Rekening houden met je eigen behoeften én die van anderen.	Alleen aan jezelf denken.
Toegevingen doen.	Voor jezelf opkomen.	Anderen pesten.

In het kort komt het erop neer dat assertieve kinderen en jongeren in relatie tot geweld tussen kinderen vaker:

- hun eigen gevoelens en sterke punten kennen;
- zelfverzekerd voor zichzelf opkomen;
- het oneens zijn met anderen zonder respectloos of onbeleefd over te komen;
- meer controle hebben over hun gedachten, gevoelens en acties;
- onderhandelingsvaardigheden inzetten waaruit een wederzijds respect voor het standpunt van de ander blijkt;
- 'nee' zeggen zonder zich schuldig te voelen.

Een aantal van deze factoren hangt ook nauw samen met de manier waarop kinderen en jongeren de grenzen en persoonlijke ruimte van anderen respecteren en tegelijkertijd hun eigen persoonlijke ruimte bewaken.

Positieve, respectvolle en gezonde relaties

Positieve, respectvolle en gezonde relaties helpen kinderen en jongeren zich gelukkig en veilig te voelen en dragen bij aan hun zelfvertrouwen. Denk na over manieren waarop je kinderen en jongeren kunt helpen positieve en gezonde vriendschappen op te bouwen en te onderhouden (in alle contexten, ook online) door:

- kansen te creëren voor open en eerlijke gesprekken tussen kinderen en jongeren over wat een gezonde relatie is, dus wat zij als positief gedrag zien en wat niet (zie voor meer informatie hoofdstuk 7);
-
- kinderen en jongeren te helpen na te denken en te praten over wat het betekent om gezonde keuzes te maken die hun veiligheid voor zover redelijkerwijs mogelijk waarborgen, zoals bijvoorbeeld manieren om online hun privacy te waarborgen en het gebruik van veiligheidsinstellingen.

Denk na over manieren om activiteiten en/of boodschappen op te nemen in programma's en hulpverlening die je aanbiedt om kinderen en jongeren te helpen samen een aantal van de belangrijkste kenmerken van positieve relaties te verkennen, zoals:

- Eerlijk zijn;
- Naar elkaar luisteren zonder elkaar te onderbreken;
- Rekening houden met de mening, gevoelens en wensen van de ander;
- Onderhandelen en problemen samen oplossen. De informatie van de volgende link kan hierbij van pas komen: <https://sunshine-parenting.com/5-steps-to-help-kids-resolve-conflicts/>;
- Focussen op de goede dingen van elkaar;
- Elkaar complimenteren;
- Elkaar niet onder druk zetten om een andere mening te hebben of iets te doen wat ze niet willen doen;
- In staat zijn om toe te geven dat je iets niet goed hebt gedaan en sorry te zeggen;
- Manieren vinden om het oneens te zijn zonder dat dit leidt tot ruzie of kwetsende uitspraken;
- In staat zijn om je gevoelens en mening te uiten zonder je dom te voelen, bang te zijn of je te schamen.

Je kunt bijvoorbeeld een discussie leiden over enkele kenmerken van:

- een positieve vriendschap, bijv. tijd doorbrengen met elkaar;
- een positieve relatie met familie of andere verzorgers, bijv. liefde en vertrouwen;
- een positieve relatie met anderen, bijv. je gesteund voelen door een leerkracht.

Denk ook na over manieren om kinderen en jongeren te helpen na te denken en te praten over wat ze zouden kunnen doen als ze zich bezorgd, boos, ongelukkig of verdrietig voelen in een relatie en/of wanneer er sprake is van dwang, druk of zelfs bedreiging.

Grenzen en persoonlijke ruimte respecteren

Een ander element van veilige relaties tussen kinderen is het herkennen en respecteren van de grenzen en persoonlijke ruimte van de ander. We hebben het al gehad over assertiviteit en dat het belangrijk is dat kinderen en jongeren 'nee' kunnen zeggen als ze iets niet willen, zoals alcohol drinken, iets stelen, het huiswerk van iemand anders maken, iemand pijn doen omdat iemand anders dat vraagt of een vriend of vriendin die je nodig heeft in de steek laten omdat diegene niet 'bij de groep' hoort. Daarnaast is het belangrijk om je eigen grenzen te kennen om wel of geen toestemming te geven voor bijvoorbeeld aanrakingen, zoenen en/of (seksuele) intimiteit.

Om kinderen en jongeren te helpen gezonde grenzen te creëren en die te bewaken in hun relaties met andere kinderen en jongeren kunnen we:

- uitleggen dat iedereen het recht heeft om zijn eigen grenzen te stellen;
- uitleggen wat het verschil is tussen gepast en ongepast of onveilig contact (zowel fysiek als in andere contexten, bijv. online), waaronder aspecten van fysieke ruimte en aanrakingen, en een gesprek hierover faciliteren;
- gesprekken faciliteren over dat je toestemming moet vragen van de ander als je bijvoorbeeld een boek wilt lenen of mee wilt doen met iemands spel, en dat dit ook geldt als je iemand wilt aanraken;
- hen helpen na te denken over wat ze kunnen/moeten doen als onduidelijk is of de ander toestemming geeft;
- hen helpen te onderzoeken en te begrijpen op welke manieren andere kinderen nog meer 'nee' kunnen zeggen, bijvoorbeeld door te zeggen 'misschien later' of 'ik weet het niet'. Er zijn ook non-verbale signalen, zoals hun hoofd schudden of niets zeggen.

Help kinderen en jongeren zich te verdiepen in het geven van toestemming. Bespreek hoe belangrijk het is dat ze kunnen herkennen en erkennen dat ze iets wel of niet willen doen en hoe ze dit kunnen doen. Zelfs in de hechtste vriendschappen vinden mensen het fijn als en verwachten ze dat:

- hun privacy wordt gerespecteerd, bijv. dat ze erop kunnen vertrouwen dat hun vriend(in) hun telefoonnummer of e-mailadres niet zonder toestemming aan iemand anders zal doorgeven;
- hun grenzen worden gerespecteerd, bijv. hoe close ze zijn met mensen, zowel fysiek als op andere manieren.
- ze zelf kunnen kiezen wanneer ze toestemming geven of hun toestemming intrekken, dus dat het oké is als ze van mening veranderen.

Een duidelijke boodschap moet zijn dat het nooit acceptabel is om iemand te dwingen, onder druk te zetten of te bedreigen. Benadruk dat het belangrijk is dat kinderen of jongeren hulp zoeken als ze het gevoel hebben dat dit bij hen gebeurt.

Onder het kopje 'Kijktip' hieronder vind je extra materialen die het concept toestemming verder toelichten.

Verschillende vormen van geweld tussen kinderen

"In andere gevallen melden kinderen deze situaties niet, omdat ze niet weten of het echt om geweld gaat of niet. Misschien denken ze dat het een grap is en dat ze er niet echt iets aan hoeven te doen."

Kinderen en jongeren vertelden ons dat een belangrijke factor om zichzelf te kunnen beschermen, is dat ze op school en in andere situaties open kunnen praten over geweld. Het is belangrijk voor hen dat er geen taboe rust op geweld. Ook vinden ze dat initiator van geweld moeten worden geholpen in te zien hoeveel schade het geweld kan aanrichten.

Het is belangrijk dat ze de tijd en de ruimte krijgen om te praten over geweld tussen kinderen en de verschillende vormen die dit geweld kan aannemen, bijvoorbeeld:

- Fysieke mishandeling, zoals knijpen, slaan en duwen;
- Pesten en intimidatie, zoals verbale mishandeling (bijv. uitschelden, roddels verspreiden) en niet-verbale mishandeling (bijv. een dreigende houding aannemen);
- Emotionele mishandeling, zoals iemand een slecht gevoel geven over zichzelf, proberen controle uit te oefenen over wat iemand doet of zegt, regelmatig iemand buitensluiten of dwingend zijn door bijvoorbeeld iemand onder druk te zetten of zelfs te bedreigen of om te kopen om dingen te doen die diegene niet wil doen;
- Seksuele intimidatie;
- Seksueel misbruik;
- Online pesten/cyberpesten.

We moeten kinderen en jongeren helpen te begrijpen dat alle vormen van geweld tussen kinderen schadelijk zijn en ertoe kunnen leiden dat het getroffene:

- zich vernederd voelt en zich schaamt;
- zich bang, verdrietig en alleen voelt;
- zichzelf of anderen iets wil aandoen;
- het vertrouwen in zichzelf kwijtraakt;
- minder naar school gaat en andere kansen misloopt;
- zich nog lang nadat het geweld heeft plaatsgevonden gekwetst en overstuurd voelt.

Help hen in te zien dat je niet altijd kunt zien of het pesten iemand raakt. Iemand kan bijvoorbeeld lachen om het pesten, maar zich toch gekwetst voelen.

Bij wie kunnen kinderen en jongeren terecht?

Kinderen en jongeren willen weten bij wie binnen je organisatie ze terecht kunnen als ze te maken krijgen met geweld tussen kinderen of als dat risico bestaat. Het is belangrijk dat ze weten hoe ze hun zorgen kunnen melden en bij welke vertrouwenspersonen binnen je organisatie ze terecht kunnen. Dit zijn onder andere de volwassenen die zijn opgeleid en/of aangeduid als vertrouwenspersoon. Daarbij is het belangrijk dat kinderen en jongeren een stem hebben in het aanduiden van deze vertrouwensperso(n)en. Ook moeten ze weten bij welke andere organisaties ze terecht kunnen om hun zorgen te uiten, zoals de hulplijn 1712.

LEESTIP :

Via deze link vind je verschillende materialen over traumasensitieve praktijken die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal: <https://www.sos-childrensvillages.org/trauma-informed-practices>

Onder deze link vind je meer leesmateriaal en bronnen over veerkracht: <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/resilience/#:~:text=The%20single%20most%20common%20factor,%2C%20caregiver%2C%20or%20other%20adult.&text=This%20combination%20of%20supportive%20relationships,is%20the%20foundation%20of%20resilience.>

Onder deze links vind je meer informatie en andere bronnen over online veiligheid:
<https://www.thinkuknow.co.uk/professionals/resources/online-safety-toolkits/>
<https://www.childnet.com/resources/pshe-toolkit/>

Hier vind je een publicatie over onderhandelingsvaardigheden: Economic and Social Commission for Asia and Pacific (2003) *Conflict Negotiation Skills for Youth*. United National. Beschikbaar op: https://www.creducation.net/resources/Conflict_Negotiation_Skills_Youth_UNESCAP.pdf

Sunshine Parenting: *5 Steps to help kids resolve conflicts*. Beschikbaar op: <https://sunshine-parenting.com/5-steps-to-help-kids-resolve-conflicts/>

KIJKTIP:

Via deze link vind je verschillende e-learningmodules over traumasensitieve praktijken die zijn ontwikkeld door SOS Kinderdorpen Internationaal: <https://childhub.org/en/online-learning-materials/trauma-and-alternative-care>

Deze link verwijst naar een korte video met de titel “Consent: It’s Simple as Tea.” In deze video wordt aan de hand van het aanbieden van een kop thee uitgelegd wat het inhoudt als je je toestemming geeft of intrekt.

Beschikbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=pZwvrXVavnQ>

Onder deze link vind je een reeks video’s over veerkracht van de Harvard University. Beschikbaar op: <https://developingchild.harvard.edu/science/key-concepts/>

HOOFDSTUK 12

Je inzetten voor verandering

HOOFDSTUK 12

Je inzetten voor verandering

INLEIDING

Alle belangrijke stakeholders – met name kinderen en jongeren, maar ook professionals, vrijwilligers, hulpverleners en anderen – kunnen zich inzetten voor verandering. Ze moeten samen of individueel aan de bel trekken bij de bevoegde autoriteiten of organen die direct of indirect voor verbeteringen kunnen zorgen die bijdragen aan het creëren van een veiligere omgeving voor kinderen en jongeren.

In dit hoofdstuk bespreken we kort een aantal belangrijke aspecten waarvan het belangrijk is dat ze veranderen.

1. Hulpverleningsdiensten en voorzieningen inzetten om geweld tussen kinderen te voorkomen

Het belangrijkste is om stappen te ondernemen om geweld tussen kinderen te voorkomen. Eén manier om dit te doen, is om factoren aan te pakken die bijdragen aan het ontstaan van dergelijk geweld. Deels vereist dit de inzet van overheden en andere stakeholders om de toegang tot een reeks universele en gerichte hulpverleningsdiensten te garanderen voor iedereen die ze nodig heeft. Het gaat daarbij vooral om de hulpverleningsdiensten en voorzieningen die gericht zijn op het aanpakken van ongelijkheid, sociale uitsluiting en discriminatie.

In eerste instantie moeten inspanningen gericht zijn op het bepleiten en ondersteunen van inspanningen van centrale en lokale overheden en andere relevante stakeholders om bewijzen te verzamelen dat er hiaten zitten in de hulpverlening, waarna de nodige verbeteringen moeten worden doorgevoerd.

2. Een positieve houding stimuleren

Sociale normen en waarden zoals discriminatie en acceptatie van geweld en intolerantie kunnen het risico op geweld tussen kinderen sterk verhogen. Dergelijke negatieve houdingen moeten altijd worden aangepakt, ongeacht om wie het gaat. Dit houdt in dat we allemaal actief moeten bijdragen aan het stimuleren van een positieve houding en het in vraag stellen van een negatieve houding.

3. De vaardigheden van professionals vergroten

Hoe goed geweld tussen kinderen wordt voorkomen en hoe erop wordt gereageerd, is sterk afhankelijk van de vaardigheden van degenen die zorgen voor en werken met kinderen en jongeren en hen ondersteunen. Uit de resultaten van het verkennend onderzoek dat is uitgevoerd in de ontwikkelingsfase van deze praktische gids, blijkt dat er moet worden geïnvesteerd in het vergroten van de vaardigheden, kennis en capaciteiten van alle stakeholders, waaronder professionals en primaire hulpverleners. Professionals en hulpverleners moeten bijvoorbeeld niet alleen weten wat hun praktische verplichtingen zijn, maar ook op welke manier ze kinderen en jongeren kunnen helpen.

Dit geldt niet alleen voor degenen die rechtstreeks hulpverleners, maar voor iedereen die via een multisectorale aanpak bijdraagt aan de bescherming van kinderen.

Kinderen en jongeren moeten, net als bij het verkennende onderzoek dat is uitgevoerd ten behoeve van deze praktische gids, een actieve rol spelen bij het vaststellen van de vaardigheden, kennis en houding die professionals, hulpverleners en anderen volgens hen moeten hebben. Op dezelfde manier moeten hulpverleners degenen die verantwoordelijk zijn voor het aanbieden van opleidingen ook actief laten weten welke kennis en vaardigheden ze nodig hebben.

4. Pleiten voor het versterken en aanpassen van wetgeving en beleid

Het is belangrijk dat er een geschikt wet- en regelgevingskader is, omdat dit organisaties en individuen die verantwoordelijk zijn voor het beschermen van kinderen en jongeren de nodige bevoegdheden, focus en richtlijnen biedt. Ook is het van groot belang dat er een sterk nationaal normatief kader is en dat organisaties een degelijk beschermingsbeleid hebben.

Naast de kinderen en jongeren zelf moet ook iedereen die zich inzet voor de bescherming van kinderen een rol kunnen spelen in het bepleiten van veranderingen in wet- en regelgeving en beleid wanneer de huidige regelingen niet goed werken en voor verbetering vatbaar zijn. Een voorbeeld hiervan is om organisaties die met kinderen en jongeren werken wettelijk te verplichten een beleid voor geweld tussen kinderen te hebben.

Applying Safe Behaviours

PREVENTING AND RESPONDING
TO PEER VIOLENCE